

103660

II 1856/57

PROGRAMM

DES

KÖNIGL. MARIEN-GYMNASIUMS ZU POSEN

für das Schuljahr 1856/57.

- INHALT: 1) Choephoris ex graeco translatis de studio, quod proximis quatuor superioribus saeculis in Graecis legendis Poloni consumpserint, et de tragoediis e graeco in linguam polonicam conversis, brevissimam disputatiunculam praemisit *Węclewski*.
2) Schulnachrichten, vom *Director*.

PROGRAM

KRÓLEWSKIEGO

GIMNAZYUM Ś. MARYI MAGDAL. W POZNANIU

na rok szkolny 1856/57.

- Zawiera: 1) Choephoris ex graeco translatis de studio, quod proximis quatuor superioribus saeculis in Graecis legendis Poloni consumpserint, et de tragoediis e graeco in linguam polonicam conversis, brevissimam disputatiunculam praemisit *Węclewski*.
2) Wiadomości szkolne, przez *Dyrektora*.

POSEN,

Buchdruckerei von M. Zoern.

1857.

POZNAŃ,

czcionkami drukarni M. Zoerna.

1857.

778186

1000

103880

1826/21

103660

11 1856/1857

CHOEPHORIS

ex graeco translatis

de studio, quod proximis quatuor superioribus saeculis in Graecis legendis Poloni consumpserint, et de tragoediis e graeco in linguam polonicam conversis

brevissimam disputationeunculam praemisit

SIGISMUNDUS WĘCLEWSKI.

Quum mihi praeter opinionem propositum esset, ut his scholae annalibus praemitterem disputationem, atque ego nec invitus nec tamen nimis lubenti ac propenso animo hoc officium in me recepissem, veritus, quoniam scholasticis negotiis distento ad explicandas aliquot grammaticas quaestiones, vix inchoatas et propter res difficultatem magnumque momentum habentes in aliud tempus dilatas, ne trium quidem integrorum mensium spatium datum erat, ne raptim opere confecto mancum quodammodo et imperfectum scriptum in medium proferrem: quod, quantum mihi otii proximum biennium tribuerat, id fere omne in legendis et in patrium sermonem transferendis Aeschyli fabulis consumpseram, non diu mecum cogitavi, quod potissimum argumentum tractandum mihi sumerem; et cum impetravissem, ut mihi tragoediam Aeschyleam, quae *Χοηφόροι* inscribitur, conversam pro disputatione solita substituere liceret, ea, quae cum de studio, quod ad graecam linguam discendam ac cognoscendam majores nostri contulerant, tum de fabulis graecis in linguam polonicam conversis simpliciter breviterque praefatus sum, ad frontem hujusce opusculi quasi agglutinavi.

Ne tamen credideris, hoc prooemium perfectum atque omnibus numeris absolutum continere tractatum. Quam opinionem animo ne imbibas, quin praemoneam facere non possum, tantummodo id, quod maximi momenti dignumque commemoratione mihi visum est, nec praeterea quicquam notatum esse eamque me rationem in altero proposito secutum, ut generatim et universe potius ratione viaque studiorum monstrata et coryphaeorum ducumque nominibus operibusque laudatis eorum merita praedicem, quam singillatim scriptis mandem, quae pro sua quisque parte eorum, qui litterarum graecarum studio se dederant, etiamsi levissima et minima sint, in commune contulerint. Neque enim operae pretium est nec confici hoc potest, nisi per eum, qui, ut Ciceronem prope ad verbum

transscribam, in maximo otio maximaque copia circumfusus libris quasi heluetur illis. Denique id quoque ingenue confiteor, me in iis, quae de graecarum litterarum studio breviter dicta sunt, clarissimorum et bene de litteris Polonicis meritorum virorum, Jocheri, Mich. Visnievii, Cas. Wojcicii, aliorum egregiis de eadem re disputationibus multum adjutum fuisse, a quibus veluti a fontibus, unde sumant necesse est, quicunque ad reconditiores et occultiores descendere prohibentur, plurima hausta esse non eo infitias; dum quae de fabularum interpretibus dixi, ea omnia mea sunt nec cuiquam praeter mihi soli ratio est reddenda facti de eorum virtutibus iudicii.

Sigismundo primo et Sigismundo Augusto feliciter regnantibus, Poloni, fortunae ingeniique omnibus bonis instructi, cum pacem paene perpetuam agitent, cultu atque humanitate et doctrinae elegantia adeo excelluerunt, ut cum plurimis Europae populis praestiterint, tum vero etiam Italos, antiquitatis omniumque liberalium artium amantissimos, veluti exemplar omnibus gentibus illa aetate ad imitandum propositum, aequaverint et assecuti sint. Artes enim et disciplinae, antea nondum ex Italia in septentrionalia Europae translatae, tum primum, ut ita dicam, nivolum Alpium tractum transgressae nova sibi in Polonia sede constituta ab hominibus omnium ordinum diligenter cultae et per otium sunt concelebrae.¹⁾ Joannes Tarnovius, Petrus Kmita, Joannes Firlej, Christophorus de Szydłowiec, palatini egregiique belli duces, nec eruditione nec doctrina Tomicio, Padnievio, Lascio, Kricio, episcopis cesserunt aut inferiores fuerunt. At quum, ex quo Poloni Christiano cultui adhaeserant, sacerdotes in linguae latinae studium incumbere oporteret atque in scholis, quas iidem antistites sapientiae administrabant aut in quibus praecipiebant, in latinis litteris potissimum discipuli instituerentur, eaque de causa XV. saeculo cum propter antiquitatis studium renovatum tum maxime auctoribus pontificibus Romanis fere omnes, qui docti haberi aut certe munus aliquod obire auctoritatemve consequi vellent, latine loquerentur et scripta latino sermone conficerent, factum est, ut in summa copia eruditorum virorum pauci tantum sermone patrio uti non fastidirent isque quasi contemptus et abjectus in tenebris ac solitudine agrestium hominum lateret. Eadem de causa et quod nulla necessitas, nullum desiderium animos ad aliud studium incitabat, hebraea et graeca lingua plane erant ignotae vel potius despectae nec in illis discipuli erudiebantur.²⁾

Itaque quem virum *sacrosancta generalis synodus Basiliensis a. 1439.* in Poloniam miserat,³⁾ ut, si qui nomen apud ipsum professi essent, iis graecas litteras traderet ac praeciperet, is ne ex-

¹⁾ Scriptor illis temporibus aequalis de ea re disputans inter alia haec dixit: — „cum nulla videatur turpior et deterior ignorantia nunc praesertim, quando et cerdones et mulierculae passim de divinis disserunt et convincunt plerumque, a quibus convinci et doceri deberent.“ (Visnievius Tom. VI, 2. hunc locum ex Kricii „de ratione missae“ 1529. transcripsit.)

²⁾ V. Visnievii hist. litt. polon. Tom. VI. et Jocheri: *Obraz bibliogr.* — hist. lit. i nauk Tom. I.

³⁾ Visniev. T. III, 3. Vir ille fuit Demetrius, civis Constantinopolitanus, de quo in epistola ab synodo ad Univers. Cracoviens. missa dictum est: „Insuper magnam utriusque linguae, latinae et graecae, habet peritiam, per quam plurimos „erudire posset, si in aliqua Universitate studentium collocaretur, qui graecas litteras scire desiderarent. Et nobis visum est, „in regno Poloniae, quod *graecis regionibus satis propinquum est*, ipsum utiliter posse collocari et maxime in studio vestro „Cracoviensi; et gloria et utilitas ipsi regi, habere talem virum, cujus obsequiis in multis rebus uti poterit.“ V. ibid. T. VI, 175.

ceptus quidem re infecta rediisse videtur; quae res quanto in honore atque numero illa aetate in Polonia litterae graecae fuerint, aperte declarat.⁴⁾

Ineunte vero XVI. saeculo Christianorum parte a caeteris in doctrina sacra dissentiente ac discessione majore ab iis facta, quum ad eas res, quae in controversiam ceciderant, explanandas graecae linguae cognitione et scientia opus esset, omni cogitatione et cura in studium ejus incumbere coeperunt Poloni, Tomicio primo huic ingenii voluntati assentiente et quibuscunque rebus poterat eos, qui hanc mentem susceperant, juvante. Licet igitur, ut ecclesiasticae controversiae et disceptationes dirimerentur ac sedarentur, studium graecarum litterarum commotum sit atque sacrorum librorum interpretatio dijudicandaeque controversiae complures annos occupaverint, tamen brevi tempore animi incitatio motusque et alacritas genti innata nec minus ille non fucatus nitor ac spiritus, qui Graecarum litterarum monumentis proprius est et peculiaris et mirum quantum unumquemque rapit mentesque detinet, perfecerunt, ut tantos efficerent processus, ut non solum multa ex graeco in latinum transferrent planissimeque explicarent et auctores aliquot ederent, sed etiam latine lecta graece redderent, orationes graecas in academia Cracoviensi aut alibi oblata occasione haberent et in versibus scribendis vires ingenii periclitarentur docti in diversissimis Poloniae regionibus viri.⁵⁾

Ex iis autem, quae facta sunt, colligi licet, in diligendo argumento aut rationem utilitatis habitam fuisse, ita ut temporibus reipublicae aptum et consentaneum sumeretur, aut moribus aetatique servitum.⁶⁾

Itaque praeter libros sacros et morales, quorum ingens multitudo adjuncta interpretatione latina vulgata est,⁷⁾ Hippocratis Coi complures tractatus a Vedelicio, medico Cracoviensi: Galeni fere omnes commentarii a Struthio et Josepho Tectandro translati esse dicuntur. Porro, ut cives, cum in concilium convocati de salute rei publicae summisque rebus consultarent et consulerentur, speciem ejus eloquentiae nossent et haberent, qua animi flecti, impelli, commutari possent, Demosthenis fere omnes orationes, Isocratis Areopagiticus, Demetrii Phalerei de elocutione liber, alia ejusdem generis a Mela, Hegendorfino, Maricio, Maslovio conversa et edita sunt.⁸⁾ Ex poetarum ope-

⁴⁾ Ne tamen id cuiquam permirum accidisse videatur, triste ei solatium praebeamus, in Gallia quoque et in Germania in graecam et hebraeam linguam vehementius illo tempore, quin etiam proximo saeculo, permultos invectos esse. Cf. Visniew. T. VI, 176 et notatos ibi scriptores: Gaillard, T. VII, p. 293. Fleury, hist. eccles. L. 133. N. XCI.

⁵⁾ Usque ad a. 1524. libri graeci Viennae Austr. sumptibus typogr. Cracov. editi esse videntur, veluti: Euripidis *Hecuba* et *Iphigenia* Erasmo Roterodamo interprete. (Visn. T. VI, 177.) — Versus graecos scribebant inter alios multos Zacharias Starnigelius, Nicolaus Zoravius, Simonides, Gizelius — Bircovius. Ciceronis orationem pro Archia poeta, libros de amicitia, de officiis, in graecum convertit idem Zoravius; Dialectica ex Aristotelis operibus collegit et graeco sermone confecit Joanes Ursinus Leopoliensis; graeca lingua in orationibus utebantur permulti, quorum nomina invenies laudata a Visniewio (T. VI, 183. sqq.) et ab Jochero.

⁶⁾ Inter ejusmodi scripta, quae moribus servirent, refero „Heliodori Aethiopicas historias in latinum translatas a Stanislae Warszewicki, Polono. Basilcae 1552.“ quam interpretationem in usum Sigismundi Augusti, regis Poloniae, confecisse dicitur; et aliquot alia poetica. De Heliodoro a Warszewicio interpretato judicium a Melanchtone factum vid. Visniew. Tom. VI p. 206.

⁷⁾ Infinitum est, nomina virorum titulosque librorum laudare. Omnia haec diligentissime collegerunt Visniew. (T. VI p. 182—210) et Jocherus T. I.

⁸⁾ Demosthenis orat. saepius editae sunt (Philippicae, Olynthiacae, de pace, pro Rhodiorum libertate) a. 1531. (Mela), 1532. (Hegendorf.), 1538 (idem), 1546. (Maricius), 1547. (idem). Isocratis Areopagiticus, quo tum recte tum salubriter reipubl.

ribus denique primum Moschi carmen „ἔρως δραπέτης“ anno 1524. Cracoviae literarum formis describitur; quod brevi post alia sequuntur: Hesiodus a Thoma Posnaniensi, Bion a Petro Illicino, Homerus totus teste Orichovio a Jacobo Priluisio, Arati Phaenomena a Joanne Cochranovio conversa.⁹⁾

Plures nominare possum, qui Plutarchi, Dionysii Halicarnassei, Phocilidis, aliorum minora opuscula interpretati sunt,¹⁰⁾ quod doctissimus quisque vir illius aetatis, in quibus Copernicus, Hosius, Cromerus¹¹⁾ adolescentiam in litteris graecis consumpsisse vel potius iis temporis taedium levasse horasque fefellisse, sed quum jam se corroborassent et viri ad rem publicam accessissent aut munus aliquod privatum publicumve suscepissent, plane neglexisse eas videntur. Itaque fieri non potuit, quin scriptores, qui ampliora ingenii sui monumenta reliquerunt, veluti rerum gestarum aut fabularum auctores, intacti immerita oblivione obruerentur; quibus cognitis et ad imitandum propositis haud scio an studia litterarum in Polonia XVII. saeculo non ita languissent nec tanta tarditas ingenia hominum oppressisset.¹²⁾

Jam sub finem XVI. saeculi languidiore in litteris graecis erant studio Poloni, nec tam Cracoviensis academia, quae, quasi nimia occupatione se relaxaret, neutiquam novis negotiis animum intenderet, quam Zamoscensis, suam illiusque vicem praestans, viros doctrinae studiisque deditos fovebat et quibuscunque rebus poterat sublevabat. Ibi Bircovius Dionysium Halicarnasensem latine interpretatum, Broschius commentarios in Aristotelem et Euclidem ediderunt.¹³⁾ Ad quae elucubrata opera additis Sigismundi Lauxminis Epitome institutionum linguae graecae,¹⁴⁾ et iis, quae ex graeco in patrium sermonem translata fuere, veluti Theognidis sententiae, Luciani Timon aliaque opuscula, Aristotelis Ethices, Oeconomicorum, Politicorum libri, Plutarchi Theseus, omnia fere monumenta operae in litteris graecis positae collegeris, nisi forte quas *castigatas et ab omni obscoenitate expurgatas editiones*, si quae Graecorum auctorum omnino fuerunt, in aspectum lucemque proferre potes easque aliquo numero putare vis, quae rationi voluntatique aetatis prorsus consentaneae fuisse

tam instituendae quam gubernandae ratio praescribitur, dicatus Sigism. Augusto a Hegend. 1538. Demetrii Phalerei de elocutione liber et Dionysii Halicarnassei quaedam opuscula, Stan. Illovio interprete 1557. Basileae. Lutet. 1556. Parisiis 1554. Maslovio interprete idem Demetrii liber editus est Patavii 1557.

⁹⁾ Visniev. T. VI, p. 213 sqq. Laudandi nobis sunt quoque viri illi, qui graece scripta in patrium sermonem translulerunt: Mymerus, qui Plutarchi nonnulla opuscula; Jacobovius, qui Heronem et Leandrum Musaei convertit. Denique Cochranovius Joannes et Bielscius Martinus, de quibus v. infra.

¹⁰⁾ V. Jocherum T. I p. 25 sqq. Visnievium, T. VI, p. 190 sqq.

¹¹⁾ Omnes laudat Visnievius. T. VI, p. 187 adnot.

¹²⁾ Alii, qui in hac re offenderunt et in causam inquisiverunt, vel rationem studiorum longius ab illis scriptoribus abhorruisse, vel, quod jam opera eorum ab aliarum nationum interpretibus (in linguam latinam) translata et explicata itaque cognita essent, nullos inter Polonos illis interpretes inventos esse arbitrantur.

¹³⁾ Dionysii Halicarnassei de collocatione verborum graecae et latine S. Bircovius in Acad. Zamoscensi professor recensuit et nunc primum convertit. 1602. De Broschio v. Jocher. T. I 26, 192.

¹⁴⁾ Lauxmin, ex Samogitia ortus, Vilnae 1655 Epitomen edidit. Usque ad illud tempus iis utebantur Poloni, quae ab alienigenis de ratione graecae loquendi scripta erant. Atque ita commemorantur: 1) *Elementale introductorium in nomen et verborum declinationes graecas* etc. (Cracov. 1528. ex typogr. Math. Szarfenberg.) incerti auctoris. — 2) J. Ceporini, Helvetii natione, *Compendium gramm. gr.* 1526. Cracov. — 3) Nicolai Clenardi, Bavarici, *Institutiones absolutissimae in graecam linguam cum annotationibus in nomen verborumque difficultates*. Vilnae 1600. 4) Jacobi Gretseri S. J. *institutionum linguae graecae libri tres*. Vilnae 1604.

videantur.¹⁵⁾ Verumtamen aurea litterisque prospera et secunda aetas illa, comparata cum hac, quae subsecuta est, haberi potest. Namque ab anno 1685 usque ad a. 1744 in Polonia, acerrimis bellis tumultibusque confecta et exhausta, omnino nulla recti studii humanitatisque vestigia reperiuntur ipsaque memoria ac recordatio linguae graecae videtur occidisse.

Funesto vero hoc sexaginta annorum spatio circumacto cum inter Patres Societ. Jesu et Sacerdotes scholarum piarum aemulatio exerceri coepta esset eaque firmiores in litteris aleret profectus memoria quidem et studium antiquitatis renovantur et aliquot opera in lucem prodeunt, sed tam levia, ut ad litteras polonicas augendas paene nullum habuerint momentum nec animos, quos nitor in cultu victuque Franco-Gallorum in errorem rapuerat totosque ad se converterat, ad studium veterum Graecorum in ipsorum vestigiis persequendorum excitaverint.¹⁶⁾

Ita factum est, ut nostra demum aetate, auctore potissimum Groddeckio, Gedanensi, qui omni animi ingeniique contentione discipulis iisque successoribus suis studium litterarum injicere conatus est, ad pristinam navitatem acremque industriam Poloni revocarentur;¹⁷⁾ sed quum in animo non habeamus nec nobis propositum sit, enarrare omnia, quae recentissimis temporibus in litteris graecis effecta sint, aggrediamur alteram partem disputatiunculae nostrae et videamus, quot et quae fabulae in patrium sermonem conversae sint et quatenus interpretes ad exemplum quisque suum accedant aut ab archetypo laborent et decident.

Quoniam lingua polonica, praeterquam quod pro aliquot vocabulis vetustate oblitteratis exole-tisque recentiore aetate nova tritiora sunt substituta, paene immutata usque ad nostram memoriam permansit, poemata, cum omnia alia, tum ex graeco a nostris translata XVI. saeculo, facilius a nobis intelliguntur, quam quae aliarum nationum interpretes eodem tempore confecta posteris tradiderunt. Sed non solum difficilia intellectu non sunt, verum etiam placent et unicuique probantur, quod, cum ille priscus dicendi modus ad reddendam simplicitatem et veritatem suavis sermonis praecipue Graecorum mirum quantum fuerit aptus, in nostrorum interpretum operibus illius aetatis quasi natura et ingenium exemplorum videntur expressa esse. Verumtamen, ne nimii laudatores nostrorum esse videamur, nequaquam nobis silentio est praetereundum, multos interpretes per errorem lapsos esse, qui, quasi ostendere voluissent, quam flexibilis et accommodatus esset patrius sermo ad Graecorum opera imitanda et effingenda, verbo de verbo expresso operi suffecisse putaverint. Accedit, ut saepius, ignari morum cultusque et institutionum antiquorum, multa bona uno errato vitioque deformaverint aut vigorem animumque, qui est in antiquis litterarum monumentis, prorsus exstinxerint aut certe languidiorem reddiderint, dum nimia fide et religione ducti ad exemplar ipsum quam proxime accedere et moliuntur et arbitrantur. Ad Joannem Cochranovium vero, qui praeter Homeri Iliadis rhapsodiam tertiam et Arati Phaenomena et multa epigrammata,¹⁸⁾ initium Alcestes, tragoediae

¹⁵⁾ V. Jocher. T. I, XII. Horatius, Ovidius, Martialis potissimum ab omni obscoenitate expurgabantur, Ibid. p. 33, 35, 39.

¹⁶⁾ Epicteti Enchiridion, graece et latine curavit Christ. Heyne (igitur ne Polonus quidem). Varsaviae 1776. Isocratis Orationes admonitoriae in gratiam *Φιλελλήνων* principis regni scholae candidatorum et alumnorum. Cracov. 1785. V. hist. litt. polon. —

¹⁷⁾ Cf. Jocherum T. I, XIX sqq. —

¹⁸⁾ V. Jocherum, T. I, p. IX, cui *Borowski*, doctissimus vir litterarumque Romanarum et Graecarum professor, multos

Euripideae; ex Graeco convertit; ea, quae supra dicta sunt, minime spectant. Quamvis enim ab Euripide longe absit et gravitatem potissimum desideremus, tamen mira orationis dulcedine et subtilitate, quibus omnia sua opera notavit, veluti illecebra suavi ad se trahit animos. Si omnino de hac re judicari licet, quum ne centum quidem integri versus conversae fabulae supersint, Cochanovius noster, qui Euripidem et Homerum non ut interpretes sed ut poeta interpretatus est, quod ego intelligam, neutiquam existimationem, qua fruitur Graecorum tragicus, offendisset ac dignitatem ejus labefactasset, si pari modo et tam feliciter, ut inchoaverat, totam fabulam transferre ei contigisset.¹⁹⁾

Ne quid omittamus, quod ad studium in tragicis collocatum referri possit, mentionem quoque faciamus Jacobovii Valent., qui, Cochanovio aequalis peritusque linguae graecae, Antigonom Sophoclis in speciem carminis epici transfiguravit.²⁰⁾

Eripiamus nos nunc quam celerrime ex media vastitate et miseriis, in quas, quae Cochanovii aetatem sequuta sunt, temporibus Polonorum gens incidit; quum memoriam graecarum litterarum oblivio delevisset moribusque corruptis et depravatis (initio XVIII. saeculi) homines earum rerum, quibus antea se oblectabant quibusque mentes animique eorum movebantur, sensum gustatumque amisissent neque quisquam nisi Franco-gallorum beneficio iisdemque interpretibus, Graecorum, quin etiam Romanorum monumenta nosset; et decurramus ad hanc aetatem, in qua cognoscendae antiquitatis aucta alacritate complures viri imprimis tragicis studio navato Sophoclis potissimum fabulas convertere coeperunt.²¹⁾

Primus ex his, *Eliasiewicz Thad.*, Vilnae Oedipum Coloneum Sophoclis et Orestem Euripidis in publico proposuit; sed quum non solum eae fabulae in manibus mihi non sint sed eas ne viderim quidem unquam, mentionem tantum de ipsis facere mihi licet.²²⁾

Alterum commemoramus Vincentium *Smaezninski*, qui Sophoclis Antigonom est interpretatus. — Meo quidem iudicio verba pedibus claudi opus est; neque solum id curandum, ut animus virtusque

fontes indicavit, unde Cochanovius noster hauserit argumenta ad epigrammata; et nuper a *Jos. Przyborowski* editum libellum „Wiadomość o życiu i pismach J. Kochanowskiego, p. 165 sqq. —

¹⁹⁾ Addendum est, versus in dialogo hendecasyllabos non secundum leges metricas esse compositos, ut Jochero (T. I. p. XVII.) videbatur. Chori versus, quorum novem tantum exstant, metrici esse videntur. Porro miror, dum a v. 38 — 65 in nostris editionibus Apollo et Mars alternis versibus colloquantur, a Cochanovio v. 57 — 59. Marti soli — atque semichorii cantum: ἀλλ' οὐδὲ φίλων τις πέλας οὐδέ τις Apollini tributos esse. (V. Kochanowskiego Jana dzieła etc. T. II, p. 392. sqq. Vratislav. 1825.) — Quamvis non cohaereat cum proposito nostro, addimus, Martinum Bielscium fabulam „Sejm niewieści“ condidisse. In qua tamen fabula ne quis Aristophanis Ἑλλησιαζούσας poetam imitatum esse putet, Nihil illi nisi consilium cum Aristophanea comoedia commune est, quamvis dubitari nequeat, quin Bielscius graeco comico lecto et bene cognito ad exemplum expositum fabulam suam temporibus et moribus consentaneam composuerit. veluti Cochanovius simili modo fabulam, quae inscribitur „Odprowa posłów“ quasi tactus spiritu antiquitatis, cujus peritissimus erat, argumento ex Graecis sumpto confecit. V. quae de hac fabula disseruit Carol. *Mecherzyński*: Bibliot. Warsz. 1849. Tom. III.

²⁰⁾ Cujus epici carminis primum versum Visniewius: „Powiem cudowne dzieje stubramnego miasta.“ hunc et extremum: „Niech sam Kreon zapłacze, jeżeli jest człowiekiem.“ *Juszyński* in lexico poetarum polonorum (s. v. Jakubowski Walęty) notaverunt. Vid. Visniew. T. VII p. 311. —

²¹⁾ Monemus, Groddeckium Sophoclis Philocteta et Trachinias, commentariis instructas et additis de Graecorum scena et Thymele dissertationibus edidisse. 1806. 1808. Vilnae. Omnia ejus opera laudavit Jocher. I p. XIX. adnot. —

²²⁾ Edip w Kolonie, tragedia Sofoklesa. Z greckiego przekładał Tadeusz Eliasiewicz. Wilno 1829. 8. Orestes, tragedia Eurypidesa w 5. aktach. Z greckiego na polski język wierszem przełożona. Wilno 1829. 8. Idem in libello menstruo, qui vocatur „Dziennik Wileński.“ a. 1829. disseruit de vitae aetate, qua Sophocles Oedipum Coloneum scripserit.

argumenti sed etiam forma speciesque tragoediae, quocunque modo possit, servetur. Id autem hic Antigonaes interpres et in dialogo et in chori cantibus facere neglexit, usus versibus, quales ratio voluntasque poesis polonicae postulare et illi et vulgo videtur, quorum clausulae inter se consonent. At quoties vincetus et astrictus hac lege versibus imposita Sophoclem deformavit dignitatemque detraxit? Quotiesne, ut illum extremorum verborum similem sonitum efficeret, non dico a vero aberravit, sed prorsus aliena addidit, admiscuit? Namque ut voluntati poesis satisfaceret neve lex certa versuum laederetur, aut pigmentis cincinnisque fabulam obruit aut decurtatam mutilamque reddidit. Itaque non conversam Sophoclis Antigonaem crederes, sed imitando liberius expressam, in qua, quidquid interpreti placuit, aut demtum est ex dignitate aut intextum orationi. Sophoclis quidem fabulam te legere senties, sed auctam variis ex glossario promptis adnotationibus aut insolenter defraudatam et amputatam. Passim in nimia offendes brevitatem, duobus pluribusve verbis suppressis vel praetermissis; alio atque alio loco nimiae te latitudinis orationis taedebit, quod nescio an, ut omnia perspicua et clarissima essent, factum esse, recte judicem. Ea, quae diximus, non solum ad dialogum pertinent, verum etiam, et quidem imprimis, spectant ad chori cantus, qui nulla stropharum ratione habita uno tenore, saepe ne versuum genere quidem mutato, quamvis animi commutatio facta sit, ad finem usque decurrunt. Neque tamen non negamus, Vincentio Smaczniński defuisse ingenii vires ad Sophoclem perfecte interpretandum; dummodo difficultates, quarum vix paucae in Antigona reperiuntur superare conatus imitatione brevitatis Sophocleae exemplum suum aequare usquequaque studuisset. Unus et alter enim locus gravi et nervosa oratione excellit.²³⁾

²³⁾ Poezye Wincentego Smacznińskiego. Warszawa 1850. Tom. II. continet inter alia carmina Antigonaes interpretationem. — Longum est omnes locos proferre, ubi errasse interpretem sensimus. Nonnulla tamen, ut nostri iudicii rationem legentibus proberemus, sunt commemoranda: 1. Primi tres versus fabulae redduntur quatuor interpretis versibus, atque ita ut primi verba expressa sint per „Miła sercu Izmeno!“ reliqua duorum versuum contineant sententiam: „czy z nieszczęść doznanych, a w spadku po Edypie na nas przekazanych, jest jaka w życiu naszym okropna niedola, której jeszcze Jowisza nie spełniła wola? (latitudo orationis). — 2. v. 20. τί δ' ἔστι; θελοῖς γάρ τι καλχαῖνους ἔπος. conversa:

„Widzę na twojej twarzy rozognione żary

„i ukryte w wyrazach tajemne zamiary.“ (aliena, ex gloss. inept. sumpta.)

3. v. 25. τοῖς ἔνερθεν ἐντρυμὸν νεχροῖς, praetermissa. —

4. v. 39—40. τί δ' ὧ ταλαίφρων, εἴ τ' ἄδ' ἐν τούτοις, ἔγω λύνουσ' ἂν ἢ φάπτουσα προσδείμην πλέον; ita reddita:

„Nieszczęśliwa! gdy władca nakazem zagraża,

winowajcą, kto prawa niebacznie znieważa;

możesz je albo złamać lub utrwalić mocą? (?) plane aliena.

5. v. 74. ὅσα πανουργήσας, praetermissa.

6. v. 88. θερμὴν ἐπὶ ψυχροῖσι καρδίαν ἔχεις. „Miłość w twych piersiach ognie rozplómenia skrycie.“ (inept.)

7. v. 93—97. septem interpretis versibus redditi (edit. Schneidew.).

„I to Izmena moje zamiary niweczy?

Krzywd bratu wyrządzonych nie chcę być mścicielem?

Jesteś u mnie i wstrętu i pogardy celem.

Pójdę, oddam się wrzącym uczuciom méj duszy,

Narażę się na srogość najcięższej katuszy,

Niemylmie cierpieć będę za śmiałość zuchwałą,

I umrę, ale umrę i w cierpieniach z chwałą. (init. plane aliena.)

8. v. 141—143. ἑπτὰ λοχαγοὶ γάρ ἐφ' ἑπτὰ πύλαις ταχθέντες ἴσοι πρὸς ἴσους, ἔλιπον Ζηνὶ τροπαίῳ παρχάλκῃα τέλη. convertuntur: U siedmiu bram Tebańskich siedmiu wodzów stoi: pod ich sterem bitne męże, migają gęste oręża

Praeter hos, quos nominavimus, Alfons Walicki et imprimis Casimirus Kaszewski praecipuum studium in Sophoclis fabulis interpretandis collocaverunt, quorum ille Oedipum Regem, hic praeter hanc tragoediam Antigonom et Oedipum Coloneum transtulit.²⁴⁾ Comparaturis igitur utriusque interpretis indolem ac virtutem peropportune obtulit se ab utroque conversus Oedipus Rex; qua comparatione facta, quanti quodque opus sit faciendum, hoc nostrum iudicium est vel potius existimatio:

Figura formae tragoediae ab *hoc* conversae eadem est, quae Antigoniae supra laudatae; apud *illum* versus in diverbio nec pedibus, ut ita dicam, procedit neque cum antecedente extremis verbis consonat; dum in chori cantibus neuter leges metricas observat nullusque est stropharum et antistropharum concentus et convenientia, nisi quod versus pares sibi sunt numero syllabarum.²⁵⁾ Hujus oratio perspicua, ampla, nitida: illius aliquando obscurior, tenuis, simplex; hic interdum vim divinae virtutemque dictionis Sophocleae consequitur, ille ne incitatiores quidem in oratione cursu rapitur sed usquequaque lente et durius incedit; hic in sensum et in mentem poetae intrare omniaque praeclare eloqui conatur: ille propter siccitatem et exilitatem orationis longius a tragico graeco abesse videtur, quamvis gravitas quaedam ab eo abjudicari nequeat. Eundem hanc quoque ob causam non improbamus, quod, quasi religioni fideique severi interpretis serviret, perraro verbum iners aut inane posuit neque orationem illiivit ullo venustatis fuco, quam alter per chori cantica plerumque diffudit, ut sententias, quibus minus rotunda constructio a Sophocle data esse videretur, expleret atque concluderet, quamvis nulla voce Sophoclea adduceretur, ut tale quid sibi sumeret adeoque sibi indulgeret. Nihilo minus Casimiro Kaszewski, qui Sophocle adamato quantum potest de assequenda praeclara et eximia tragici specie laborat, palma reservata esse videtur, nec dubito quin futurum sit, ut fabulas ejus verius clariusque quam ceteri interpretes transferat, dummodo ad exemplar antiquum genere dicendi propius accedere et effigiem ad formam exempli convenientem efficere tentaverit.²⁶⁾

i zbroja dotyka zbroi. Ale w piersiach stygnie meztwo; pierzchają, przy Jowiszu łupy i zwycięstwo. (pigmenta frigida.)

9. v. 783. ἔρωσ-ὅς ἐν μαλακαῖς παρειαῖς νεάνιδος ἐννυχεύεις: „Miłości, — na krasnych licach dziewięcicych (?) lubisz osiadać zbiorem wdzięków niewolących.

10. Ne plura, extremi denique chori cantus interpretationem transcribo:

„Pragniesz osiągnąć pomyślność błogą,

mądrości postępuj drogą,

i szanuj bogi za każdym krokiem

w upokorzeniu cichem i głębokiem.

Ale kto nieustannie w zamiarach upornych

nie składa bogom czci i hołdów kornych,

i świętość ma w poniewierce,

płocze okazuje serce:

i gdy tonie w nieszczęście fałach,

późno wielbi, czem gardzi, i kończy dni w żalach.“

Alia errata, egressiones, perverse interpretata silentio praeterimus; id solum commemorantes, in quo etiam offendimus, deos more in Polonia inveterato minus apte nomine de latino flexo nuncupari, veluti: Jowisz, Mars, Minerva etc.

²⁴⁾ Cas. Kaszewski opera vid. in „Biblioteka Warszawska.“ — Alfons Walicki, „Sofoklesa Edyp król.“ Arcydziała dramatyczne Tom II. Wilno 1845. —

²⁵⁾ Nonnunquam quidem ab Alf. Walicki in chori cantibus verba in strophis et antistrophis in eodem pedes cogi videntur.

²⁶⁾ Ut nostrum iudicium tanquam ad obrussum exigatur, comparentur inter sese stropa et antistropa prima primi chori (v. 151—166 Schneidew.)

Antonius *Malecki*, qui *Electram Sophocleam* interpretatus est,²⁷⁾ in dialogo narrat aperte, in choris ornat excelsę; hic et illic autem splendida, magnifica et, quam virtutem frustra in antecessentibus exemplis desideravimus, nervosa utitur oratione. Religiosum quoque et fidum se prae-buit; itaque summam curam, omnem cogitationem in eam rem contulit, ne quid Sophoclei intercideret neve quid alieni admisceretur. Minus placet, quod tetrametro trochaico acatalecticis usus est in dialogo, quamvis id se facere posse putaverit hanc ob causam, quod ab Aeschilo et Sophocle id metrum (catalecticum) in extremis fabulis semel fuerit usurpatum. Non vidit tamen, id versuum genus, quod ex sedecim syllabis constat, et perraro a polonicis poetis (nunquam in fabulis) adhiberi, nec in tragoedia antiqua tetrametrum trochaicum catalecticum adhibitum fuisse, nisi quum aliqua causa animi motum vel potius affectionem attulisset.²⁸⁾ Chorigi cantus denique mensura certa-que ratione conformati, quum neque inter se consonent extrema verba versuum et longiores versus breviores sequantur, hac autem varietate (remoto illi simili sono) nec delectentur nec teneantur aures, in criticorum reprehensionem incurrerunt.

Restat, ut de Luciani *Siemiński*, qui in Aeschilo quoque transferendo litteratum diversissimis-

C. Kaszewski.

STROFA I.

O słodkie, słodkie słowo Zeussowe,
coś z Delf złocistęj wyszło chramnicy!
Jakiesz wyroki obwieścisz nowe
dla tęj przesławnej Teban ziemicy?
Umysł mój trwożny, strach sercem miota:
Febie — lekarzu — deloski boże!
Ja twych wyroków czekam w pokorze,
i dziś i w dalszym biegu żywota.
Ocal nas wieczny, wyroczny Febie,
Synu nadziei, prosimy ciebie.

ANTISTROFA.

Ciebie Ateno, ja wzywam wprzód,
I Artemidy, twojęj siostrzyco,
która w opiekę nasz wzięła gród,
i ma tron świetny w naszej ziemicy;
i ciebie wzywam, pogromco Febie,
zstąpcie we troje nam ku potrzebie,
jakoście ongi zstąpili raz
w ciężkiej niedoli, gdy naszą ziemię,
strasznej potwory dławilo brzemię,
tak i dziś zstąpcie ratować nas.

Cum mihi permissum non sit, plures citare locos, eos, quibus hoc choro perlecto persuaderi non potuerit, iudicium meum in omnibus partibus justum esse, ad chori ejusdem subsequentes strophas et antistrophas et imprimis ad chorum secundum (v. 464 — 511.) relego; atque videbunt, qui interpretata eum graeco comparaverint, quatenus ad opinionem arbitriumque meum accedere possint aut debeant.

²⁷⁾ Elektra Sofoklesa, przekładania Antoniego Maleckiego. 1854.

²⁸⁾ Munk, Metrik, S. 126. „Es haben diesen Vers“ (Tetrameter trochaicus catalecticus) sowohl die Lyriker (Jambographen), als auch die Dramatiker gebraucht, letztere an solchen Stellen des Diverbiums, in denen eine stärkere Gemüths-bewegung bezeichnet werden soll.“

A. Walicki.

STROFA.

Dźwięczna wieści Zeussowa! co nam przynosisz z Pytony
do jasnych Teb grodu?
Umysł trwożą rozliczną w piersi *niepewnej* zmącony!
Zbawco, Delijski, Peanie!
W pokorze z słów twoich, Panie,
czy prędkiego klęsk wywodu,
czy po lat długich przelotnym obiegu
moich przeznaczeń czekać mam hasła?
Powiedz nam złota nadziei córo, wieści niezgasła.

ANTISTROFA.

Naprzód cię, córo Zeussowa, o nieśmiertelna Ateno,
i ziemiowłada siostrzyco,
Artemis, ciebie przyzywam, która w tęj ziemi
władasz przesławną stolicą,
i zdala rażący Febie,
troisici w ciężkiej potrzebie,
aby wybawić nas od mąk trapiących,
jeżliście kiedy dawniej raczyli,
znijdziecie ku wspomózeniu memu i w obecnej chwili.

que laboribus occupatum otium consumpserit, meritis maximis non ut dignitas confectorum operum sed ratio scripti mei postulat, pauca quidem dicam. Jam a. 1851. soluta quidem sed, quae est huius viri egregii praeclara indoles, poetica virtute praedita oratione usus Agamemnonem in medium attulit.²⁹⁾ Paucis annis post (a. 1854.) legitimo poetarum polonicorum ritu exordium ejusdem Agamemnonis convertit.³⁰⁾ Quicquid autem hic poeta in luce collocavit, altioris animi luminibus notatum est; nec aliud de tragoediae, quam nominavimus, interpretatione iudicium nobis faciendum est, in qua neque servilem in modum vestigiis exempli ingrediatur, nec tamen ullum verbum, in quo aliqua vis insit, praetereat; quod quidem, quem primum Antigoniae Sophocleae interpretem commemoravimus, fecisse vidimus, cujus oculis illud antiqui grammatici „Poetas metri necessitas excusat“ inhaesisse arbitramur.

Jam finem scribendi facturus cum occasio oblata sit, arripiendam eam esse puto, ut exponam, non cur omnibus consiliis, quae mihi, cum Agamemnonem edidissem, a benevolentissimis iisque doctissimis viris data sunt, aut non obtemperaverim aut morem gerere iis non potuerim, sed cur in diverbio versum in Agamemnone adhibitum nunc quoque adhibuerim. Veritus enim, quum neque poeta sim nec videri velim, ne similem extremorum verborum sonitum efficere conatus nimis ab veritate ac fide graeci exempli discedere cogerer, ea potissimum ratione adductus hoc feci.³¹⁾ Quod autem, quod in dialogo mea opinione justis de causis facere neglexi, id in choricis carminibus perfeci, ad eum laborem suscipiendum compulit me haec cura, ut aliquid voluptatis auribus afferrem; in peragendo autem juvit facilitas quaedam, quam nactus crebris exercitationibus, quibus plerumque puerilis aetas delectatur, ad explendos animos permulcendasque aures converti. Nec tamen, quamvis non ignorem, reprehendi, si quis veritatem, probari, si aures consuluerit, deterreri potui, quin pro mea parte verum me et fidum in Aeschylo interpretando praestarem et severus versificator quam falsus interpres haberi mallet.

Quae cum ita sint, de reliquis alio loco et alio tempore disputaturus, hanc alteram Orestis fabulae meaeque operae partem viris doctis commendo, quos ut eam benigne excipiant, etiam atque etiam rogo.

²⁹⁾ Biblioteka Warszawska, 1851. Tom III. Próby przekładu Agamemnona z trylogii Eschylosa: Oresteja przez L. Siemieńskiego. (V. 1—600.) Ignotum mihi est, an plura idem transtulerit totumque Agamemnonem confecerit.

³⁰⁾ Przegląd dziejów literatury powszechniej L. Siemieńskiego. Kraków 1855. Str. 261.

³¹⁾ Ipse L. Siemieński poetam verum excusat, qui in Bibl. Varsav. 1851. T. III p. 225 haec dixit: „— — mogę powiedzieć, że trudności same tekstu, język zawily, przytém konieczność zbliżenia się do pierwowzoru powodowały mię do przekładu prozą, tém bardziej gdy mi na myśl przyszła uwaga tak głęboko rozsądna Göthego etc.“

CORRIGENDA.

P. 3. l. 16. pro diligendo, l. deligendo.

P. 4. l. 4. pro Phocillidis, l. Phocylidis.

P. 8. l. 16. pro illiivit, l. illivit.

CHOEFORY

CZYLI

O F I A CHOEFORYO W A.

TRAGEDYA ESCHYLOSA,

PRZEKŁADANIA

ZYGMUNTA WĘCLEWSKIEGO.

WSTĘP.

Popelnivszy męzobójstwo, Klytemnestra zuchwała z Egistosem zamieszkuje gród, w którym dokonała zbrodni. Orestes, dwunastoletni chłopczyca, w ogólnym zamieszaniu po śmierci ojca do Strofjosa, króla w Focydzie, (kiedy z synem tegoż Pyladesem sławną zabrał przyjaźń) potajemnie od Elektry wysłany, po ósmiu latach odbiera rozkaz od Apollona, pomścić się śmierci ojca na zabójcach. Wraca tedy z Pyladesem do Argos właśnie w tej chwili, gdy Elektra, która w domu pozostawszy smutny żywot wiodła, z służebnicami domu z rozkazu matki ofiarę błagalną na grób ojca zanosi. Orestes zabija Egistosa, potem matkę; lecz niebawem zgryzotami sumnienia dręczony ucieka z domu rodzinnego. Ściągany od Erinyów chroni się do Delfów, aby pod zasłoną Apollona oczyścić się z grzechu i zmaży.

OSOBY.

ORESTES, syn Agamemnona i Klytemnestry.

PYLADES, jego przyjaciel i towarzysz.

ELEKTRA, siostra Orestesa.

KLYTEMNESTRA.

EGISTOS.

KLISSA, mamka Orestesa.

SŁUGA.

Chór służebnic. (Branek trojańskich.)

Scena przedstawia pałac królewski w Argos; Grób Agamemnona w Orchestrze. — ORESTES i PYLADES w podróżnych sukniach nadchodzą i przystępują do grobu.

ORESTES.

Hermesie w głębi ziemi, Zeusa namiestniku, wysłuchaj prośbę: zbawczym bądź mi sprzymierzeńcem.

Z wygnania wreszcie wracam do ojczyźnej ziemi, ja, Orest nieszczęśliwy, ukradłszy się kryjomie, gdzie z ręki białogłowy skrycie i podstępnie nie swoją śmiercią zginął rodzic mój najdroższy.

I oto nad mogiły wzgórkiem ojca wzywam,
5 by łaskawego ucha skłonił ku przysiedze:

Rodzicu! krwi przelanej pomścić się wróciłem z rozkazu Loksyasza, który wydał wyrok, że twoich dni zabójce legną z rąk Oresta. Błogosław przeto, ojcze, przedsięwzięciu temu; godzina, którą bóstwa łaska przeznaczyła na dokonanie pomsty czynu, już nadeszła. A teraz w łzach skąpaną przyjąć racz ofiarę; za trud opieki pierwszy kędzior Inachowi złożyłem w hołdzie, tobie drugi w dowód smutku.

Nie będąc tu przytomnym nie płakałem, ojcze, twój śmierci, anim ręk nie łamał nad twym grobem.

(Z czeladnych pokojów zbliża się Chór w suknie żałobne ubrany, aby złożyć ofiarę na grobie Agamemnona. W podobnym odzieniu okazuje się na końcu orszak ELEKTRA.)

10 Co widzę? cóż ten orszak niewiast znaczy, który

w żaloby stroju czarnym zbliża się powoli? Cóż stało się? cóż złego ztąd rokować sobie? Ażali nowa klęska w dom ten ugodziła? Lub czy też słusznie wnoszę, że płyn święty ojcu

15 wyleją z czar, ofiarę błagającą zgasłych! Zaiste nic innego. Zdaje mi się nawet, że siostra, że Elektra w gronie tém nadchodzi, w żalości pogrążona. Zeusie, wołam, pozwól mi pomścić śmierci ojca, sprzyjaj mi w tej walce!

(do Pyladesa)

20 Pyladzie! zejźdźmy z drogi, bym dokładnie zbadał,

co znaczyć ma ten pochód uroczysty niewiast. (Orestes i Pylades kryją się w poblikości.)

ŚPIEW CHÓRU (przy grobie w Orchestrze).

Strofa 1.

Wysłane z domu święty płyn przyszyliśmy wyłać z czasz, a częste razy gromkich rąk znaczyły pochód nasz.

Na licach płonie krwawy ślad paznokci z świeżych bruzd

25 i jęki rzewne, karmia sere, wciąż z naszych płyną ust.

Już poszły w szmaty tkane szaty:

dziki ból rozszarpał je;

i kwef, co piersz zasłaniał, w płaty

rozdarty w gorzkiem utrapieniu,

30 ze wszech stron rozpada się

po roztarganém odzieniu.

Antistrofa 1.

W widzeniach sennych zemstą tłąc i przyszły

wróżąc los,

zatrwożył straszny upiór gród, najeżył w górę

włos,

pobudził przeraźliwy krzyk, że cały zamek

zbladł —

35 gdy o północy niby grom do izb niewieścich

wpadł.

A snów wieszczkowie, w których słowie

prawdy głos odzywa się —

ręczycielami ich bogowie —

wyrzekli, że tam w ziemi łonie

40 zgasłych cień zawiścią tchnie

i na zabójców mstą zionie.

Strofa 2.

Na odwrócenie złego och! z bezdzięczną śle

ofiara, rodzicielko — ziemio! ona mnie

bezbożna niewiasta. — Strach bierze

45 mnie wyrzec to słowo! Bo jakaż w ofierze

jest pomoc? Ażaliż zatrze krew przelaną?

Ach biada! znękanе ognisko — i biada!

do posad wstrząśniony gród chyli się, pada.

Bez słońca promienia noc gród ten zacienia,

50 gdzie mord popełniono ochydny na panu!

Antistrofa 2.

Niezlomna, niezachwiana, niezmierzona cześć,

co przedtém życia ludu stanowiła treść,

zamarła obecnie. — Li trwoga

umysł zakłóca. Pomysłność, by boga,

55 i więcej niż bóstwo wielbią śmiertelnicy.

Wždy za dnia w niektórych cios Diki uderzy

z nienacka, a drugim czas życia ubieży

leniwie we zmroku śród nieszczęść natłoku;

znów inni we wiecznej zgrążeni ciemnicy.

Strofa 3.

60 Krew, co do karmicielki — ziemi wsiąkła łona,

zawrzała i do pomsty dżga nieroztopiona.

A winowajcę długo Ate zapaleczywa

katuje, że w niedolę ze wszech stron opływa.

Antistrofa 3.

Dla tego, kto łożnicę gwałci, nie ma leku.

65 I choćby wszystkie wody, jedną ciekąc rzeką,

zbryzgane krwią zbrodniarza obmywały dłonie,

toczyłyby swe fale próżno przed się tonie.

Epodos.

Mnie zaś — (ach! bóstwa okrutna uchwała

na mnie podwójne nieszczęście zesłała,

70 gdyż w obcym kraju dni pędzę w niewoli,) zwierchników czyny pochwałać wypada,

prawe czy krzywe, w skutek życia doli,

acz z wstrętem w sercu i czynię nie rada;

a pod zasłoną po zwierchnika zgonie

75 płacząc tężęję, gdy żal stłumię w łonie.

ELEKTRA.

Niewiasty! grodu tego rządne służebnice,

gdy przybyłyście ze mną, aby mi w ofierze

błagalnej uczestniczyć, pytam was o radę;

Na grób ten płyn zaduszny lejąc, jakże do-

brać

80 przyjaznych słów i jakże błagać mam rodzica?

Czy powiem, że mężowi kochanemu niosę

ofiara tę od żony tkliwej, od méj matki?

Na to mi brak odwagi, co wždy rzeknąć nie

wiem,

olejem gdy błagalnym grób obleję ojca.

85 Ażali prosić jego, jako zwyczaj każe,

by tym wet za wet oddał, którzy szłą ten

wieniec,

i każn odmierzył w miarę nieprawego czynu?

Lub, czy na śmierć rodzica pomnać, mam

w milczeniu

ten płyn bez czi wysączyć, potem zaś, gdy

ziemia

90 wypije go, za siebie porzuciwszy czare,

jak gdyby po spełnieniu obiat oczyszczałnych,

uciekać z odwróconą z przerażenia twarzą?

Wesprzyjcie przeto radą waszą, drogie sługi;

wszak równą nienawiścią gród ten ku nam

pała.

95 Nie kryjcie się z myślami, niech was nie nie

trwoży.

Przeznaczonego losu nie ominie wolny,
ni ten, którego w jarzmo wprzegła obca ręka.
Podajcie więc, nuż lepszy nad mój wiecie
sposób.

PRZODOWNICA CHÓRU.

Ja, co szanuję ojca twego grób, by ołtarz,
100 wypowiem, gdy tak żądasz, to, co mam na
sercu.

ELEKTRA.

Mów, mów, gdy w takiej cześci ojca grób
u ciebie.

PRZODOWNICA CHÓRU.

Płyn lejąc wyproś szczęście dla tych, co przy-
chylni.

ELEKTRA.

Z przyjaciół jego kogoż nazwać tak wypada?

PRZODOWNICA CHÓRU.

Wprzód siebie, potem wrogów wszystkich
Egistosa.

ELEKTRA.

105 Dla siebie więc i dla cię szczęścia błagać będę.

PRZODOWNICA CHÓRU.

Ty sama rozważ dobrze, boś świadoma tego.

ELEKTRA.

I kogoż nadto w poczet sprzymierzeńców
wliczę?

PRZODOWNICA CHÓRU.

Pamiętaj na Oresta, acz jest na wygnaniu.

ELEKTRA.

To wielka prawda. Wporę przypomniałaś mi to.

PRZODOWNICA CHÓRU.

110 A potem zbójcom, kiedy wspomnisz o mor-
derstwie —

ELEKTRA.

Cóż powiem? poucz słowem jeszcze nieświa-
domą.

PRZODOWNICA CHÓRU.

Niech Bóg się zjawi jaki, albo też śmiertel-
nik —

ELEKTRA.

Sąd ma-li na nich złożyć albo wziąć z nich
pomstę?

PRZODOWNICA CHÓRU.

Mów bez ogródki, który mord odpłaci mor-
dem.

ELEKTRA.

115 Od bóstwa żądać tego żaliż nie zuchwalstwem?

PRZODOWNICA CHÓRU.

Nie miałożby się godzić, złem odpłacić wro-
gom?

ELEKTRA.

Największy w kraju cieniów i pod słońcem
z gońców,

Hermesie w głębi ziemi, pomóż mi zgromadzić
podziemne bóstwa, które z przerażeniem
patrzają

120 na krew rodzica, aby próśb słuchały moich;
i Geę samą wezwij, która, wszystko rodząc,
znów kielkiem, co wydała i odchowaj, bierze.
Ten płyn ofiarny z czary zgąsłym lejąc,

wołam:

Rodzicu! litościwem udam się spojrzeniem
125 i syna Orestesa; niech doczekam chwili,
gdy brat najmilszy sercu domu próg prze-
stąpi.

Tułamy się przedani od rodzonej matki,
od kiedy za małżonka ona w zamian wzięła,
Egista, co na tobie mordu z nią dokonał.

130 Ja w domu niewolnicą, a z dziedzictwa swego
wygnany Orest; in w tém, coś ty mozołnie
i w pocie czoła zebrał, butnie roskoszują.

Wysłuchaj mnie, rodzicu, błagam ciebie o to,
Oresta niech do domu szczęśny los przywróci;

135 a mnie, ach! dodaj sił mi, bym cnotliwszą
była

od matki i od onęj w czynach świętobliwszą.
Ot! o co błagam dla nas. Przeciwnikom zasię
niech zjawi się, zaklinam, ktoś, co ciebie
pomści.

Rodzicu! niech przypłacą śmiercią twoi zbójce!

140 Wśród błogich pomyslności życzeń umieściłam
tę straszną kłtwę; onę ciskam na ich głowy.
Więc wyslij, ojcze, z grobu nam błogosła-
wienie

i oraz możną Geę i zwyciężką Dikę.

Tak modląc się wylewam zdroju strumień
 święty;
 145 a wy jęśliwym głosem według obyczaju
 dawnego tren grobowy na cześć zmarłych
 nucić.

(ELEKTRA spełnia ofiarę — w czasie tym Chór śpiewa).

ŚPIEW CHÓRU.

Strofa.

Z rzewnym lamentem znikłemu panu
 nikłą rónie łzę
 na ten szanowny kopiec kurchanu,
 150 gdy zdrój leje się
 święty szczodrym potokiem, co zle
 odwróci i zjedna zbawienie.
 Bierz w uszy, panie, pobożne me pienię,
 które k'tobie strapiona pierś sle.

Antistrofa.

155 Ach! o ucisku! o zgrozo dołi!
 Jakież rycerz dom,
 na ostrze goniąc, wyrwie z niewoli?
 Żali Ares gróm,
 160 naciągnie, do wroga wymierzy —
 lub raczej z mieczem dobytym uderzy
 z bliska w krwawej potrzebie nań bóg?

ELEKTRA.

Już wypił grób rodzica płyn ofiarny z czary.
 Wždy posłuchajcie dalej, co dziwnego zaszło.

PRZODOWNICA CHÓRU.

165 Mów, bo strwożone serce pierś mi rozkołace.

ELEKTRA.

Na grobie oto widzę włosów kędzior ścięty.

PRZODOWNICA CHÓRU.

Jakiegoż męża albo zacnej białogłowy?

ELEKTRA.

Pewnemi wnioski każdy dociec może tego.

PRZODOWNICA CHÓRU.

Więc jak pouczysz młodsza podeszłjsze w le-
 ciech?

ELEKTRA.

170 Prócz mnie nikogo niema, ktoby uciał pu-

PRZODOWNICA CHÓRU.
 Wrogami są, którymby żal mieć należało....

ELEKTRA.

A jednak podobieństwo oczywiste ma do —

PRZODOWNICA CHÓRU.

Do czyich włosów? powiedz. Tegom zbyt
 ciekawa.

ELEKTRA.

Podobne wcale moim zwoje te na oko.

PRZODOWNICA CHÓRU.

175 Byłżeby to tajemny dar od Orestesa?

ELEKTRA.

Najwięcej, istic, jego włos przypominają.

PRZODOWNICA CHÓRU.

Orestes czyżby dotąd przybyć się ośmielił?

ELEKTRA.

Zapewne lok ucięty przysłał w hołdzie ojcu.

PRZODOWNICA CHÓRU.

Nie mniej pobudza do łez to, coś rzekła teraz,
 180 nuż nigdy noga jego w domu nie postanie.

ELEKTRA.

Mnie także żółc potokiem w serce się wylała
 i pierś mi na wskroś niby ostry pocisk prze-
 szył,

a z oczu dawno wyschłych cieką niewstrzy-
 mane,

by fale morskie, gorzkich łez kropliste zdroje
 185 na widok tych kędziorów. Jakże mieć na-
 dzieję,

że z mieszczen który kosę tę za swoją uzna?
 Nie ścięła jej też istic ta, co go zabiła,
 rodzica moja, chociaż wcale rodzicielskich
 dla dzieci uczuć nie zna — owszem ich jest
 wrogiem.

190 Lecz cóż mnie upoważnia utrzymywać jawnie,
 że dar to najmiłszego sercu z śmiertelników,
 Oresta? a wždy sama schlebia mi nadzieja!
 Ach! oby gońca głosem kędzior mógł prze-
 mówić,

by fale wątpliwości mną nie pomiatały;
 195 a ja lub jawnie wstąpić mogła do kędzioru,
 jeżeli ścięty z głowy jest nieprzyjaciela,
 lub, gdy pokrewny, abym z nim, z ozdobą grobu,

złożoną w hołdzie ojcu, razem łyżę ronila.

Wezwijmy przeto bogów! Wszak świadomi,
jakiej

200 miotają nami, niby żeglarzami, burze;
bo jeśli nam zbawienia światło ma zajaśnieć,
z nasionka pień niebawem rosły w górę strzeli.

Lecz otóż, znak tu drugi: wyciśnięte ślady
jednakich stóp — do moich wcale są podobne.

205 Dwojakie ściegna świeżo w ziemi wydeptane:
te *jego własne*, one zaśię współwędrowca
jakiegos; bo wstąpiwszy w stopy tej i pięty
osłady, zgoła do nich trop mych nóg przy-
pada.

Ach! ból mi serce ścisnął! myśli się zaćmiły!

(ORESTES i PELADES występują z uboczy).

ORESTES (przystępując do ELEKTRY).

210 Zbożnemi śluby błagaj bogów, aby inne
życzenia twoje szczęsnym uwieńczyli skutkiem.

ELEKTRA.

Cóż dotąd pomysłnego zdarzyć mi raczyli?

ORESTES.

Oglądasz, których w modłach przyzywałaś
dawno.

ELEKTRA.

Za kimże z śmiertelników zdaniem twém
teskniłam?

ORESTES.

215 Oresta śród lamentów w głos wołałaś często.

ELEKTRA.

I jak dalece tedy życzeń swych dopiełam?

ORESTES.

Przed sobą widzisz z ludzi najdroższego tobie.

ELEKTRA.

Przychodniu! niewatpliwie siecią mnie opła-
tasz?

ORESTES.

Sam siebie z własną szkodą umotałbym
w onych.

ELEKTRA.

220 Uragać chcesz i szydzić z mojej biednej
doli...

ORESTES.

Uragam zatem własnej, jeżeli z twojej szydę.

Wiem, Orestesem, bratem, ciebie zwać mi
wolno?

ORESTES.

Oblicznie mię samego widząc, niepoznajesz;
a przedtem żałobnego zwój spostrzegłszy loku
225 i wyrażone ślady moich nóg zmierzyszy,
uniosłaś się radością, sądząc, że mnie widzisz.
Ucięte z głowy brata (ot do pleszu przyłóż)
kędziory te ażali do twych niepodobne?

Obejrzyj tę tkaninę, twojej ręki wyrób,
230 nabite płochą pasma, zwierząt wizerunki....

(ELEKTRA zdumiewa się.)

Pohamuj się w radości, siostró; nie trac
zmysłów,

wszak przeciw nam zawiścią zięją krwią naj-
bliżsi.

ELEKTRA.

Rodzicielskiego zamku trosko ukochana!

Otucho oplakana! rodu błogi zbawco!

235 zaufaj a odzyskasz przodków gród dzielnością.
Oblicze drogie! Odtąd z czterech względów

prawo

masz do mnie: Ojcem bowiem ty mi na dal
będziesz;

ja zaś przenosząc na cie miłość dawniej matce
znenawidzonej słusznie, tudzież siostrze, która
240 ofiarą bez litości padła, przynależna,
mam w tobie brata wreszcie, co mi cześć
przywraca.

Niech teraz Kratos, Dike, z nimi samotrzeci,
najpoteężniejszy z wszystkich, Zeus sił tobie
doda.

ORESTES.

O Zeusie! spojrzysz z góry na zamysły moje!

245 Na zacne plemię orla wejrzyj, pozbawione
rodzica, który zginął w kręgach i zadzierz-
gach
zajadłej zmił. Oto, plód osierocony
mrze głód zabójczy; jeszcze sił mu niedostaje,
by niosąc łup ojczysty wzbić się do gniazd
swoich.

250 Podobnie mnie i one, o Elektrze mówię,
osierociałą działość wolno ci oglądać,

obódwuch jedną klątwą z domu wywołanych.
 I cóż? gdy dzieci ojca, który niegdyś szczodrze
 145 czeił ciebie obiatami, zgładzisz, jakaż wtenczas
 255 dłoń równie hojna ciebie ofiar datkiem uczci?
 Toż, gdy pisklęta orle zetrzesz, nigdy potem
 śmiertelnym wiarogodnych już nie zeslesz
 225 znaków;
 i gdyby, szczep królewski, zwiadł i zmarniał,
 230 w święta
 twój ołtarz nie ociecze krwią ofiarnych bydlat.
 260 Więc wspomóż; bez mozołu gród podźwi-
 gniesz świetny,
 co teraz poniżony wrzкомо się zapada.

PRZODOWNICA CHÓRU.

Zamilezcie dziatki, zbawcy ojczystego gniazda,
 by szpieg, rozmowę waszą skrycie podsłu-
 chawszy,
 wszystkiego językowi gwoli grododziercom
 265 nie doniósł, których chętnie ujrzałabym kiedyś
 w płomieni smolnym dymie strasznie kona-
 jących.

ORESTES.

Możnego Loksyasza wyrok nie zawiedzie.
 On sam niebezpieczeństwo to mi podjąć kazał
 i w głos zawezwał, trwając namiętności
 270 burzliwą walką, które pierś wypala, gdybym
 nie poszukiwał zbrodni na zabójcach ojca;
 a kazał mi ich zgładzić z świata równą śmiercią,
 mnie stratą ojcowizny już rozjuszonemu.
 Nieposłuszeństwa, dodał, dusza katuszami
 275 przypłaci i bezlikiem przykrych przeciwności.
 Na przebłaganie bogów zaś z nieplodnej ziemi
 ludowi się wywiąże kaźń a nam choroby:
 trąd, co głęboko w ciało wżarłszy się kłem
 280 zjadłym,
 pierwotną krzepkość zdrowia zwatli i wy-
 niszczy,
 280 że jadem moru struty włos ubieli skronie.
 Ha! jeszcze mi czém inném, Erynidów zemstą
 zagroził, z niepomszczonój ojca krwi wylęgłą.
 Bo zgrozą przejmujące mroczne gromy zmar-
 285 łych,

co z dłoni niepobożnej rodobójców legli;
 285 szaleństwo i snów błache strachy mnie, co
 jasno;

by za dnia, widzę w nocy, jak brwi marszczy
 290 rodzic,
 przepłoszą, wypowiedzą mir, wypędzą z mia-
 295 sta,
 spiżowym biczem chłoszcząc ciało zohydzone.
 A taki, gdzie przy ucztach żwawo kielich
 290 krąży,
 gdzie zdroj się leje zbożny ofiar, nie postanie;
 ze swiątyn niewidzialny ojca gniew go wygna,
 do domu nikt nie przyjmie ani łaźnią uczci.
 Wzgardzony, bez przyjaciół, zejdzie z świata
 wreszcie,

strawiony strasznej nędzy niweczając siłą.
 295 Zaiste, przepowiedniom takim trzeba ufać.
 A choćbym im nie ufał, czyn się spełnić
 musi.

Pobudki liczne prą mnie, w jedno zespolone:
 wyrocznia boga, żalność po rodzica śmierci
 i nędzy twarde brzemie. Ono nakazuje,
 300 spółziomków, najsłynniejszych wśród śmiertel-
 nych ludzi,
 ich, co przemogli Troję sere bohaterskością,
 wybawić z obmierzłego jarzma dwóch białog-
 łów.

Boć on niewieściuch! Wkrótce poznam, czy
 się myślę.

PRZODOWNICA CHÓRU.

O Mojry przemożne! wraz z Zeusem w tej
 sprawie,
 305 co z prawa wypada, stanówcie łaskawie.
 „Obelgą się płaci obelgi przewina,
 tym Dike okrzykiem kar się dopomina.
 „Mord krwawy w zabójcy krwi obmyć wypada.“
 „Za zbrodnią kaźń“ stariej przypowieści rada.

ORESTES.

Strofa 1.

310 Ojcze! o ojcie mój, wcześniej stracony!
 Jakim uczynkiem, jakim słowem tobie,
 z dala w rodzinne powróciwszy strony,
 kędyś w zimnym spoczął grobie,
 rozświecę pomrok podziemny?

Bibl. Jag.

315 Prawda — i jęki, gdy sławę opięją od
synów i panów ziem tych po Atreju,
dla zmarłych dźwięk mają przyjemny.

PÓŁCHÓRU I.

Strofa 2.

Dziecko! płomienną czelusią zarzewie
istoty, zgasłego nie schłonie;

320 w późnym on jeszcze wyjawia się gniewie. —

Rozlega się lament przy zgonie
i czyn zbrodniczy staje na widoku;
a dzieci żal słuszny po ojcach
w dusznych boleści burzliwym natłoku.

325 podnieci do zemsty na zbrojcach.

ELEKTRA.

Antistrofa 1.

Ojciec! z kolei cię teraz doleci
głośny żal córki, co w łzach się rozplywa;
oto przy grobie dwojga twoich dzieci
brzmi żałoby pieśń jękliwa.

330 Z bezbronną tułacz bezdomy

zeszli się razem do brzegu kurchanu.

Żali nieszczęścia nigdy nie ustana?

Nie zdołasz nie Aty zmódrz gromy?

PRZODOWNICA I PÓŁCHÓRU.

Strofa 3.

Apollo zapewne twój lament przemieni
w dźwięczniejsze okrzyki wesela.

335 Nie jęki nieśpiewne pogrzebowych pieni,

lecz nuta peanu, zabrzmiawszy wygraną,
wprowadzi nowego ci w gród przyjaciela.

ORESTES.

Strofa 4.

Pod Iljon obys był gardło dał;

340 jedną, rodzicu, z Licyjskich strzał

ostrzém zabójczém przeszyty;

w dziedziectwie sławę twój miałby gród,

w życia pielgrzymce zaś krwi twój płód
pozazdroszczone zaszczyty.

345 A twoje zwłoki grobowiec wysoki,

gdzie o brzeg Troi prąd łamie się fal,
mieściłby w sobie i koł nasz żal.

PÓŁCHÓRU I.

Antistrofa 2.

Miły druch druchom, co legli ofiarą

tam chlubnie, zanego hetmana

350 enotą jasniejąc, a władców Tartaru

sprawiałbyś cny urząd kapłana.

Bo na tym świecie królów byłeś wzorem,

i rządztwu, co los ci powierzył,

zadość czyniłeś, gdy idąc enót torem

355 na wodzy lud berłem tyś dzierzył.

ELEKTRA.

Antistrofa 4.

Nie, nie, rodzicu, gdzie Troi gród

sterczy, nad brzegiem Skamandru wód

ledz nie godziło się tobie

śród skłótych grotem dzid ludów cmy.

360 Było tym raczej, od których ty

zginałeś, przepaść się w grobie

tam w Ilionie — a nam o ich zgonie

usłyszeć z dala niepłonną tu wieść!

Nie taką nędzę przyszloby nam znieść!

CHÓR CAŁY.

Mezodos.

365 Życzenie to nie da odważyć się złotem,

ni Hyperboreów szczęśliwym żywotem,

coś głośno wyrzekła wraz z jękiem.

Wždy chłosty podwójnej raz strasznym roz-
dźwiękiem

ogłusza mnie. Domu bo tego obrona

370 już w grobie — i zbrodnia szalona

posoką zwierzchników pokalała dłonie —

a dzieci niedola najprzykrzejsza chłonie.

ELEKTRA.

Strofa 5.

Słowo twoje, by ostrze strzały,

utknęło w uchu głęboko.

375 Zeusie! który z podziemia zmroku

na przestępstwo ręki zuchwałej

zsyłasz z chłostą nierychłą Ate,

daj za ojca równą zapłatę!

PÓŁCHÓRU II.

Strofa 6.

Ach! oby los mnie na czas ten zachował,

380 gdzie hymn tryumfu wrzasnę gardłem całém,

pohutnywając sobie po nad ciałem

męża i żony, leżących na pował.

Przez dusić w sobie gniew, co się przelewa
wierzchem, gdy w sercu zawziętém się warzy
385 gdy rozjątrzenie z mojej pała twarzy,
jakiem wzburzona do dna piersi nabrzmiewa!

ORESTES.

Antistrofa 5.

Kiedyż na nich Zeus wielowładny
prawicę sciągnie i — biada!
cios, co lby ich rozplata, zada?
390 Mir krajowi wroćcie bezzdradny:
za bezprawie prawo niech karze:
błagam was, podziemni mocarze.

PRZÓDOWNICA II. PÓŁCHÓRU.

Antistrofa 3.

Tak — prawnie krwi krople, gdy stoczą się
w ziemię,
krwawego żądają odwetu.

395 Mord, wzywa do pomsty Erynidów plemię,
na których przyczynę dawniejszą przewinę
mści druga, ta trzeciej staje się podniętą.

ELEKTRA.

Strofa 7.

Gdzież, gdzież bawicie, mocarze Hadu?
Zgasłych wielmożne władczyni, oto,
400 ot miłościwie krzepcie go radą,
wywołanego z domu z sromotą.
Wszak to ostatni z rodu po Atreusie!
Do kogóż bowiem udać się, o Zeusie?

PÓŁCHÓRU II.

Antistrofa 6.

Znów serce w piersi gwałtownie kołata;
405 twe narzekanie rzewnie mnie porusza. —
Mgłą posępności się obwodzi dusza
wówczas i ciężka mną rozpacz pomiata,
ilekroć lament żałosny usłyszę.
W serce zaś twoje gdy wstąpi otucha
110 i zbrojna ufność, kir otrząsam z ducha,
wiarą bo w lepszą przyszłość się kołyszę.

ORESTES.

Antistrofa 7.

Wrzecz jakim słowem ugodzę prawie?
Żali, gdy krzywdy tej, co nas rodzi,
nam wyrządzone skromniej przedstawię?
415 Wždy krzywd nie zmniejszy nie ni zlagodzi;

bo jak wileczyca ciepłą krwią zjuszona,
zawiścią srogą matka bucha z łona.

PÓŁCHÓRU I.

Strofa 8.

Zadała cios zbójcka dłoń. —
Na Kissejskiej płaczki wzór
420 ryknęłam w głos, targając włos,
i uderzeń dziki spór —
to z boku w głęb', to z góry w dół —
błędny w ciebie wyryl tór;
a gromki raz, co grzmocił skroń
425 nieszczęśliwą, wtór doń ciał.
O zgrozo! żono zawistna, zuchwała!
Bez łez, bez jęku, jak wroga wróg grzebie,
i bez orszaku ona, królu ciebie —
małżonka swego, w grobie złożyć śmiała!

ORESTES.

Strofa 9.

430 Ha! wszystką mi niecnotę
twój język opowiada.
Ach! biada mi! ach biada!
Rodzica wždy sromotę
przyplaci z łaski bożej;
435 a ta dłoń się doloży.
Gdy pomstę skutecznie,
umierać mi bezpiecznie.

ELEKTRA.

Antistrofa 9.

I o tém wiedzieć tobie:
pokaleczywszy zwłoki,
440 nie starłszy krwi posoki,
zgrążyła one w grobie.
A z śmierci tej rodzica
bezczesnej bezwstydnica
wysnuła pasmo tobie
445 nieszczęścia w życia dobie.

PÓŁCHÓRU II.

Antistrofa 8.

Obecnie wiesz, jak rodzic zmarł.
Mnie wzgardzoną i bez czci,
by złego psa, co trędy ma,
wyrzucono precz za drzwi.
450 I odtąd wciąż, ach biada! ach!
(śmiech bo obcym dawno mi)

tłumiony żal rozsadał pierś
i tonęłam skrycie w łzach.

Ot, co się działo. Coś słyszał, przyjm w uszy,
455 wszczep w serca cichy grunt, w pamięci
zapisz;

sam resztę zbadać wcześniej się pokwapisz,
a dłoń niezłomna przeciwników skruszy.

ORESTES.

Strofa 10.

Wzywam cię, ojcze, wzywam twój pomocy.

ELEKTRA.

Głos mój z twym łączę, pławiąc we łzach
oczy.

CHÓR.

460 I chór nasz cały przywórtzy ochoczy:

Słuchaj nas i z grobów nocy
wzędz do światła, na tę ziemię,
przeciw wrogom wiedz twe plemię.

ORESTES.

Antistrofa 10.

Z siłą niech siła, prawo walczy z prawem.

ELEKTRA.

465 Prawnie do prawa pomóżcie, bogowie.

CHÓR.

Słyszac te modły, przechodzi mię mrowie.

Wyrok spełni się niebawem
losów dawno czuwających,
na głos waszych prośb gorących.

PÓŁCHÓRU I.

Strofa 11.

470 Ach! przekłębto na tym domu
cięży i krwawego gromu
Aty rozruk przeraża.

Zgroza patrzeć na niedolę
na nieznosną i na bole,
475 których czas nie umarza.

PÓŁCHÓRU II.

Antistrofa 11.

Wždy nikt obcy nie ocali
grodu tego i z oddali
nie zawita zbawienie.

Sam li zwadą się wybawi,
480 gdy wciąż w własnej krwi się pławi:
oto Hađu bóstw pienie.

PRZODOWNICA CHÓRU.

Bogi podziemne! bierzcie chętnie w uszy
modły gorące i wlećcie do duszy
dziatwy téj męztwo i dajcie zwycięztwo.

ORESTES.

485 Rodzicu! ty, coś zginął śmiercią niekrólewską,
wysłuchaj prośb i wróć mi rządy w grodzie
twoim.

ELEKTRA.

I ja podobną, ojcze, mam do ciebie prośbę:
Egistos ot z téj ręki niechaj trupem padnie.

ORESTES.

Natenczas uroczyste lud ci sprawi uczy;

490 inaczej przy biesiadach sutych pozostaniesz
bez czci, choć kłęby dymu z ofiar buchną wgórę.

ELEKTRA.

A ja z dziedzictwa swego po rodzicu święty
ofiary zdroj wyleję tobie w dzień wesela,
mogile oto twojej dając w cześci przodek.

ORESTES.

495 O Geo! wróć mi ojca, aby na bój patrzył.

ELEKTRA.

O Perzefasso! świetne udził nam zwycięztwo.

ORESTES.

Na kąpiel pomnij, ojcze, w której cię zabito.

ELEKTRA.

I na sieć, w którejś na śmierć przeznaczony
skończył.

ORESTES.

Nie z spiżu były sidła, w których cię schwytano.

ELEKTRA.

500 W haniebnie i podstępnie uknowanych wnioskach.

ORESTES.

Czy na sromotę taką, ojcze, się nie ockniesz?

ELEKTRA.

Czy nie podniesiesz wzgórze z grobu drogiej
głowy?

ORESTES.

To przyslij przyjaciółom twym mścicielkę Dikę,
lub przyczyn się, by równą zbrojca wziął zapłatę,
505 jeżeli pognębiony wydrzeć chcesz zwycięztwo.

ELEKTRA. CHÓRU.

W wołaniu ostatecznym, ojcze, mnie wysłuchaj.
Nad grobem oto widząc dziatki twe siedzące,
ulituj się lamentu córki twój i syna;
Do szczytu nie zatracaj Pelopidów rodu.

510 Natenczas i po śmierci ty żyć nie przestaniesz,
bo dzieci są zbawcami umarłego ojca
imienia; one naksztalt pławów sieć na wierzchu
trzymają, z toni watek włókna ocalając.

Więc słuchaj: wszak o ciebie skargi te roz-
wodzin;

515 sam zbawisz się, do modłów tych skłoniwszy
ucha.

PRZODOWNICA CHÓRU.

Nieopłakaną dolę i grób *jego* sławiąc,
jak słusza, zbożne słowa szerzej rozwieliście.
Wszelako gdy do czynu ramię uzbroiłeś,
do czynu przystap teraz, ufny w łaskę boga.

ORESTES.

520 Natychmiast. Nieodrzeczy jednak będzie dociec,
dla czego płyn ofiarny lać kazala, czemu
w tak późnej dobie błaga złe nieprześlągane.
Zgasłemu, co nie zważa na to, cześć z tchó-
rzostwa

oddano. Jak tłumaczyć czyn ten sobie, nie wiem.

525 Boć datek nie wyrówna wcale przewinieniu.
I choćby kto płyn wszystkim lał, by z jednéj
zbrodni

oczyścić się, trud próżny: takie moje zdanie.

Ty, chęciom czyniąc zadość, mów, gdy wiesz
co o tém.

PRZODOWNICA CHÓRU.

Wiem, dziecko, byłam przytém; w skutek
snów i strachów

530 ponoonych, przeraźliwych zatrwożona, szczo-
dra

ofiara tą bezbożna błaga grób niewiasta.

ORESTES.

Czyś snu świadoma tyle, aby go opisać?

PRZODOWNICA CHÓRU.

Jak sama mówi, śniła, że powiła żmiję.

ORESTES.

Cóż dalej? jakż sen ten obrót, koniec bierze?

PRZODOWNICA CHÓRU.

535 Owija ją w pieluchy, niby dziecko, jakie.

ORESTES.

Jakięż zera żądał wyląg narodzony?

PRZODOWNICA CHÓRU.

Do własnej piersi we śnie potwór przysadziła?

ORESTES.

I cóż? nie skaleczyła łona jęj poczwara?

PRZODOWNICA CHÓRU.

Zgęśnionej krwi kawały wraz wyssała z mle-
kiem.

ORESTES.

540 Nie płonne więc widziadła nań małżonek ze-
słał.

PRZODOWNICA CHÓRU.

Krzyknęła przeraźliwie przez sen w strasznéj
trwodze.

Świeczniki mnogie, w nocy mroku pogaszone,
natychmiast rozwiłdliły gród na rozkaz pani;
a potem te błagalne śle na grób obiaty,
545 na pewne w trwodze licząc na ich pieczę
zbawczą.

ORESTES.

Tę ziemię i rodzica grób pobożnie wzywam,
by sen mi był skutecznym i do celu zawiódł.
Mém zdaniem zaś niechybnie ziścić się po-
winien.

Bo kiedy z tego, co ja, łona narodzony
550 w pieluchy moje potwór owinięty został
i z piersi tej ssal pokarm, co mnie wykar-
miła,

i z mlekiem matki gruzły krwi zawrzałęj
łykał,

a ona, trwożą zdjęta, zakrzyknęła z bólu —
gwałtowną śmiercią zginać musi ta, co potwór
555 zrodziła tak okrutny; ja zaś, ja we żmiję
przemienię się, zabiję ją, jak sen obwieszcza.
Snu tego przepowiednim sędzią czynię ciebie.

PRZODOWNICA CHÓRU.

Tak niech się stanie. Mów, co dalej przyka-
zujesz
życliwym ci lub zrobić albo też nie czynić.

ORESTES.

560 Pokróćce powiem. Oto ty, Elektro, wnijdziesz;
a radzę dobrze ukryć tę przewagę moją,
by, jak podstępem sami zadławili męża,
godnego czci, podszedłszy ich też zdradą,
nagnać

w te same zgubne sieci, jako Loksyasz orzekł,
565 Apollon, król i wieszczek nigdy niezawodny.
W podróżnych sukniach bowiem, niby obcy
przybysz,

nadejdę ot z Pyladem, towarzyszem broni
i przyjacielem domu pod dziedzińca wrota.
Obydwaj Parnasyjską przemówimy mową,
570 narzeczka w Focis kraju dźwięki nasladując.
Z odzwrotnych iście nikt nas nie powita z czo-
łem

pogodném, gdyż w występkach gród ten się
rozbrykał.

Wzdy poczekamy, aż kto z miasta koło grodu
przechodząc nas spostrzeże i przemówi słowa:
575 „Dla czegoż przed pielgrzymią prośbą wrota
Egist

„zamyka? przecież w grodzie siedzi i wie
o tém?“

Nuż tedy próg przestąpię bramy dziedziń-
cowej

i na rodzica krzesle wzniosłem zoczę jego,
a twarzą w twarz on ku mnie wyjdzie na
na spotkanie,

580 to dumnie w górę wznosząc, to spuszczać
oczy,

nim jeszcze ozwie się: „Zkąd idziesz, cu-
dzoziemcze?

gwałtowném cięciem miecza trupem go po-
łożę.

Otenczas Erinida, nigdy krwi nie syta,
wypije niezmięszaną, trzeci raz łykając.

565 Ty w domu więc na sprawy miej baczliwe
oko,

ażeby składnie wszystko i po myśli poszło.

(Do chóru.)

Wam przykazuję język pohamować; milczcie,
gdzie milczeć trzeba, mówcie, gdzie z po-
żytkiem będzie.

Na wolą tego zasię wszystko inne zdaje,
590 co w boju bronionośnym ducha mi pokrzepi.

(ORESTES i PYLADES odchodzą na trakcie wiodącym do miasta, ELEKTRA
do izb niewieścich.)

SPIEW CHÓRU.

Strofa 1.

Ziemia bez liku potworów
okropnych żywi; w powodzi
morskich przepaści i norów
straszydeł groźna moc brodzi;
595 powietrze w szalonym płasie
porzą ogniste pochodnie;
ptak i zwierz wiedzą dowodnie
o wichrów i wściekłych burz dąsie.

Antistrofa 1.

Lecz któż zuchwałość wysłowie
600 człowieka zdoła? Któż chuci
niewiast beczelnych, gdy powie
gotowe hańbę, co skłóci
spokojne dni pasmo. Bo nierząd
znosi pożycie, gdy żona
miłość nieprawą do łona
dopusci, u ludzi i zwierząt.

Strofa 2.

Ktokolwiek myślą nie buja bez statku,
niech wie, jak córa Testjosa złośliwa
podstęp, by syna zabić, wykonywa.
610 Pochodnią życia, co, odkąd syn z matką
w porodu chwili się rozstał, przetrwała
wiek przeznaczony na téj ziemi, w gniewie
na podpał rzuca w niszczące zarzewie,
gdy żądzą mordu rozjuszona pała.

Antistrofa 2.

615 O innéj także ze zgrozą niestety!
wspomnieć, o Skylli zajadłej, wypada,
która, kanakom złotolitym rada,
ujętą darem Minosa, dla Krety,
dla wrogów gubi rodzica; kędziory
620 nieśmiertelności Nizusowi z cicha
bezwstydna, gdy snem bezpiecznym oddycha,
ucina. Hermes ją dosięgnął skory.

Strofa 3.

Po ciężkich klęsk tych wspomnieniu
przec nad przeklętem w grodzie tym stadłem

625 w niewczesném rozwodzić się pieniu?

Pocóż wymieniać chytne fortele,
gdy cięciem zgładza zajadłém
męża, którego w zbroi spiżowój
się niegdyś nieprzyjaciele

630 srodze lękali? Przecz uczcić dalej
bezsilny w grodzie rząd białogłowy
lub óltarz, gdzie nikt ofiar nie pali?

Antistrofa 3.

Lemnijską zbrodnią na czele
wieść stawia. Kłatwa po ziem obszarze

635 dostaje się onój w udziale.
Wolno wždy z Lemnu straszną przewiną
postawić zakał ten w parze. —
Krwawy występki bogów gniew budzi;
sromotnie szczepy też giną

640 ludów. Bo czém się bogowie brzydzą,
nikt tego wielce nie waży z ludzi.
Czy fałszem moje słowa się widzą?

Strofa 4.

Do piersi miecz przytknięty wnet
przez ciało na wskroś przenika,

645 gdy wrazi można go Dika.
Bo zetrze w proch, da wet za wet
za nieprawości zbrodniarza,
co Zeusa wszechmoc znieważa.

Antistrofa 4.

A Diki cios niechybnie tnie,

650 bo Ajza go ubezpiecza,
na brusie ostrząc stal miecza.
Myśląca, cna Erinnis śle
do domu z czasem ot syna,
by krwawa wzięła kaźń winą.

(ORESTES i PYLADES w sukniach podróżnych z kilku towarzyszami
wracają i zbliżają się do pałacu królewskiego.)

ORESTES (do bramy oficyny puka).

655 Héj! wrotny, słyszysz? stuka ktoś do wrót
dziedzińca.

Czy jest kto w domu? chłopcze, pytam cię
powtórę.

I trzeci raz cię wołam, otwórz! niech kto wyjdzie,
jeżeli dom Egista gościnności świadom.

SLUGA (przy bramie).

No! no! już słyszę. Zkąd i co zacz, cudzo-
ziemcze?

ORESTES.

660 Niebawem idź i donieś grodu tego panom
o mojem tu przybyciu. Niosę wieści nowe.
Lecz pospiesz się. Noc bowiem na rydwanie
czarnym

dopędza już i czas już pielgrzymowi spocząć,
kotwice zarzuciwszy w jakiej gdzie gospodzie.

665 Niech wyjdzie tu ktokolwiek, co ma władzę
w domu,

bądź pani, bądź pan domu, jak wypada raczej.
Nieśmiałość bo wstydliva słów mi nie pomiesza;
swobodniej też mężczyzna do mężczyzny mówi
i bez ogródki jaśniej myśli swe tłumaczy.

(Sluga odchodzi. Wkrótce potem KLYTEMNESTRA zbliża się z liczny
m orszakami.)

KLYTEMNESTRA.

670 Wędrowcy, mówcież tedy, jeżeli czego chcecie.
Cokolwiek dom mieć taki winien, nasz posiada:
cieplice, łoża, które uznojone członki
pokrzepią, i żywności w bród i podostatkiem.
Nuż chodzi o rzecz ważną, gdzie dorady trzeba,
675 do mężów to należy, z nimi pomówimy.

ORESTES.

Daulijczyk, obcy tutaj, z Focis idę kraju.
Po drodze, gdy do Argos zdążał, dokąd otom
piechotą przywędrował, swój tłumoczek bie-
dny

680 dźwigając, mnie obcego mąż nieznany spotkał,
o cel podróży spytał, sam też, dokąd zmierza,
powiedział — był to Strofjusz z Focis, jakom
w toku

rozmowy się dowiedział — i tak rzecze do mnie:
Ponieważ droga twoja wiedzie cię do Argos,
685 rodzicom o tém donieść nie zapomnij — że mi,
że Orest dni dokonał; wraź to w pamięć sobie.
Czy tedy zechcą krewni zwłoki zwieść do kraju,
lub, na wygnanie wieczne go wskazując, w obec
pochować ziemi, na to przynies mi odpowiedź.

690 Bo dotąd spiżowego krużu łono kryje
popioły męża, gorzko opłakiwanego.
Wypełniam polecenie. Wszakże, czy rodzicom
lub bliskim krwią donoszę, niewiem; wždy
powinien
właściwie ten usłyszeć, który dał mu życie.

KLYTEMNESTRA.

695 Ach biada! z gruntu szczęście nasze wywrócone!

O niepożyta kłatwo! brzemię straszne domu.
Ach! ileś wysledziła, choć leżało z drogi,
z daleka niszcząc, miecąc niechybnemi bełty.

I Orest, na którego szczęśna padła biera,
700 gdyż stopa go z obrębu nieszczęść precz uniosła,
i ten mnie nieszczęśliwej zgasł z przyjaciół
liczby!

On, który domu w mroku szału zgrążonego
miał słodkim być lekarzem, według słów
twych zginął.

ORESTES.

Gościnnym ludziom rodu tak świetnego obym
705 pomyslnie niosąc wieści mógł być dać się poznać
i doznać gościnności za to. Cóż bo może
dla gościa życzliwszego być niż dom gościnny?
Wždy bezbożnością być mi się zdawało, krewnym

nie donieść wydarzenia tego, kiedy słowo
710 mnie wiąże a uprzejmość wasza tak kazała.

KLYTEMNESTRA.

Nie skąpij za przysługę podziękujęm tobie;
mnień miłym w grodzie gościem za to też nie
będziesz.

Wszak inny, chociaż później, z tą przyszedłby
wieścią.

Lecz wielki czas przychodniów, uznojonych
długą

715 pielgrzymką, godnie podjąć, czém i jak wypada.

(Do sługi.)

Do sali, do gościnnej mężczyzn, wprowadź
tego —

i powróciwszy jego towarzyszków także.

A w grodzie zaspokoisz wszelkie ich potrzeby.
Jakażę, skutecznie; zdasz mi sprawę potem.

720 My zaśię usłyszana wieść doniósłszy panu,
w przyjaciół mnogich gronie uradzimy snadnie,
co w razie tym nieszczęsnym czynić nam należy.

(Odechdzą wszyscy, prócz chóru.)

PRZODOWNICA CHÓRU.

Nuże! życzliwe domu służące,

za całość, zdrowie Orestesowe,

725 kiedyż zaniesiem modły gorące?

O ziemio święta! wzgórze grobowe
szanowne! któreś królewskie ciało
wodza korabli ach! przysypało,
słuchaj nas teraz, pomóż obecnie;
730 teraz pora, by Peitho, co nieenie
sidła zadzierzga, weszła z nim razem,
i aby Hermes, bóg nocny, ramie
krzepił do boju, kędy z żelazem
żelazo się łamie.

(KILISSA, mamka ORESTESA, z komnat niewieści wychodzi zapłakana.)

735 Mąż obcy, jak się zdaje, przyniósł wieść nie-
szczęśną,

bo mamkę Orestesa widzę zapłakaną.

Kilisso! cóż za bramę dworu cię prowadzi?
a smutek, myto gorzkie, towarzyszem twoim.

KILISSA.

Egista jak najspieszniej pani do przychodniów
740 przywołać mi kazała, aby mąż od męża
rzecz świeżą szczegółowo i dokładnie zbadał.
Ach! onę radość wielką, choć w sług przy-
tomności

pochmurném ócz spojrzaniem śmiech pokryła
wnętrzną,

z powodu pomyslnego dla nich wydarzenia.

745 Lecz dla rodziny smutna wcale ta nowina,
wyraźnie od przybyszów w grodzie oznajmiona.
A on, gdy wieść usłyszysz i jej ważność zgłębi,
twarz szczęściem rozpromieni. Ach! ja nie-
szczęśnica!

750 Ileż-to z dawna na mnie nieszczęść uderzyło
nieukojoyonych dotąd w grodzie Atrydowym,
goryczą obolałe serce napawając!

Tak wielkiej klęski jednak dotąd nie zaznałam!
Poprzednie bo cierpliwém sercem zniosłam ciosy,
lecz Orestesa, troskę duszy mej ucieszną — — —!

755 Od matki odebrawszy jam go wychowała,
w niespanych uciszając nocach, gdy zakwilił,
i mnogie inne znosząc ach! daremne teraz
kłopoty! — Nerozsądne dziecko niby zwierzę
rozumnie trzeba chować — jakże bo inaczej?

760 Kruszyna nie przemówi, póki w powijaczkach,
czy głód ma czy pragnienie, czy potrzebę inną.
Boć brzuszek u dzieciactwów samowładnym
panem.

To też zgadywać często przyszło mi — (a mylny

częstokroć, jak to bywa, domysł był —) i wtenczas

765 pieluszki dla chłopczyny prałam, tak że praczki i mamki zatrudnienie w jedno się spoily.

Wždy chętnie się podjęłam trudów tych podwójnych

i z ojca rąk Oresta wzięwszy piastowałam.

A teraz biedna słyszę, że dokonał życia,

770 i muszę wołać męża, co gród zesromocił i wieści téj nadstawi chętnego ucha.

PRZODOWNICA CHÓRU.

I jakże uzbrojonym stawić mu się każe?

KILISSA.

Co mówisz? nierozumiem. Jaśniej się wytłumacz.

PRZODOWNICA CHÓRU.

Czy z strażą on przyboczną albo sam przybędzie?

KILISSA.

775 Kazała mu pod bokiem mieć włóczników tłuszcze.

PRZODOWNICA CHÓRU.

Nie donoś mi zaś tego obmierzłemu panu.

Li jemu, by bez trwogi słuchał, każ tu przybyć

pospiesznie — a ty sama bądź wesolej myśli.

W poselstwie zmilczeć słówko czasem sprawę dzwignie.

KILISSA.

780 Ażali ta wiadomość rozwesela ciebie?

PRZODOWNICA CHÓRU.

A gdyby Zeus na radość smutek ten zamienił?

KILISSA.

Orestes umarł; grodu spełzła z nim nadzieja.

PRZODOWNICA CHÓRU.

Nie jeszcze. Błachy wieszczek poznałby się na tém.

KILISSA.

Co mówisz? Masz-li wieści inne krom słyszanych?

PRZODOWNICA CHÓRU.

785 Już idź, idź z doniesieniem, jak ci rozkazano.

Bogowie strzegą pilnie tego, o czém czują.

KILISSA.

Uśłucham i postąpię według zleceń twoich.

Daj Boże, aby wszystko szczęsny wzięło koniec.

(Odechodzi.)

SPIEW CHÓRU.

Strofa 1.

Zeusie! Olimpu bogów wieczny panie!

790 wysłuchaj moje pokorne błaganie.

Szczęsną pomyślność na plemię złój, które

czeka z tęsknotą, rychło weźmie górę

dobrze. Wszak prośba moja technie słuszością.

Więc strzeż go Zeusie! swoją wielmożnością.

Strofa 2.

795 Wynieś go, Zeusie! nad wrogi w dworze.

Skoro go twoja potęga wzmoże,

w dwójnasób i trzykrotnie

wywdzięczy się tobie ochotnie.

Antistrofa 1.

Wybaw sierotę po kochanym królu

800 z niedoli jarzma, od dalszych klęsk bólu.

Hamuj nieszczęścia, co biją na niego,

aby, gdy zwolnią pędu gwałtownego,

w zdrowiu rodzinne mógł oglądać strony,

do których dawno zdąża już stęskniony.

Strofa 3.

805 Bogowie! wy, co na klejnotów zbiory,

schowanych w grodzie do skarbniej komory,

baczycie, ucho nakłońcie przyjaźnie:

Zbrodniom poprzednim niech wymierzy kaźnie

sąd nowy; lecz krew, w której gród wciąż

brodzi,

810 niechaj już na dal mordu nie zapłodzi.

Mezodos.

Ty zaś, co dzierzysz pod wielką opoką

piękną jaskinią, dzwignij gród rodzica,

aby radością promienna żrenica

przenikła rąbek nocnego zamroku.

Antistrofa 3.

815 Syn Maji niechaj czynnie, jak się godzi,

przyłoży ręki, on, który lub szkodzi,

lub, kiedy zechce, tchem błogim pokrzepia.

Feb, by pomrokiem nocnym, wzrok zaślepia

nieprzeniknioną ciemnią swych wyroków;

820 lecz, gdy się spełnia, niknie cma obłoków.

Strofa 4.

Wtenczas hojne dary z mienia
złożym w domu w dniu zbawienia;
by oczyścić gród; niewieście
treny piejąc wraz po mieście
825 jęklivic, załosnie;
Bo, gdy czyn ten powiedzie się,
dla nas szczęście ztąd urośnie;
z rodu kłatwa zaś się zniesie.

Antistrofa 2.

Meżnie, gdy przyjdzie dokonać czynu,
830 na rozkaz ojca posłuszny, synu,
co na głos ciebie wzywa,
niech spełni się pomsta straszliwa!

Antistrofa 4.

Niechaj w tobie Perzeusza
ozwie się odważna dusza.
835 Pomóż zgasłym, pomóż żywym
przyjaciolom czynem mściwym,
a zyszczesz podzięk.
Zanieś mord tam do komnaty,
niechaj legną z twojej ręki,
840 którzy winni ojca straty.

EGISTOS (bez orszaku.)

Nie z własnej idę woli; posel' mnie zawezwał.
Podobno ludzie jacyś przyszli, wieść przy-
nosząc
nie pożądaną wcale o Oresta śmierci.
Ha! gdyby się rozeszła w domu, zdolna
trwogę
845 boleścią zaprawiona wzniecić w jego wnętrzu,
gdzie jeszcze dawna rana jętrząc się dopieka.
Czy prawdą oczewistą wieść słyszaną mienić?
alboli też niewieście strachy baśń zrodziły,
co wystrzeliwszy w górę w niwecz idzie
płonna?
850 Cóż zdołasz mi obwieścić, aby mnie prze-
konać?

PRZODOWNICA CHÓRU.

Słyszałam wprawdzie — wszakże sam wy-
badaj obcych
przybyśzów w grodzie. Wagi nie ma słowo
moje,
gdy wolno ci samemu prawdy w tém dochodzić.

EGISTOS.

Więc pójdę, sam na posle wywiem się do-
kładnie,
855 czy na swe oczy widział jego zgon, lub tylko
pogłoskę posłyszawszy ciemną dalej głosi.
Przenikliwego oka duszy nie omami.
(odchodzi.)

PRZODOWNICA CHÓRU.

O Zeusie! cóż powiem? od czegoż rozpocznę
błagania, gdy prosby się cisną natłoczne?
860 Jak w miarę życzliwe uczucia wyrażę?
Boć teraz bez zwłoki się jawnie okaże,
czy w boju zabójczym broni mordem skrwa-
wiona
zupełnie do szczytu ród Agamemnona
wytepił — lub Orest, zażęglszy pochodnie
865 i ognie ofiarne, swobody dzień godnie
obchodząc, znów rządy obejmie w narodzie
i w spadku po przodkach zamożny skarb
w grodzie.
W tak groźne zapasy sam jeden pobieży
i z dwoma Orestes waleczny się zmierzy.
870 Niech wyjdzie zwyciężcą!

EGISTOS (w palacu)

Ach biada mi! biada!

PRZODOWNICA CHÓRU.

Ha! słuchaj! Cóż się stało? cóż tam w domu
zaszło?
Uchodźmy ztąd, gdy dzieło tam się dokonywa,
by nas o udział w mordzie tym nie posadzono;
boć walka oczewiście kresu już dobiegła.

(CHÓR oddala się po za grób Agamemnona.) — Po chwili wypada z palacu

SŁUGA.

875 Ach! biada mi! ach biada! pana mi zabito.
Ach! biada mi nędznemu! po raz trzeci
wołam. Egistos już nie żyje. Ależ jak naj-
spieszniej
otwórzcie! Zdjąć zapory z dzwierzy niewieś-
ciego
mieszkania! Jeno żwawo! Zwijać się tu trzeba,
880 choć umarłemu nie już pomódz nie podobna.
Za późno już! Ach biada! Wždy na głuchych
krzyczę.
Do śpiących słowa tracę. Gdzież jest Kly-
temnestra?

Przecż zwleka? Toć jój głowy już się ima
ostrze

i bodaj w proch nie runie pomsty mieczem
ściętą.

KLYTEMNESTRA (wylatuje z niewieszonych pokoiów.)

885 Cóż zaszło? Jakież krzyki w domu tu pod-
nosisz?

SLUGA.

Umarli, otoć powiem, zabijają żywych.

KLYTEMNESTRA.

Niestety! choć pod barwą słowa te rozumiem.

Podstępem ginie takim, jakim zabilismy.

Niech poda mi kto topór mężobójczy! żywo!

890 Zobaczmy, czy zwyciężym albo upadniemy.

Do tego już popchnęła mię niedola moja.

(ORESTES i PYLADES wracają z grodu, którego bramy na ścieżaj
otwarte.)

ORESTES.

Ha! ciebie, ciebie, szukam. On już ma za swoje.

KLYTEMNESTRA

(Spostrzega w grodzie zwłoki Egistosy.)

Ach biada! już cię nie mam, Egistosie drogi!

ORESTES (rzucając się ku niej.)

Ty kochasz go? Po śmierci złożę ciebie
w grobie

895 tym samym. Umarłego nie opuścisz nigdy.

KLYTEMNESTRA.

Pohamuj się i szanuj łono to, mój synu,

na którym często drzemiać snem łagodnym
ssałeś

drobnemi usteczkami pokarm macierzyński.

ORESTES (do Pyladesa.)

Pyladzie! cóż? czy wezdrznąć się przed mor-
dem matki?

PYLADES.

900 W cóż inne Loksyasza wieszczby się obróca,
w świątyni Pytho dane? W cóż przysięgi

świętość?

Prócz bogów nieprzyjaciół innych się nie
lękaj.

ORESTES.

Słów prawdą przekonywasz; czuję, dobrze
radzisz.

(Do Klytemnestry.)

Idź za mną, teraz; obok niego ty poleżesz.

905 Za życia był ci droższym od mojego ojca;
po śmierci śpij też przy nim, bo ty jeszcze

kochasz

onego; tego zaś, coś winna, nienawidzisz.

KLYTEMNESTRA.

Ja, matka twa, starości z tobą chcę doczekać.

ORESTES.

Ty, zabójczyni ojca, żyć masz zemną razem?

KLYTEMNESTRA.

910 Nie mnie, lecz Mojrę o to, synu, chciój wi-
nować.

ORESTES.

I tobie Mojra wyrok ten przygotowała.

KLYTEMNESTRA.

Złorzeczeń groźnych matki lękaj się, mój synu!

ORESTES.

Popchnęłaś mię w nieszczęście ty, coś mię
zrodziła.

KLYTEMNESTRA.

Nie odepchnęłam ciebie, w dom cię przyja-
cielski —

ORESTES.

915 Sprzedanym był po dwakroć syn wolnego
ojca.

KLYTEMNESTRA.

Gdzież cena, którą za tę sprzedaż otrzymałam?

ORESTES.

Mnie wstyd, wyraźnie w oczy tobie to po-
wiedzieć.

KLYTEMNESTRA.

Nie, nie wstydz się; wždy pomnij też na winy
ojca.

ORESTES.

W komorze niełżyj tego, co się znoi bojem.

KLYTEMNESTRA.

920 Bolesno żonie, dziecię, rozstać się z małżon-
kiem.

ORESTES.

Wždy znoje mężów żywią gnuśne w domu
żony.

KLYTEMNESTRA.

Więc zabić mię zamýślasz, własną matkę,
synu?

ORESTES.

Nie ja, ty sama sobie życie to odbierasz.

KLYTEMNESTRA.

Psów mściwych matki strzedz się radzę ci,
mój synu!

ORESTES.

925 A przed rodzica psami dokąd się uchronię?

KLYTEMNESTRA.

By żywa koło grobu szlocham nadaremnie.

ORESTES.

Śmierć ojca mego wyrok ten ci napisała.

KLYTEMNESTRA.

Ach! żmiję jam zrodziła, żmiję wychowała!

ORESTES.

Zaiste, prawdę tobie straszny sen wywróżył.

(Wpycha ją do grodu.)

930 Zabiłaś bez zakonu — cierpże też to samo.

PRZODOWNICA CHÓRU.

Zapłaczmy nad obojga losem nieszczęśliwym.

Lecz kiedy Orest tyle krwi przelawszy, winę
najcięższą ściągnął na się, prosimy razem o to,
by światło domu tego nie zupełnie zgasło.

ŚPIEW CHÓRU.

Strofa 1.

935 Przyszła za czasem na ród Pryamowy

Dika — a zemsty jój przycięża kara;

i dom nawiedza Agamemnonowy

lwów stadło srogie i Aresów para.

Wždy banit wygrał. Pytyjskie wyroki

940 i głos życzliwy boga jego kroki

zwróciły do domu.

Strofa 2.

Pohutnywajcie sobie, że dom pana

uszedł już nieszczęść i żądzy zniszczenia —

jaką dyszała para krwią zbrukana —

945 losu ach! nie do zniesienia!

Antistrofa 1.

Tych, co rzeź skrytą wykonali radzi,

chytra bogini wypycha w zdradne wniki;

za dłoń mściciela sama w bój prowadzi

widocznie córą Zeusa (która Diki

950 uczczona mianem jest od śmiertelników

trafnie zupełnie,) wzrok na przeciwników

miotając zagubny.

Antistrofa 2.

Tak zapowiedział wyrok Loksyasza,

co w środku ziemi w olbrzymiem urwisku,

955 kędy Parnassos w górę skroń unasza,

włada przy Pytho ognisku.

Epodos.

On cię do tego skłoniwszy podstęp

przysłał, by zbrodnią acz późno ukarać.

Słowa boskiego powaga przystępu

960 niech wzbroni chęciom, ze złymi się parać.

Rządy Olimpu uwielbiać się godzi.

Już światło się rodzi!

Już twarde jarzma pękają ogniwa.

Dźwignij się, grodzie. Pył, co cię pokrywa

965 od dawna, strząsnij; a wkrótce czas błogi,

w którym rzecz każda końca się domierzy,

jego przez grodu przeprowadzi progi;

gdy klątwe ciężką ofiarą uśmierzy

i dom oczyści z wszelkiego zakału.

970 Ach! błogi szczęścia uśmiech posmutniał

czeladź otenczas do domu przywoździ!

Już światło się rodzi!

(Z podwojów królewskiego grodu wychodzą ORESTES i PYLADES z orszakiem. Słudzy niosą płaszcz, którym KLYTEMNESTRA obwinawszy męża zabiła. Zwłoki EGISTA i KLYTEMNESTRY wpół odkryte na maczach wnoszą.)

ORESTES (wskazując na ciała).

Patrzajcie, oto kraju dumnych władców para,
zabójce ojca, grodu straszni burzyciele!

975 Wyniosłej duszy niegdys, kiedy tron zasiedli,

dziś przyjaciółmi jeszcze, jak z wspólnego losu

ich wnosić wolno, przysiąg dochowali stale.

Boć na to się spiknęli, aby zabić ojca

i razem umrzeć. — Zadość stało się przysiędze.

980 Widzicie oto także, nieszczęść tych świadkowie,

zdradziecki przemyśl, pęta na biednego ojca,

co ręce powięzały, skrępowwały nogi.

Jak one nazwać trafnie wymownemi usty?

Sidłami na zwierz dziki czy też mar całunem,

985 wikłącym nogi? Nazwać płachtą je myśliwską,

zdradliwą albo płaszczem na nóg poplątanie?

Rozbójnik niechaj sobie sprawi samolówkę

podobną, aby chytrze przechodzących chwycić;

a żyjąc z pieniądze łupu tą praktyką

990 niech wielu wydrze życie, krzepiąc serce

mordem.

Roztoczcie jak szerokie i pokażcie w koło
1025 stojącym to pokrycie męża, aby ojciec
nie mój, lecz ten, co wszystko widzi, Heljos

z gór
bezbożne rodzicielki mojej ujrzał zbrodnie
995 i kiedyś mi u sądu dał świadectwo jawnie,
żem sprawiedliwie na śmierć matki mojej
godził.

O Egistosa śmierci wcale nie wspominam;
wziął bowiem cudzołożca za swe słuszną karę.
Lecz ta, co tak ohydny z mężem szła pod-
stępem,

1000 po którym słodkie brzemie dzieci w łonie niosła,
oh! słodkie niegdyś — dzisiaj — snąc zniena-
widzone —

coż powiesz, gdyby żmija lub gadzina była,
czy niedrażniona głębiej mogła jad zapuścić,
w srogości i bezprawiu dalej się posunąć?

1005 Podobnej towarzyszki życia nigdy sobie
nie życzę; bezpotomnym zejść, bogowie, wolę.

CHÓR.

Strofa.

Ach biada! biada! o czynie smutny!

Jakiż koniec ty wzięłaś okrutny!

Lecz ach! uczyncom także rozkwita

1010 niedola obfita!

ORESTES.

Czy winna, czy niewinna? Tępoświadcza szata;
wszak ojca krwią Egista miecz ją zarumienił!
Nie pozacierał jeszcze czas plam krwawych

śladów,

co świetną tej purpury barwę pobrukały.

1015 Wnet sam pochwalam siebie, to biadając na się
przemawiam do tkaniny tej rodzicobójczej,
i czyn, ród cały, dolą moją oplakuję,
boć to zwycięstwo zakał niesie mi sromotny.

CHÓR.

Antistrofa.

Nikt z ludzi życia nie przejdzie drogi

1020 próżen winy i troski złowrogięj.

Ach! nie! — każdego wczesniej strapienie
lub później dożenie.

ORESTES.

Ha! wiedźcie, jaki obrót weźmie sprawa moja.

Mnie, jak woznię konie rozhukane, z toru
1025 unosi oblakania niezmierzona siła.

Już w piersi szła na nutę dziką pieśń mi
świszcze,
że zatrwożone serce skacze i podryga.

Dopókim więc przy zmysłach, powiem przy-
jaciołom:

Nie bez słusności jam na życie galił matki,
1030 znenawidzonej bogom, ojca zabójczyni.

A nadto do tej zbrodni wieszczę głos Pythyjski
podnieta był i bodźcem; on zawyrokował,
że popełniwszy czyn ten winą się nie zmażę;
a gdybym go zaniechał — ach! nie nazwę kary,
1035 bo okrutności bólów słowo me dosięgnie.

A teraz patrzcie oto, jak zaopatrzony
w oliwną roszezkę i ten wieniec pójde, kędy
w pośrodku ziemi święty gród Apollon dzierzy,
i niepożyty ogień pali się płomieniem.

1040 Uciekam przed pokrewną krwią — a bóg
zakazał

przytulku przy ognisku inném mi poszukać.
Ach! kiedyś mi poświędeży wszystek lud
Argiwów,

jak straszne klęski na mnie mord rodzicy
ściągnął.

Daleko od ojczystej ziemi zbieg się błakam,
1045 żyw czy umarły sławę zostawiając.....

PRZODOWNICA CHÓRU.

Szlachetny czyn spełniłeś! Na przekłętwa
straszne

języka nie rozwiąż, ani błuznierstw nie mieć.
Argeów całe miasto ty wyswobodziłeś
padalcem dwom odważnie łby z tułowu
ściągawszy.

ORESTES.

Ach! ach!
1050 Ach! jakież to niewiasty tam na kształt Gor-
gonów
w odzieniach czarnych widzę, w których
włos rozpięchły
wkrecone gęsto żmije. — Precz! tu nie zostanę.

PRZODOWNICA CHÓRU.

Najdroższy synu ojca, jakaż ciebie mara

przeraża? Toć się nie bój; w ręku masz
zwycięstwo.

ORESTES.

1055 Nie mara to czeza, płonna, co mnie tak
przeraża.

Wyraźnie oto widzę matki psy złośliwe.

PRZODOWNICA CHÓRU.

Dotychezas twoje dłonie krwią zmazane
świeżą;

dla tego obłakanie umysł twój ogarnia.

ORESTES.

O królu Apollonie! Liczba się pomnaża —
1060 i z oczu ich kroplami krew się sączy czarna.

PRZODOWNICA CHÓRU.

To jedno cię oczyści: Loksyasza dotknij,
a od nagaby klęsk i bólów się uwolnisz.

ORESTES.

Och! wy ich nie widzicie — ale ja, co widzę,

uchodzę ztąd. Mnie dłużej już tu nie pozostać!

(Ucieka.)

PRZODOWNICA CHÓRU.

1065 Niech bóg pomaga tobie i życzliwem darząc
spojrzeniem w niebezpiecznych strzeże cię
przygodach.

CHÓR.

Alić w królewskiej stolicy i trzeci
wicher i straszna nawała,
szerząc zniszczenie, przewrząła.

1070 Wszczęła się trwoga, gdy niebogie dzieci
krwawa pożarła biesiada.

Pada grom drugi — i król nasz pada;
cios w łaźni ach! w tego ugodził,
co w boju Acheom przewodził!

1075 Teraz wpadł trzeci: czy nazwać go zbawcą,
czy zagłady dalszej sprawcą?

Kiedyż ustanie, kiedyż dokona
żądza zniszczenia uśpiona?

Ad errata, quae pag. X. notavi, addenda sunt haec:

Pag. 3. adnot. 5. lege Joannes pro Joanes.

Pag. 4. v. 3. = Jacobo = Jacubo.

Pag. 8. v. 1. = Walicki = Walickis.

Pag. 9. v. 12. = illo = illi.

Schulnachrichten

für

den Zeitraum vom 13. October 1856 bis zum 30. September 1857.

Wiadomości szkolne

do

13. Października 1856. do 30. Września roku 1857.

I. Lehrverfassung.

PRIMA. Ordin. Prof. *Wannowski*. Die beiden Curse dieser Klasse hatten gemeinschaftlichen Unterricht mit Ausnahme von 8 Stunden, in denen sie getrennt waren und zwar in 2 lateinischen, 3 deutschen, so wie in 1 polnischen, 1 französischen und 1 mathematischen Stunde. A. **Sprachen:** Latein: 8 St. wöchentlich. Davon Cic. de oratore lib. I. u. II., I—XXXI. 4 St. Hor. Od. lib. III, IV, Epod. (mit Auslassung einiger wenigen). 2 St. In I A. und in I B. freie Aufsätze. 1 St. Exerc. u. Ext. 1 St. *Wannowski*. — Griechisch: 6 St. In I A. u. I B. Gramm. n. Buttm. §. 140. bis zu Ende. Ext., Exerc. 1 St. Griech. Geschichtsschreib. u. Thucyd. l. I, c. 1—70. 72. 79. 86—120. mit Inhaltsangab. d. überschlag. Capit. Vocabelnlern. das Kriegswesen betreff. 3 St. Dr. *Steiner*. Sophocl. Antigon. Privatim unter d. Controlle d. Lehrers. Ilias. l. IX. —XIII. 2 St. *Wannowski*. — Deutsch: I A. 3 St. Liter. Gesch. nach Schäfer von Herder bis auf die neueste Zeit, mit zahlreichen Proben besdrs. aus Göthe und Schiller. Lect.: Schillers Wallenstein. Privat. Göthes Egmont und Shakspeare's König Lear. Aufs., Extemp., Votr. — I B. 3. St. Liter. Gesch. n. Schäfer von d. ältesten Zeit. bis Klopstock, mit grösseren Proben. Lect.: Schillers Wallenstein. Privat. Schillers Don Carlos u. Lessings Emilia Galotti. Aufs. (zum Theil Uebersetzg.) Extemp., Votr. *Schweminski*. — Polnisch: 3 St. Davon 1 St. combinirt: Redetübungen. In I A. 1 St. Gesch. d. Liter. b. z. 18. Jahrh. abwechs. mit Aufsätz. u. Extemp. In I B. 1 St. Liter.-Gesch. bis zur Hälfte d. 17. Jahrh. abw. mit Aufs. u. Extemp. Dr. *Rymarkiewicz*. — Französisch: 3 St. Davon 1 St. combinirt: Iphigénie v. Racine übers. u. interp. In I A. Gramm. Exerc. und Extemp., welche zur Uebung im Sprechen wiedererzählt wird. In I B. Gramm. n. Otto, Exerc., Extemp. und Wiedererzählen v. Anekdot. Dr. *Rymarkiewicz*. — Hebräisch: 2 St. Gramm. n. Seffer. Uebers. prosaisch. Stücke u. einiger Psalmen. Dr. *Cichowski*. B. **Wissenschaften:** Katholische Religion: 2 St. Die Lehre von der Kirche, den heil. Sacramenten und den letzten Dingen. Dr. *Cichowski*. — Evangelische Relig.: 2 St. (combinirt mit den beiden Secunden) Winter-Sem. Kirchengesch. n. Petri. Sommer-Sem. Evang. Joh. in der Ursprache. *Schönborn*. — Mathematik: 5 St. Davon Diophant. Gleichung., Combinationslehre, binomischer Lehrs., Stereometrie in 2 St. Auflös. mathem. Aufg. in I A u. B. 1 St. u. mathem. Geographie. 1 St. *Der Director*. — Physik: 2 St. Die Lehre von der Wärme, dem Magnetismus und der Electricität. *Der Director*. — Geschichte: 3 St. Geschichte der neuen Zeit bis zur französ. Revolut. 1789 nach Pütz's Leitf. *Czarnecki*. — C. **Fertigkeiten:** Siehe am Ende dieses Abschnittes.

OBER-SECUNDA. Ordin. Oberlehrer *Schweminski*. A. **Sprachen:** Latein: 10 St. Cic. pro Milone; in Catil. II, III, IV. Memor. 4 St. Virg. Buc. u. Georg. I, II, (Auswahl.) Metr. Uebungen, zuletzt metr. Uebers. 3 St. Gramm. n. Zumpt. Cap. 84—87. Exerc. u. Extem.; die

I. Plan nauk.

KLASSA I. Ordyn.: Profes. Wannowski. Obadwa oddziały téj klasy wspólnie pobierały nauki; w 8 godzinach jednakże były rozłączone, i to: w 2 godz. stylu łacińsk., w 3. niemieck. w 1. polskiego, w 1. francuskiego języka, jako téż w 1 godz. matematyki. **A. Języki:** Łaciński: 8 godz. tyg. Cic. de orat. I i II, I—XXXI. 4 godz. Hor. Od. III, IV, Epod. z wyjątkiem kilku. 2 godz. W I A. i I B. wyprac. piśm. 1 godz. ćwic. dom. i w klas. 1 godz. *Wannowski*. Grecki: 6 godz. W I A. i I B. Gram. podł. Buttm. § 140 do końca. Ćw. dom. i w klas. 1 godz. Greck. dziejopisarstwo i Thucyd. ks. I, c. 1—70. 72. 79. 86—120. z wyjaśn. treści nieczytanych ustępów. Uczono się wyraz. odnoszących się do sztuki wojennej. 3 godz. Dr. *Steiner*. Soph. Antig. Prywat. pod dozor. nauczyc. czytano Iliad. ks. IX—XIII. 2 godz. *Wannowski*. Niemiecki: W kl. I A. 3 godz. Hist. liter. podł. Schäfera od Herdera aż do najnowszych czasów; czytano liczne wzory, mianowicie z Getego i Szyllera Wallenstein, a pryw. Getego Egmont i Szakspeara król Lear. Wyprac. dom. i w klasie. Wykład. W kl. I B. 3 godz. Hist. lit. podł. Schäfera od najdawn. czasów aż do Klopstocka; czyt. wzory. Nadto czyt. Szyllera Wallenstein a pryw. tegoż Don Carlosa i Lessinga Emil. Galotti. Wyprac. (częścią tłumaczen.) ćwic. w klasie. Wykłady. *Schweminski*. Polski: 3 godz. Wspólnie w 1 godz. miano wykłady. W kl. I A. Hist. lit. aż do 18 wieku. wypr. dom. i w klasie. W kl. I B. Hist. lit. aż do połowy 17 wieku; wypr. dom. i w klasie. Dr. *Rymarkiewicz*. Francuski: 3 godz. Wspólnie w 1 godz. czyt. Iphigénie Racin'a. W kl. I A. Gramm. Ćw. dom. i w klas., które dla ćwiczenia się w mówieniu językiem opowiadano. W klasie. I B. Gramm. podł. Ottona. Ćw. dom. i w klasie opowiad. czyt. anegdoty. Dr. *Rymarkiewicz*. Hebrajski: 2 godz. Gramm. podł. Seffera. Tłum. prozaiczne ustępy i niektóre psalmy. X. *Cichowski*. **B. Nauki:** Religia katolicka: 2 godz. Nauka o kościele, o Sakramentach ŚŚ. i rzeczach ostatecznych. X. *Cichowski*. Religia ewangelicka: 2 godz. (wspólnie z klasą II. niższą i wyższą). W półr. zim. Hist. kośc. podł. Petri. W półr. lat. Ewangelia Ś. Jana w oryginale. *Schoenborn*. Matematyka: 5 godz. Równ. dioph., nauka o kombinacyach, twierdz. binomiczne, stereom. w 2. god. Rozwiesz. zadań matem. w 1 godz. w kl. I A i B i matem. geom. w 1 godz. *Dyrektor*. Fizyka: 2 godz. Nauka o cieple, magnetyzmie i elektryczności. *Dyrektor*. Historia powszechna: 3 godz. Dzieje nowsze aż do rewoluc. francuzk. 1789 r. podług Pütza. ks. podr. *Czarnecki*. **C. Sztuki:** Patrz na końcu tego rozdziału.

KLASSA II. WYŻSZA. Ordyn.: Naucz. wyższy Schweminski. **A. Języki:** Łaciński: 10 godz. Cic. pro Milon., in Catil. II, III, IV. Ćwicz. pamięć. 4 godz. Virg. Bukol. i Georg. I, II z wyborem. Ćwicz., w końcu nawet tłumacz. miarowe. 3 godz. Gramm. podług Zumpt.

Geübteren freie Aufsätze. 3 St. Uebers. aus Forbiger's Aufgab. 1 St. Privatlectüre: Liv. XXI. u. XXII. *Schweminski*. — Griechisch: 6 St. Davon 3 St. Arrian. lib. I u. II bis cap. XX; 1 St. Exerc. u. Gramm. *Wannowski*. — 2 St. Homer. Ilias I—IV theilweise. *Schweminski*. — Deutsch: 2 St. Häusl. Arb., Extemp., Vorträge. Lectüre: die Jungfrau von Orleans von Schiller. *Czarnecki*. — Polnisch: 2 St. Theorie der Prosa (Thema u. Disposit.-Lehre, nach eigen. Leitfad.) Aufsätze, Extemp., Redeübungen u. Lesen aus *Wzory Prozy*. Dr. *Rymarkiewicz*; nach den gr. Schulferien v. *Przyborowski*. — Französisch: 2 St. Gramm., Exerc., Extemp. Uebers. aus Goebels *Choix de Contes*: La combe de l'homme mort und Le curé de St. Lyphar. Dr. *Rymarkiewicz*; nach d. gr. Schulfer. *Węclewski*. — Hebräisch: 2 St. Die Elementar- und Formenlehre nach Seffer. Uebers. prosaisch. Stücke. Dr. *Cichowski*. — B. **Wissenschaften**: Kathol. Relig.: 2 St. Die Lehre von der Erlösung u. von der Kirche. Dr. *Cichowski*. — Evang. Rel. s. Prima. — Mathematik: 4 St. Einf. Gleichungen mit mehreren Unbekannt.; reine u. gemischte quadr. Gleichungen; Logarithmen; reine höhere und logarithm. Gleichungen; Einiges aus der Progressionslehre; Kreisrechnung; ebene Trigonometrie. Aufgaben. *Spiller*. — Physik: 1. St. Schwerpunkt, Stoss, tropfbarflüssige Körper. *Spiller*. — Geschichte: 3 St. Römische Gesch. nach Pütz. Lectüre auserlesen. Stellen aus Sallust und Tacitus. *Czarnecki*. — C. **Fertigkeiten**: Siehe am Ende des Abschnitts.

UNTER-SECUNDA. Ordin. Gymn.-Lehrer Dr. *Steiner*. A. **Sprachen**: Latein: 10 St. Gramm. n. Zumpt Cap. 65—79. Extemp. u. Exerc. 2 St. Forbiger's Aufg. XV—XXIV. 1. St. Römische Historiographie u. Liv. XXI. c. 21—39. I. XXIII, XXIV. Memorirübgg. aus Livius (Punischen Kriege). 5 St. Virg. Aen. lib. I, II nebst Metrik u. Memorirübgg. 2 St. Dr. *Steiner*. — Griechisch: 6 St. Davon Gramm. n. Buttm. Wiederhol. der Formenl. §. 115—134. Das Wichtigste aus d. Tempus- u. Moduslehre. Exerc. u. Extemp. 2 St. Xenoph. Hellen. II l. cap. 3. bis Ende. III, IV—1 cap. *Węclewski*. Hom. Odyss. I. I, II. Gramm. des homer. Dialects. Metrik. u. Memor. 2 St. Dr. *Steiner*. — Deutsch: 2 St. Häusl. Arb., Extemp., Vorträge; Lectüre: Hermann u. Dorothea. *Czarnecki*. — Polnisch: 2 St. Theorie der Prosa (Redefig. u. Rhythmus u. Stilarten), Aufs. u. Extemp. Rederübgg. Dr. *Rymarkiewicz*; nach d. gr. Schulfer. v. *Przyborowski*. — Französisch: 2 St. Exerc. u. Extemp. Gram. Uebers. aus *Choix de Contes* v. Goebel. VII. Desaratha, Morman. Les deux amies. Dr. *Rymarkiewicz*; nach d. gr. Schulferien *Węclewski*. — Hebräisch: s. Ober-Secunda. — B. **Wissenschaften**: Kathol. Relig.: 2 St. Die Lehre von der Schöpfung u. von der Erlösung. Dr. *Cichowski*. — Evang. Relig.: s. Prima. — Mathematik: 4 St. Alle Operationen mit allen Zahlformen; Verhältnisse u. Proportionen; einfache u. bestimmte Gleichungen mit einer und mit mehreren Unbekannten; algebraische Aufgaben. Beendigung der Planimetrie. *Spiller*. — Physik: 1 St. Einleitung, allgemeine Körperphänomene, Ruhe u. Bewegung, tropfb. u. luftige Flüssigkeiten, n. Brettner's Leitf. *Spiller*. — Geschichte: 3 St. Alte Gesch. bis zum Ende der Diadochenkämpfe. *Czarnecki*. — C. **Fertigkeiten**: Siehe am Ende dieses Abschnitts.

OBER-TERTIA. Ordin. Gymn.-Lehrer *Węclewski*. A. **Sprachen**: Latein: 10 St. Davon Gramm. n. Zumpt; Wiederh. d. Casuslehr. Cap. 67—83. Exerc. und Extemp. 2 St. Benecke's Lesebuch II Theil. Uebers. 2 St. Caes. de bell. civil. I. II, III. (Privatim unter Controlle des Lehrers lasen die Schüler Bell. africanum od. bell. Alexandrinum.) 3 St. Ovid. Metam. X, 1—77; 86—147; 155—219. XI, 1—749. XIII, 1—428. Prosod., Metrisch. Uebungg. 3 St. *Węclewski*. — Griechisch: 6 St. Gramm. n. Enger: Etymol. Mündl. u. schriftl. Uebers. aus Enger's Lesb. Exerc., Extemp. Xen. Anab. I. Homer. Formenlehr., Prosod., Metr., Hom. Odyss. X, 1—442.

Cap. 84—87. Ćw. w domu i w klasie. Bieglejsi wolne wyprac. 3 godz. Tłum. z zadań Forbigera; 1 godz. Czyt. pryw.: Liw. ks. XXI, i XXII, *Schweminski*. — Grecki: 6 godz. Z tych w 3 godz. czyt. Ariana ks. I, II, aż do XX; 1 godz. Ćwiczen. i Gramm. *Wannowski*. W. 2 godz. Homer. Iliadę ks. I—IV, część. czyt. *Schweminski*. Niemiecki: 2 godz. Wypr. dom., ćwic. w klas., wykłady. Czytano: Dziewięć Orleańską Szyllera. *Czarnecki*. Polski: 2 godz. Teorya prozy (o temacie, dyspozycyi podług własnej książki). Wypr. w domu i w klas., wykłady i czyt. Wzórów Prozy. Dr. *Rymarkiewicz*; po wielk. wakac. *Przyborowski*. Francuzki: 2 godz. Gramm. Ćwicz. dom. i w klas. Czyt. z Goebela Choix de Contes: La combe de l'homme mort et Le curé de St. Lyphar. Dr. *Rymarkiewicz*; po wielkich wakac. *Węclewski*. Hebrajski: 2 godz. Etymolog. podł. Seffera. Tłum. proz. ustępy. X. *Cichowski*. B. Nauki: Religia katolicka: 2 godz. Nauka o odkupieniu i o kościele. X. *Cichowski*. — Religia ewang.: p. kl. I. — Matematyka: 4 godz. Proste równania z kilku nieznanymi; czyste i mieszane równania drug. stopn.; czyste wyższe i logarytm. równania; nieco z progressyi; nauka o kole; trygonometr. prostokreśl. Zadania. *Spiller*. — Fizyka: 1 godz. O środku ciężkości, o uderzaniu się ciał, ciekło-płynne i powietrzne ciała, podług książki Brettnera. *Spiller*. — Historia powszechna: 3 godz. Hist. rzymska podług Pütza. Czyt. miejsca z Sallust. i Tacyta. *Czarnecki*. C. Sztuki: Patrz na końcu tego rozdziału.

KLASSA II. NIŻSZA. Ordyn. Naucz. gimn. Dr. *Steiner*. A. Języki: Łaciński: 10 godz. Gramm. podł. Zumpta Cap. 65—79. Ćwicz. dom. i w klas. 3 godz. Tłum. z zadań Forbigera XV—XXIV: 1 godz. Rzymskie dziejopisarstwo i Liw. XXI c. 21—39, ks. XXIII, XXIV. Ćw. pamięć. z Liwiusza (wojny punickie) 5 godz. Virg. Aen. ks. I, II. prozod. i ćwic. pam. 2 godz. Dr. *Steiner*. — Grecki: 6 godz. Z tych gramm. podł. Buttm. Powtarz. Etymol. § 115—134. i główne ustępy z nauki o czasach i trybach. Ćwicz. dom. i w klas. 2 godz. Xen. Hellen. ks. II, c. 3. do końca, ks. III i IV—1. *Węclewski*. Hom. Odyss. ks. I, II. Gramm. homerycz. nárzec. Prozodya i ćwic. pamięć. 2 godz. Dr. *Steiner*. — Niemiecki: 2 godz. Wypr. dom. Ćw. w klas. Wykłady. Czyt. Hermann i Dorothea Getego. *Czarnecki*. — Polski: 2 godz. Teor. prozy (Trop. i fig. retory., styl.) Wypr. dom. i w klas. Wykład. Dr. *Rymarkiewicz*; po wielk. wakac. *Przyborowski*. — Francuzki: 2 godz. Ćwicz. w domu i w klas. gramm., tłum. z Choix de Contes Goebela. VII. Dasaratha i Les deux amies. Dr. *Rymarkiewicz*; po wielkich wakacyach *Węclewski*. — Hebrajski: p. kl. II. wyższą. B. Nauki: Religia katolicka: 2 godz. Nauka o stworzeniu i odkupieniu. X. *Cichowski*. — Religia ewangelicka: p. klas. I. — Matematyka: 4 godz. Wszystkie działania z wszelkimi liczb., stosunki i proporcye; proste równan. z jedn. i kilku nieznan.; zadania algebraiczn. Zakończ. planimetr. *Spiller*. — Fizyka: 1 godz. Wstęp, ogólne zjawiska ciał, o ruchu i spokoju; ciekłe i powietrzne płyny. Podług książki Brettnera. *Spiller*. — Historia powszechna: 3 godz. Dzieje starożytności aż do końca wojen wódzów po Aleks. W. *Czarnecki*. C. Sztuki: Patrz na końcu tego rozdziału.

KLASSA III. WYŻSZA. Ordyn.: Naucz. gimn. *Węclewski*. A. Języki: Łaciński: 10 g. Gramm. podł. Zumpta; powtarz. naukę o przypadk. potem Cap. 67—83. Ćw. w domu i w klas. 2 godz. Z Beneckiego zadań II cz. tłumacz w 2 godz. — Caes. de bel. civili ks. II i III. Prywatnie czytali uczniowie pod dozorem naucz. bellum Afric. lub Alexandrinum, 3 godz. Ovid. Met. X, 1—77. 86—147. 155—219; XI, 1—749; XIII, 1—428. Prozod. ćwic. w budow. wierszy łac. 3 godz. *Węclewski*. — Grecki: 6 godz. Gramm. p. Engera. Etymol. Tłum. piśm. i ustne z tegoż zadań. Ćw. w domu i w klas. Xen. Anab. ks. I. Homerycz. etymol. Prozod.

Vocabeln. *Figurski*. — Deutsch: 3 St. Der zusammenges. Satz, gemeinsch. Memorirüb., Lect. u. Erzähl. d. Gel. Vortr., Aufs. *Spiller*. — Polnisch: 2 St. Aufs. Dispos. Lesen u. Erklär. der Musterstücke aus *Wzory II*. Vorträge. *Figurski*. — Französisch: 2 St. Voltaire, Charles XII. 1. V. Gramm. Wiederholung d. regelm. Formenl. Irregul. Verba n. Ahn. Exerc. u. Extemp. Bis Ostern *Węclewski*, dann *Szule I*. — B. Wissenschaften: Kathol. Relig.: 2 St. Die Lehre von der göttl. Offenbarung u. von Gott. Dr. *Cichowski*. — Evang. Relig.: 2 St. (mit III A. u. IV A. u. B.) Bibellesen, Relig.-Lieder u. Sprüche gelernt. *Schönbörn*. — Mathematik: 3 St. Von d. Ausmessg. gradling. Fig., Lehre vom Kreise bis zur Ausmess. d. Flächeninhalts desselb. 1 St. Gleichgg. d. I. Gr. mit 1 u. mehrer. Unbekannt.; reine u. gemischt. quadrat. Gleichungg. Beides n. Brettner's Lehrb. Dr. *Ustymowicz*. — Naturgeschichte: 1 St. Mineralog. u. Botanik n. Szafark. Lehrb. Curs. II. Dr. *Ustymowicz*. — Geschichte: 3 St. Uebersicht d. mittler. u. neueren Gesch. n. Pütz. *Czarnecki*. — C. Fertigkeiten: Siehe a. Ende d. Abschnitts.

UNTER-TERTIA. Ordin. Oberl. *Figurski*. A. Sprachen: Latein: 10 St. Gramm. n. Zumpt bis z. Synt. orn. Uebers. aus Beneck. Lesb. II. Exerc. u. Extemp. Caes. de bell. gall. VI—VII. Ovid. Met. XV, 500—879. XII, 1—488. Metr., Vocabellernen. *Figurski*. — Griechisch: 6 St. Gramm. n. Enger bis z. d. Verb. contract. Uebers. a. Engers Leseb. Exerc. u. Extemp. v. *Przyborowski*. — Deutsch: 3 St. Der einfache Satz, gemeinschaft. Memorirüb. Lect. u. Wiedererzähl., Vortr., Aufs. *Spiller*. — Polnisch: 2 St. Vortr. Lecture aus Rymark. *Wzory prozy*. Aufsätze. v. *Przyborowski*, nach d. gr. Ferien Dr. *Lazarewicz*. — Französisch: 2 St. Etym. bis zu d. irreg. Verb. Exerc., Extemp., Uebers. u. Memorirüb. aus *Szule Wypisy*. *Szule I*. — B. Wissenschaften: Kathol. Relig.: 2 St. Die Sittenlehre n. Ontrup. Dr. *Cichowski*. — Evang. Relig.: s. Ober-Tertia. — Mathematik: 3 St. Parallellinien u. Parallelogramm; Vergleich. d. geradlin. Fig. mit einand. in Bezug a. Flächeninh. u. von d. Aehnlichk. gradlin. Fig. 1 St. Potenziren, Extrahiren. 2 St. Beides nach Brettner's Leitf. Dr. *Ustymowicz*. — Naturgeschichte: 1 St. Mineralogie u. Botanik n. Szafark. Curs. II. Dr. *Ustymowicz*. — Geschichte u. Geographie: 3 St. Röm. u. Griech. Geschichte nebst Geogr. n. Pütz. Dr. *Rymarkiewicz*, nach d. gr. Ferien Dr. *Lazarewicz*. — C. Fertigkeiten: Siehe am Ende des Abschnitts.

QUARTA A. Ordin. Gymn.-Lehrer *Szule I*. A. Sprachen: Latein: 10 St. Davon Cornel. Praef. Hann. Iphier. Chabr. Timoth. Pelop. De reg. 4 St. Gramm. n. Popliński's *Przykłady* na IV. 2 St. Exerc. u. Extemp. 1 St. *Szule I*. — Deutsch: 4 St. Einfach., zusammengezog. u. Einig v. d. zusammengesetzt. Satz mit Rücks. auf die Wortfolge nach Schweminski's Lesebuch II. Theil. Lesen, Declam. Uebers. aus *Wzory prozy*. Schriftl. Arbeit. *Laskowski*. — Polnisch: 3 St. Gramm. über den Satzbau, Declamat., Aufsätze. Dr. *Szule II*. — Französisch: 4 St. Gramm. bis z. regelm. Conjug. incl.; übers. aus ders. Gramm. v. *Szule*. Exerc., Extemp. *Szule I*. — B. Wissenschaften: Kath. Relig.: 2 St. Die Lehre vom heil. Geist, v. d. Gnade, v. d. Kirche, v. d. hh. Sacrament. u. v. d. letzten Dingen, nach Ontrup. *Kantorski*. — Evang. Relig.: siehe Ober-Tertia. — Mathematik: 3 St. nach Brettner's Lehrb. Planimetrie bis §. 69. Lehre von den entgegenges. Grössen, die vier Species mit Monomen u. Polynomen bis §. 25. Dr. *Wituski*. — Geschichte u. Geographie: 4 St. Römisch. Gesch. n. Welter. Geogr. von Africa, America, Australien. Dr. *Lazarewicz*. — C. Fertigkeiten: Siehe am Ende des Abschnitts.

QUARTA B. Ordin. Gymn.-Lehrer v. *Przyborowski*. A. Sprachen: Latein: 10 St. Corn. Nep. Dion., Iphier., Chabr., Timoth., Datam., Epaminondas, Memoriren. Uebrigens wie in IV A.

Metr. Odyss. X, 1—442. Uczono się wok. na pamięć. *Figurski*. — Niemiecki: 3 godz. Zdanie złożone, wspóln. ćwic. pamięć., czytanie i opowiad. czytane, wykłady, wyprac. *Spiller*. — Polski: 2 godz. Wypr. Dysp. Czyt. i Tłum. ustęp. z Wzorów prozy II. Wykl. *Figurski*. — Francuzki: 2 godz. Voltaire: Charles XII. ks. V. Gramm. Powtarz. Etymol. aż do słów nieforem. podług Ahna. Ćw. w domu i w klas. Do W. Nocy *Węclewski*; potem *Szule I. B. Nauki*: Religia katolicka: 2 godz. Nauka o objawieniu i o Bogu. X. *Cichowski*. — Religia ewangelicka: 2 godz. (wspólnie z kl. III. niższą i IV. A i B.) Czyt. biblią, uczono się religijnych pieśni i przypowieści. *Schoenborn*. — Matematyka: 3 godz. O wymierz. prostokr. figur; nauka o kole aż do wym. jego płaszczyzny. 1 godz. Równania 1go. stop. z 1. i kilka nieznan., czyste i mieszane równ. 2go. stop. podł. ks. podr. Brettnera. Dr. *Ustymowicz*. — Historia naturalna: 1 godz. Mineralogia i Botanika podł. Szafark. Cz. II. Dr. *Ustymowicz*. — Hist. powszechna: 3 godz. Przegląd dziejów średnich i nowszych czasów podł. Pütz'a. *Czarnecki*. C. *Sztuki*: Patrz na końcu tego rozdziału.

KLASSA III. NIŻSZA. Ordyn.: Naucz. wyższy *Figurski*. A. *Języki*: Łaciński: 10 g. Gramm. podł. Zumpta aż do Synt. ornat. Tłum. z Beneck. zadań Cz. II. Ćw. dom. i w klas. Caes. d. b. gall. VI—VII. Ovid. Met. XV, 500—879; XII, 1—488. Prozod. Uczono się wok. *Figurski*. — Grecki: 6 godz. Gramm. podł. Engera aż do słów ściąganych. Tłum. z Engera zadań. Ćwiczenia domowe i w klasie. *Przyborowski*. — Niemiecki: 3 godz. Proste zdanie, ćwiczenia pamięciowe wspólne, czytanie i opowiadanie, wykłady, wypracowania. *Spiller*. — Polski: 2 godz. Wykłady; Czyt. Wzory prozy; wyprac. *Przyborowski*; po wielk. wakac. Dr. *Łazarewicz*. — Francuzki: 2 godz. Etym. aż do niefor. słów. Ćw. dom. i w klas. Tłum. i ćwic. pam. z Szulca Wypis. *Szule I. B. Nauki*: Religia katolicka: 2 godz. Nauka moralna podł. Ontrupa. X. *Cichowski*. — Relig. ewang.: p. kl. III. w. — Matematyka: 3 godz. Linie równoległ. i równoległoboki. Porówn. figur. prostokreśl. pod względem płaszc. i o podobień. prostokreśl. fig. 1 godz. Potęgi, pierwiastki; 2 godz. podł. Brettnera książek podr. Dr. *Ustymowicz*. — Hist. natur. 1 godz. Mineralog. i Botan. podł. Szafark. ks. Cz. II. Dr. *Ustymowicz*. — Hist. powsz. i geogr.: 3 godz. Hist. rzymska i grecka wraz z geogr. star. podł. Pütz'a. Dr. *Rymarkiewicz*; po wielk. wak. Dr. *Łazarewicz*. C. *Sztuki*: Patrz na końcu tego rozdziału.

KLASSA IV. A. Ordyn.: Naucz. gimn. *Szule I. A. Języki*: Łaciński: 10 godz. Z tych Corn. Nep. Praef. Hann. Iphier. Chabr. Timoth. Pelop. De reg. 4 godz. Gramm. podł. Poplińskiego. Powtarz. pens. kl. V. i składn. przypadk. 3 godz. Tłum. z polsk. na łac. jęz. z Popliń. przykład. na kl. IV. 2 godz. Ćw. dom. i w klas. 1 godz. *Szule I.* — Niemiecki: 4 godz. Zdan. proste, ściąg. i złożone z uwzględ. szyku wyr. podł. Schweminskiego ks. Cz. II. Czyt., dekl., tłum. z Wzorów prozy. Ćwicz. pism. *Laskowski*. — Polski: 3 godz. O budow. zdania, dekl. wypracowania. Dr. *Szule II.* — Francuzki: 4 godz. Gramm. włącznie aż do foremn. konjugac. Tłum. z tejże gramm. Szulca. Ćw. dom. i w klas. *Szule I. B. Nauki*: Religia katolicka: 2 godz. Nauka o Duchu Ś., o łasce, o kościele, o Sakramentach ŚŚ., o ostatecznych rzeczach podł. Ontrupa. X. *Kantorski*. — Religia ewangelicka: p. kl. III. w. — Matematyka: 3 godz. Podług Brettnera książki: Początki planimetrii aż do § 69. Nauka o ilościach względnych, cztery działania z jednowyrazami i wielowyrazami aż do § 25. Dr. *Wituski*. — Historia i Geografia: 4 godz. Hist. rzymska podł. Weltera. Geogr. Afryki, Ameryki, Australii. Dr. *Łazarewicz*. C. *Sztuki*: Patrz na końcu tego rozdziału.

KLASSA IV. B. Ordyn.: Naucz. gimn. *Przyborowski*. A. *Języki*: Łaciński: 10 godz. Corn. Nep. Dion, Iphier. Chabr. Timoth. Datam. Epam. Ćw. pamięć. Zresztą tak jak w klas.

v. *Przyborowski*. — Deutsch: 4 St. Wie in IV A. *Laskowski*. — Polnisch: 3 St. Wie in IV A. Dr. *Szulc II.* — Französisch: 4 St. Gramm. n. *Szulc* bis zu d. regelm. Verb. incl.; Uebers. d. Stücke 1—75. u. aus den Wypisy desselb. die Anekdoten mit Auswahl, Exerc. u. Extemp. Memorir. Vocabellernen. *Węclewski*; nach den gross. Ferien der Inspect. Dr. *Rymarkiewicz*. — B. Wissenschaften: Kath. Relig.: Wie in IV A. *Kantorski*. — Evang. Relig.: s. Ober-Tertia. Mathematik: Wie in IV A. Dr. *Wituski*. — Geschichte u. Geogr.: 4 St. Alte Gesch., Beschreib. Asien's, Afrika's, Amerika's, Australiens, der Türkei u. Alt-Griechenlands, Alt-Italien verglich. m. d. neuen Italien. Dr. *Szulc II.* — C. Fertigkeiten: Siehe a. Ende d. Abschnitts.

QUINTA. Ordin.: G.-Lehrer *Laskowski*. A. Sprachen: Latein: 10 St. Formeln, besdrs. unregelm. Verba n. *Poplinski's* Gramm. Uebersetz. aus dessen Lehrb. II Th. Exerc. Extemp. Memorir. *Laskowski*. — Deutsch: 4 St. Declam., Exerc. Extemp. Aus der Gramm. *niemiecka dla polaków* bis S. 83. Uebers. ausgewählt. Stücke a. *Schweminski's* Leseb. I Th. Dr. *Lazarewicz*. — Polnisch: 2 St. Deklam.; Exerc. Extemp. Gramm. n. *Muczkowski* v. Verbum. Dr. *Lazarewicz*. B. Wissenschaften: Kath. Relig.: 3 St. Die Lehre vom Dasein Gottes u. den göttlich. Eigensch.; v. d. Schöpfung u. Erlösg. n. Ontrup. Bibl. Gesch. d. neuen Testam. *Kantorski*. — Evang. Relig.: 2 St. (comb. mit Sexta.) Bibl. Gesch. d. alten u. neuen Test. Kernspr., relig. Lieder, Katech. wurden gelernt. *Schönborn*. — Rechnen: 3 St. D. Lehre v. d. Verhältn. und Proport. u. deren Anwend. auf Regeldetri u. zusammenges. Reg.; Zins-Ketten-Gesellsch.-Rechn. n. *Brettner's* Leitf., Kopfrechnen. Dr. *Ustymowicz*. — Geschichte u. Geographie: 3 St. Kurze Einsicht in d. griech. Mytholog. u. d. Gesch. d. griech. Volkes n. Pütz. Leitf. 1 St. Wiederh. d. allgem. Einl., Geogr. Asiens u. d. asiat. Staaten n. *Poplinski's* Leitf. *Kantorski*; n. d. gr. Ferien d. Insp. Dr. *Rymarkiewicz*. — Naturgesch.: 2 St. Zool. u. Botan. n. *Szafarkiewicz* Curs I u. II. C. Fertigkeiten: Siehe a. Ende d. Abschn.

SEXTA. Ordin.: G. Lehrer Dr. *Wituski*. A. Sprachen: Latein: 10 St. Gramm. n. *Popl.* Regelm. Theil. d. Etymol. Uebers. a. d. Aufg. *Popl.* für VI. 2 St. Exerc. Extemp. Memorirüb. Dr. *Wituski*. — Deutsch: 4 St. Lesen u. Dekl. 2 St. Exerc. Gramm. Übungg. Dr. *Wituski*. — Polnisch: 2 St. Leseüb. mündl. Erzähl. Exerc. Gramm. Übung. Decl. *Kantorski*. B. Wissenschaften: Kath. Relig.: 3 St. Erklär. d. Apostol. Glaubensbek., d. Vateruns., d. engl. Grusses, d. 10 Geb., d. Kirchengeb., Lehre v. Dasein Gottes u. d. göttl. Eigensch.; endl. über d. Sakram. im Allgemeinen, Bibl. Geschichte des alt. Test. *Kantorski*. — Evangelische Religion: Wie in Quinta. — Rechnen: 3 St. Die 4 Spec. mit ganz. unbenannt. und benannt. Zahlen u. v. d. gem. Brüchen n. *Brettner's* Leitf.; dab. Kopfrechn. Dr. *Ustymowicz*. — Geographie: 2 St. Allg. Uebers. d. Erdoberfl.; im Besond. d. Geogr. Spaniens u. Ital. n. *Popl.* Leitf. *Kantorski*. — Naturgesch.: 2 St. Zoologie und Botanik nach *Szafarkiewicz* Curs I. Dr. *Ustymowicz*.

FERTIGKEITEN.

Zeichnen. Sexta u. Quinta zu 2 St. Den Anfängern wurden die Uebungen auf der Tafel vorgezeichnet, und die geübteren Schüler erhielten Vorlegeblätter. Die Zeichner aus den anderen Klassen setzten ihre Uebungen in 2 allgemeinen Zeichenstunden fort. *Schön.*

Schönschreiben. Sexta u. Quinta zu 2 St. Schreiben n. d. Tafel u. n. Vorschriften. *Schön.*

Gesang. Sexta und Quinta zu 3 St. Theoretische und praktische Anleitung; ausserdem Chor-Gesang mit den geübteren Schülern aus allen Klassen. *Schön.*

Turnübungen. Alle Klassen haben im Sommer wöchentlich zwei Mal geturnt, und zwar die drei oberen unter Leitung des Oberlehrers *Spiller*, die drei unteren unter Leitung des Gymnasial-Lehrers *Laskowski*.

IV. A. *Przyborowski*. — Niemiecki: 4 godz. Jak w kl. IV. A. *Laskowski*. — Polski: 3 g. Jak w kl. IV. A. Dr. *Szulc II*. — Francuzki: 4 godz. Gramm. podł. Ahna aż do forem. słów. włącznie. Tłum. ustępy 1—75. z tejże gramm. i z wypisów Szulca anegdota z wyborem. Ćw. dom. i w klas. Ćw. pamięć. i uczono się wokabuł. *Węclewski*; po wielk. wak. *Inspektor Dr. Rymarkiewicz*. B. **Nauki**: Religia katolicka: 2 godz. P. kl. IV. A. X. *Kantorski*. — Religia ewangelicka: p. kl. III. w. — Matematyka: p. kl. IV. A. Dr. *Wituski*. — Hist. powsz. i geogr.: Dzieje staroż., Geogr. Azji, Afryki, Amer., Austr., Turcyi i staroż. Grecyi, jako téż staroż. Włoch w porówn. z nowoż. Dr. *Szulc II*. C. **Sztuki**: Patrz na końcu tego rozdz.

KLASSA V. Ordyn. Naucz. gimn. *Laskowski*. A. **Języki**: Łaciński: 10 godz. Etymolog. mian. słów. niefor. podł. Poplińsk. Gramm. Tłum. z tegoż zadań na klas. V. Ćw. dom. i w kl. i pamięć. *Laskowski*. — Niemiecki: 4 godz. Deklam., Ćw. dom. i w klas. Z gramm. niem. dla polaków, wykład. aż do str. 83. Tłum. ustępy z Schwemińskiego ks. Cz. I. Dr. *Łazarewicz*. — Polski: 2 godz. Dekl. Ćwicz. w domu i w klas. Gramm. podł. Muczkowskiego o Słowie. Dr. *Łazarewicz*. B. **Nauki**: Religia katolicka: 3 godz. Nauka o bytności i przymiotach Boskich, o stworzeniu i odkupieniu podł. Ontrup. Hist. św. now. Test. X. *Kantorski*. — Religia ewangelicka: 2 godz. (wspólnie z kl. VI.). Hist. biblijna star. i now. przymierz. Ucz. się przypowieści, pieśni relig., katechizmu. *Schoenborn*. — Rachunki: 3 godz. Nauka o stósunk. i proporc. i ich zastosow. do reguły trzech i złożon. reg., proc., łańcuch. i towarzysk. rachunki podł. Brettnera ks. Rach. pamięć. Dr. *Ustymowicz*. — Histor. powsz. i geografia: 2 godz. Krótki rys mytolog. greckiej i hist. narodu gr. podł. Pütza ks. 1 godz. Powtórzenie ogólnego wstępu; geogr. Azji i państw azyat. podł. Poplińskiego ks. X. *Kantorski*. — Hist. naturalna: 2 godz. Zoologia i Botanika podł. Szafark. kurs. I i II. C. **Sztuki**: Patrz na końcu tego rozdz.

KLASSA VI. Ordyn.: Naucz. gimn. Dr. *Wituski*. A. **Języki**: Łaciński: 10 godz. Gram. podł. Poplińsk. for. część Etymol. Tłum. z zadań Poplińsk. na kl. VI. 2 godz. Ćw. dom. i w kl. Ćw. pamięć. Dr. *Wituski*. — Niemiecki: 4 godz. Czyt. i dekl. 2 godz. Ćw. grammat. i piśm. Dr. *Wituski*. — Polski: 2 godz. Czytan., opowiadanie. Ćwicz. Gramm. Dekl. X. *Kantorski*. B. **Nauki**: Religia katolicka: 3 godz. Objawienie składu apostolsk., modlitwy pańskiej, pozdr. anielsk., dziesięciorga przykazań Boskich i pięciu kościeln.; nauka o bytności i przymiotach Boga i wreszcie o Sakramentach ŚŚ. w ogólności hist. bibl. starego Test. X. *Kantorski*. — Religia ewang.: p. kl. V. — Rachunki: 3 godz. Cztery działania z całami oznaczonymi i nieoznacz. liczbami i prostymi ułamkami podł. Brettnera ks.; Rachunki pamięciowe. Dr. *Ustymowicz*. — Geografia: 2 godz. Ogólny spogląd na powierzchnię ziemi, w szczególn. geografia Hiszpanii i Włoch podł. Poplińskiego ks. X. *Kantorski*. — Hist. naturalna: 2 godz. Zoologia i Botanika podł. Szafark. kurs. I. Dr. *Ustymowicz*.

SZTUKI.

Rysunki; Kl. VI i V po 2 godz. Dla początkujących rysowano wzory na tablicy; biegłęjsi rysowali podł. wzorów litograf. Uczniowie innych klass ćwiczyli się w 2 wspólnych godz. *Schön*.

Kaligrafia; Kl. VI i V po 2 godz. Pisano podług wzorów. *Schön*.

Śpiew; Kl. VI i V po 2 godz. Teoretyczne i praktyczne ćwicz.; oprócz tego śpiewali chóry biegłęjsi uczniowie wszystkich klass. *Schön*.

Ćwiczenia gimnastyczne; Uczniowie wszystkich klass dwa razy w tydzień uczęszczali na lekeye turniejów, i to trzech wyższych pod dozorem naucz. wyż. *Spiller*, trzech niższych pod dozorem naucz. gimn. *Laskowskiego*.

Verzeichniss

sämmtlicher an der Anstalt eingeführten Lehrbücher und sonstigen Hilfsmittel des Unterrichts.

Poczet

wszystkich książek w instytucie zaprowadzonych oraz środków wspierających naukę.

A. Sprachen:

Latein:

- I. Cicero. Tacitus. Horatius. Zumpt's lateinische Gramm.
- O.-II. Cicero's Reden. Virgil's Bucolica und Georgica. Zumpt's Gramm. Lat.-Deutsches Lexikon von Georges oder Freund. Forbiger's Aufgaben.
- U.-II. Livius. Virgil's Aeneis. Forbiger's lat. Stilübungen. Zumpt's Gramm. Lexica v. Freund, Georges, Scheller.
- O.-III. Caesaris de bello civili comment. Ovidii Metamorph. Ausgab. v. Dr. Siebelis. Beneke's Lat. Leseb. II. Theil. Zumpt's Gramm. Lexica v. Freund, Georges, Krafft.
- U.-III. Caesar de bell. gall. Ovid Metamorph. Zumpt's Gramm. Beneke's Leseb., II. Theil. Special- oder allgem. Wörterbücher.
- IV. Corn. Nep. vitae. Poplińskiego: Przykłady do tłumaczenia na IV. Poplińskiego Gramm. mniejsza. Jerzykowskiego: Słownik do Corn.
- V. Poplińskiego: Przykłady na V. Poplińskiego: Gramm. mniejsza.
- VI. Mniejsza Gramm. lac. p. A. Poplińskiego. Przykł. do tłum. p. J. Mołińskiego. Część I.

Griechisch:

- I. Homer. Sophocles. Thucydides. Buttmann's Gramm.
- O.-II. Arrian's Anabas. Homer's Ilias. Buttmann's Gramm. Lexikon v. Passow, Rost, Pape.
- U.-II. Xenoph. Hellen. Homer Odyss. Buttmann's Gramm. Lexica v. Passow, Rost, Pape.
- O.-III. Xenoph. Anabas. Homeri Odyssea. Enger's Gramm. Enger's Übungsbuch z. Übersetzen. Lexica v. Pape, Passow, Rost, Crusius.
- U.-III. Enger's Lesebuch und dessen Gramm.

Deutsch:

- I. Grundriss d. Gesch. d. deutsch. Lit. v. Schäfer. Schiller's Wallenstein.
- O.-II. Schillers Jungfrau von Orleans.
- U.-II. Göthe's: Herrmann und Dorothea.
- O.-III. Schweminski's Lehrbuch. Th. II.
- U.-III. Dasselbe.
- IV. Dasselbe.
- V. Schweminski's Lehrb. Th. I. u. Gramm. niem. dl. Pol. p. 2. naucz. Leszczyńskich.
- VI. Schweminski's Lehrb. für den deutsch. Unterr. I. Abth. und Gramm. niem. p. Jerzykowskiego.

Polnisch:

- I. Leśk. Łukaszewicz: Rys piśmiennictwa polsk. Wz. Prozy III. Rymarkiewicza.
- O.-II. Nauka Prozy und Wzory Prozy II. Rymarkiewicza.
- U.-II. Dasselbe.
- O.-III. Wzory Prozy II. Rymarkiewicza.
- U.-III. Dasselbe.
- IV. Wzory Prozy I. Rymarkiewicza und Muczkowskiego Gramm. mniejsza.
- V. Dasselbe.
- VI. Dasselbe.

Französisch:

- I. Racine: Iphigénie u. Franz. Conversat. O.-III. Voltaire's Charles XII. Gramm. v. Szulc
 Gramm. v. Dr. Emil Otto. (Übersetzung der Ahnschen). Lexica:
 O.-II. u. U.-II. Goebel: Bibliothek gedieg. u. Thibaut. Molé.
 interess. franz. Werke. 7. Band. Dr. U.-III. Gramm. und Leseb. v. Szulc. Wörterb.
 Emil Otto: Gramm. Lexicon v. Molé. v. Dahlmann.
 IV. Dasselbe.

Hebräisch:

Seffers Grammatik für beide Abtheilungen.

B. Wissenschaften:

Religion:

a) kathol.:

für die oberen Klassen kein Handbuch; für U.-III. Katechismus v. Ontrup; ebendasselbe
 für IV.; für V. ausserdem Hist. święta p. X. Lewandowskiego; für VI. Dzieje starego
 i nowego Testam. p. X. A. R. und X. W. Lewandowskiego.

b) evangel.:

Coetus I. Petri's Lehrb. d. Relig. für d. ober. Klass. u. N. T. im Urtext. — Coetus II.
 Bibel nach Luth. Übers. Catechismus v. Luther. Geistliche Lieder für Schule u. Haus.
 Berlin. — Coetus III. Bibl. Gesch. v. Preuss. Catechismus v. Luther. Geistliche Lieder
 f. Schule u. Haus.

Mathematik:

- I. O.-II. U.-II.: Leitfaden beim Unterrichte in der Buchstaben-Arithmetik, Algebra etc. von
 Prof. Dr. H. A. Brettner. — Lehrbuch der Geometrie von Prof. Dr. H. A. Brettner.
 Logarithmentafeln. Aufgaben v. O.-Lehrer Spiller.
 O.-III. U.-III. u. IV. Wykład Arytmetyki p. Prf. Dr. H. A. Brettnera, przeł. p. Dr. W. Mi-
 lewskiego. Geometriya p. Prf. Dr. H. A. Brettnera, przeł. p. Dr. J. Ustymowicza.
 V. u. VI. Wykład rachunków praktycz. p. Dr. Brettnera, p. p. Dr. W. Milewskiego.

Physik:

- I. O.-II. U.-II. Leitfaden f. d. Unterricht in d. Physik v. Prof. Dr. H. A. Brettner. Mathem.
 Geogr. von demselben.

Naturgeschichte:

- O.-III. U.-III. Hist. naturalna v. Dr. Szafarkiewicz. Kurs II. In V. u. VI. dass. Kurs I. u. II.

Geschichte:

- I. O.-II. u. U.-II. Pütz: Grundriss d. Gesch. IV. Welters kleinere Weltgesch.
 O.-III. Pütz's Gesch. 3 Bände in einem. V. Grundriss von Pütz.
 U.-III. Grundriss d. Geogr. u. Gesch. v. Pütz.

I. Abtheil.

Geographie:

- U.-III. Atlas von Kiepert, Graff, Stieler. VI. Geografia, podług Seltena p. A. Popliń-
 IV. u. V. Erdbeschr. v. Seltens. Schulatl. v. Stieler. skiego. Atlas v. Stieler.

Aufgaben zu den schriftlichen Ausarbeitungen

in den obersten Klassen.

(Zadania do wypracowań piśmiennych w najwyższych klassach.)

OBBER-PRIMA.

I. Im Lateinischen (w języku łacińskim): Cur Romani eloquentiae studia tantopere coluerint, explicetur. — Judicium feratur de prudentia civili C. Sempronii Gracchi. — Describatur clades Romanorum ad furcas Caudinas. (Nach Livius.) — De Thebis ab Alexandro M. expugnatis. Cur haec clades animos Graecorum adeo moverit, explicetur secundum Arrianum. — Themistoclem non tanti esse aestimandum, quanti vulgo aestimetur. (Dies Thema wurde zuvor vom Lehrer erläutert.) — De condemnatione sociorum Catilinae. Quanam fuerit Ciceronis hac in causa agendi ratio. — Brevis enarratio belli Alexandrini. — Qualis amicitia esse debet, quam diuturnam fore augurari possis.

II. Im Deutschen (w języku niemieckim): Wodurch unterscheidet sich das deutsche Nationalepos von den Ritterdichtungen des Mittelalters? — Charakteristik des Wachtmeisters in Schillers Vorspiel „Wallensteins Lager“ nebst einem kurzen Hinblick auf den Wachtmeister Werner in Lessings „Minna v. Barnhelm.“ — Über Herders Leben und Werke. — Egmont und Wilhelm von Oranien, ein Charaktergemälde nach Göthes „Egmont.“ — Charakteristik der einzelnen Truppengattungen in Schillers Vorspiel „Wallensteins Lager.“ — Übersicht über den Gang der Handlung in der „Antigone“ des Sophokles. — Die Grundzüge der Solonischen Gesetzgebung. (Abit.) — Über das deutsche Drama in der 2. Hälfte des 18. Jahrhunderts. — Lebensverhältnisse des Königs „Lear,“ nach Shakespeares gleichnamiger Tragödie geschildert. — Wodurch wird Wallensteins Unentschlossenheit bei Schiller zuletzt vollständig gehoben? — Über die Parteikämpfe zwischen Sulla und Marius. — Entwicklung des Grundgedankens in Schillers „Spaziergang.“ — Die Verschwörung des Catilina nach den Hauptereignissen geschildert (Abit.).

III. Im Polnischen (w języku polskim): Jan Zamojski (charakterystyka podług Bohomolca). — Znamiona upadającego pogaństwa rzymskiego (podł. P. Gaszyńskiego). — Jakie skutki pociąga za sobą zastosowanie w życiu tej zasady: „Bądź pobłażającym dla innych, dla siebie surowym.“ — Czy jest słuszne to zdanie: „Ten z ludzi jest najdoskonalszym, który dla bliźnich jest najpożyteczniejszym.“ — Charakterystyka Jana Długosza (Wz. Prozy, str. 255). — „Szczęście jest błyskawicą w nawałności życia naszego“: czy to porównanie jest słuszne? — Czy prawda, że lepiej jest być kochanym niż podziwianym od świata? — Charakterystyka Zygmunta III. (podł. Wzorów Prozy str. 280.) — Podstawą w sztuce pożycia są: pobłażanie i skromność. Extp. — Nie ten popłaca, co się ochotnie porwie, lecz ten, co dokończy. — Wzrost i upadek państwa Tebańskiego (abit.). — Desgl. z. Ost.: Nie obraziwszy nie uleczysz rany.

UNTER-PRIMA.

I. Im Lateinischen (w języku łacińskim): Quantum Roma Camillo debuerit, enarretur. Bellum Romanorum cum Antiocho M. gestum. Lyeurgi vita eiusque legum ratio. De vitiis et virtutibus Atheniensium. Certamina inter filios Philippi Macedonici, Persea et Demetrii. Mors Demetrii. (Nach Livius.) C. Julii Caesaris bellum Africanum. Darii Colomanni mors. Explicentur causae interitus regni Persarum. Q. Sertorii, equitis Romani, res in Hispania gestae.

II. Im Deutschen (w języku niemieckim): Gedrängte Angabe des Gedankenganges in Ciceros Rede für den Sestius. — Über den Kampf der Plebejer mit den Patriziern um Gleichstellung in ihren politischen Rechten. — Entwicklung des Grundgedankens in Schillers Romanze „Die Bürgschaft.“ — Nicolaus Copernicus, eine Übersetzung aus dem Polnischen. — Über die ältesten poetischen Denkmäler in der deutschen Literatur. — Charakteristik Wate's nach dem Gudrunliede. — Gudruns Befreiung, nach dem Gudrunliede erzählt. — Versuch einer Charakteristik Sigfrids nach dem Nibelungenliede. — Gunthers Brautfahrt, eine Erzählung nach dem

Nibelungenliede. — Versuch einer Charakteristik Philipps in Schillers „Don Carlos.“ — Carlos und Posa, eine Erzählung nach Schillers „Don Carlos.“ — Der Burgunder Untergang, nach dem Nibelungenliede geschildert. — Entwicklung des Grundgedankens in Chamisso's „Kreuzschau.“ — Des Pilgers Traum, eine Erzählung nach Chamisso's „Kreuzschau.“ — Über den deutschen Minnegesang. — Marinelli, der gewissenlose Höfling, nach Lessings „Emilia Galotti“ geschildert. — Über die deutschen Sprachgesellschaften des 17. Jahrhunderts.

III. Im Polnischen (w języku polskim): Jan Zamojski (charakterystyka podług Bohomolca). — Obraz życia Czerkiesów (p. Wz. Prozy). — Sztuka i Przyroda (Wzory Prozy str. 357). — Mikołaj Kopernik (charaktery. z Wzorów Prozy str. 239.). — Odstap od złego, a odstąpi złe od ciebie. (Ecclesiast.) — Jeśli dom swój bardzo wywyższysz, wiatr ci go łatwo obali. — Charakterystyka Słowian. — Dlaczego nam tak radzi przysłowie: „Długo myśl, prędko czyn!“ (Extp.) — O uprawie woli (Wzory 373.).

OBER-SECUNDA.

I. Im Deutschen (w języku niemieckim): Thue recht und scheue Niemand. (Klasse.) — Das Leben ist der Güter höchstes nicht, der Übel grösstes aber ist die Schuld. — Des Demosthenes Verdienste um Griechenland. — Historische Kritik dessen, was die Geschichte von Cn. Marcus Coriolanus berichtet. (Klasse.) — Johanna (die Jungfrau von Orleans) vor ihrem öffentlichen Auftreten. — Der erste punische Krieg verglichen mit dem zweiten. (Klasse.) — Charakteristik Karl VII. von Frankreich. (Nach Schiller in der Jungfrau von Orleans.) — Charakteristik des Publ. Cornelius Scipio Africanus major. — Der Jugurthinische Krieg; eine Skizze. (Klasse.) — Wie erwirbt man sich das Vertrauen Anderer. — Ein Tag auf dem Lande. (Klasse.) — In den Ocean schiff mit tausend Masten der Jüngling; Still, auf gerettetem Boot, treibt in den Hafen der Greis. — Cäsars Ausgang. (Klasse.) — Cäsars und Pompejus Stellung kurz vor dem Ausbruche des Krieges zwischen ihnen. — Über die Ursachen des Sittenverfalles in der letzten Zeit der römischen Republik.

II. Im Polnischen (w języku polskim): O języku macierzystym (podług Tańskiéj i Śniadeckiego). — Obraz gór tatrzańskich (podług Wzorów Prozy). — „W pustkach największe echo.“ Extp. — Zamek Ostrogski (podług Wzorów Prozy str. 93.). — Dla czego: W każdej rzeczy zważać należy, jaki będzie jej koniec? — Czy to prawda, co mówi przysłowie: „Sam o siebie się staraj, a Bóg ci dopomoże!“ (Extemp.) — Obrona Trembowli, podług Wz. Prozy. — „Miodu łyżka, żółci beczka;“ dawne przysłowie. — „Dobrze, iż w życiu naszym doznajemy przeciwności.“ — Źródło czarnego Dunajca (opis). — Zdrowa dusza w zdrowym ciele to najdroższe Nieba dary. (Extp.) — Jaki wpływ wywiera towarzystwo na wykształcenie człowieka?

UNTER-SECUNDA.

I. Im Deutschen (w języku niemieckim): Worin besteht die wahre Freundschaft? (Klasse.) — Inhaltsangabe des Gedichtes: „Der Kampf mit dem Drachen.“ — Inhaltsangabe des ersten Gesanges aus: „Hermann und Dorothea.“ — Des Cyrus Jugendjahre. (Klasse.) — Das Weihnachtsfest. — Inhalt der Iliade. (Klasse.) — Inhaltsangabe des zweiten Gesanges aus: „Hermann und Dorothea.“ — Inhaltsangabe des vierten Gesanges aus: „Hermann und Dorothea.“ — Die Jugend ist die Zeit der Saat, das Alter ist die Zeit der Ernte. (Klasse.) — Ein Sonntagsmorgen. — Wie soll ich die Ferien benutzen. (Klasse.) — Des Themistokles Ausgang. — Achtung vor dem Alter. (Klasse.) — Undank ist der Welt Lohn. — Vertraue stets auf Gott. (Klasse.)

II. Im Polnischen (w języku polskim): O obmowie (naśladowanie téjże rozprawy z Tańskiéj i Krasićkiego). — Jak rozumieć należy przysłowie: Kruk krukowi oka nie wykole. (Klasse.) — Obraz Żup solnych w Wieliczce. — O czytaniu. (Wzory Prozy str. 366., naśl. z Tańskiéj.) — Morskie oko w Karpatach. (Wzory Prozy str. 9.) — Stróż się sądzić z pozor! Czego ta przestroga naucza? (Extp.) — Czego to pismo św. każe nam się uczyć od mrówki? — Co to znaczy: „Znać ptaka po pierzu.“ (Extp.) — Tygrys i Pantera (str. 65.). — Na twarde drzewo twardej potrzeba siekiery. (Extp.) — Słodczye wiejskiego życia wszelkie inne przechodzą. — Cnota i ufność są duszą przyjaźni. (Extp.)

II. Verordnungen der Behörde.

- Vom 20. September 1856. Zuschickung des 1. Heftes vom 11. Bande der Zeitschrift für deutsches Alterthum von Haupt für die Gymnasial-Bibliothek.
- Vom 8. October 1856. Ermächtigung des Direktors diejenigen Schüler, welche nach Verlauf der ersten sechs Schultage eines jeden Quartals mit der Zahlung des Schulgeldes noch im Rückstande geblieben sind, am siebenten Schultage aus der Klasse zu weisen.
- Vom 23. October 1856. Empfehlung des vom Direktor Bonell bearbeiteten und im Verlage von Enslin in Berlin erschienenen lateinischen Vocabularium.
- Vom 16. Februar 1857. Mittheilung über die bei Wigand zu Leipzig herausgegebenen sieben Bildnisse der Brandenburgisch-Preussischen Regenten.
- Vom 20. Februar 1857. Benachrichtigung über den als besonderes Depositum zu verwaltenden Pfandbrief, über Einhundert Thaler ($3\frac{1}{2}\%$), welchen der Dekan v. Kamiński im Namen einer Person, die nicht genannt sein will, als unangreifbaren Fonds überwiesen und dessen Zinsen zur Anschaffung von Prämien verwendet werden sollen.
- Vom 26. Februar 1857. Empfehlung der im Verlage von D. Reimer in Berlin erschienenen, von H. Kiepert bearbeiteten Wandkarte von Palästina nebst einer dazu gehörigen kleinen Handkarte.
- Vom 23. März 1857. Übersendung eines Exemplars von Strack's Übersetzung der Naturgeschichte des Plinius für die Gymnasial-Bibliothek.
- Vom 28. April 1857. Mittheilung eines Ministerial-Rescripts vom 24. April 1857, durch welches die Summe von 380 Rthlr. aus der Gymnasialkasse zu ausserordentlichen Unterstützungen für die Lehrer der Anstalt angewiesen wird.
- Vom 2. Mai 1857. Bestimmung der Zeit und Dauer der Ferien an den höheren Lehranstalten unter Aufhebung der früheren Anordnungen.
- Vom 26. Mai 1857. Verordnung: Die noch auf den Gymnasien befindlichen jungen Leute und namentlich diejenigen derselben, welche ohne hinlängliches Vermögen sich dem Rechtsstudium widmen wollen, darauf aufmerksam zu machen, dass sie nur nach längerer unentgeltlichen Beschäftigung zu einer Anstellung im Justiz-Dienst Aussicht haben.
- Vom 9. Juni 1857. Mittheilung eines Ministerial-Rescripts vom 5. Juni c., nach welchem auch die, im Rescript vom 28. April 1857 unberücksichtigt gebliebenen, Oberlehrer der Anstalt ebenfalls eine ausserordentliche Unterstützung erhalten. Ueberdies ist unter dem 4. Juli c. einem derselben eine Badeunterstützung von 50. Rthlrn. und einem Gymnasial-Lehrer eine ausserordentliche Unterstützung von 30 Rthlrn. bewilligt worden.
- Vom 16. Juni 1857. Mittheilung eines Ministerial-Rescripts vom 16. Juni c., nach welchem bei der Verleihung akademischer Beneficien nur diejenigen Studirenden der Theologie zu berücksichtigen sind, welche auch die Reife im Hebräischen erlangt haben.
- Vom 4. Juli 1857. Verordnung, nach welcher ein genaues Verzeichniss sämmtlicher an der Anstalt eingeführten Lehrbücher und sonstigen Hilfsmittel des Unterrichts, nach den Klassenstufen geordnet, in das Programm aufzunehmen ist.

II. Rozporządzenia wyższej władzy.

- Z dnia 20. Września 1856. Nadesłano 1. zeszyt tomu 11. czasopisma, poświęconego starożytności niemieckiej a wydawanego przez Haupta, dla gimnazyal. biblioteki.
- Z dnia 8. Października 1856. Upoważniono dyrektora do wydalenia ze szkół siódmego dnia każdego kwartału tych uczniów, którzy w pierwszych sześciu dniach nie złożyli opłaty szkolnej.
- Z dnia 23. Października 1856. Polecono Vocabularium łacińskie, opracowane przez dyrektora Bonell, które nakładem Enslina w Berlinie wyszło.
- Z dnia 16. Lutego 1857. Doniesiono o tém, że u Wiganda w Lipsku wyszło siedmnaście portretów brandebursko-pruskich rządzców.
- Z dnia 20. Lutego 1857. Doniesiono o liście zastawnym na sto talarów ($3\frac{1}{2}\%$), deponowanym przez X. Dziekana Kamińskiego w imieniu osoby, nie chcącej być nazwaną, a przekazanym jako fundusz żelazny, z którego procentów zakupywac się mają nagrody dla uczniów.
- Z dnia 26. Lutego 1857. Polecono mapę ścienną Palestyny H. Kieperta wraz z małą ręczną mapą, do owęj należącą, które w Berlinie wyszły nakładem D. Reimera.
- Z dnia 23. Marca 1857. Nadesłano egzemplarz tłumaczonej przez Stracks'a historii naturalnej Pliniusza dla biblioteki gimnazyalnej.
- Z dnia 28. Kwietnia 1857. Udzielono rozporządzenie ministeryalne z dnia 24. Kwietnia b. r., na mocy którego kwota 380 talarów z kassy gimnazyalnej przeznaczoną została na wspomnienie nauczycieli instytutu.
- Z dnia 2. Maja 1857. Oznaczono czas i długość wakacyi przy wyższych zakładach naukowych, znosząc zarazem dawniejsze rozporządzenia.
- Z dnia 26. Maja 1857. Nakazano młodzi, w gimnazyach się kształcąc, a głównie tój, która bez dostatecznego majątku nauce prawa poświęcić się zamierza, zwrócić uwagę na to, że dopiero po długim bezpłatnem zatrudnieniu spodziewać się może posady w sądownictwie.
- Z dnia 9. Czerwca 1857. Udzielono rozporządzenie ministeryalne z dnia 5. Czerwca b. r., na mocy którego nieuwzględnieni w reskrypcie z dnia 28. Kwietnia t. r. nauczyciele wyżsi zakładu także nadzwyczajną wspomóżkę otrzymali. Nadto na dniu 4. Czerwca b. r. dano jednemu naucz. wyższ., gdyż dla poratowania zdrowia do wód się chciał udać, wspomóżkę w kwocie 50. talarów; tudzież jednemu naucz. gimnaz. nadzwyczajną wspomóżkę w kwocie 30. talarów.
- Z dnia 16. Czerwca 1857. Udzielono rozporządzenie ministeryalne z dnia 16. Czerwca b. r., na mocy którego przy rozdzielaniu beneficjów akademickich tylko ci uczniowie teologii mają być uwzględnieni, którzy i w hebrajskim języku świadectwo dojrzałości otrzymali.
- Z dnia 4. Lipca 1857. Rozporządzono, aby dokładny spis wszystkich przy instytucie zaprowadzonych książek i innych przy wykładzie nauk pomocniczych dzieł, i to kolejno podług klass, w programie umieszczano.

III. Chronik des Gymnasiums.

Die Anmeldung und Prüfung der Schüler aus der Stadt Posen fand Sonnabend den 11. October, dagegen die der auswärtigen Schüler erst Montag den 13. October a. p. statt. Darauf wurde Dienstag den 14. October das neue Schuljahr mit feierlichem Gottesdienst um 9 Uhr in der Pfarrkirche eröffnet.

Die Festrede bei der Feier des Geburtsfestes Sr. Majestät des Königs hielt in dem mit Gewächsen und Blumen ausgeschmückten Prüfungssaale der Gymnasiallehrer Laskowski. Vor und nach derselben trugen die Schüler der hohen Feier des Tages angemessene Gesänge vor. Die Feierlichkeit wurde dadurch noch erhöht, dass am Schlusse derselben dem Unter-Tertianer Wladislaus Rivoli, welcher einem Menschen, der zu ertrinken in Gefahr war, das Leben rettete, die Rettungs-Medaille unter angemessener Ansprache Seitens des Direktors und des Polizei-Raths Herrn Niederstaetter, welcher dieselbe überbracht hatte, eingehändigt wurde.

Der Königliche Geheime Ober-Regierungsrath sowie vortragender Rath im Ministerium der geistlichen, Unterrichts- und Medizinal-Angelegenheiten, Ritter pp. Herr Dr. Brüggemann unterzog den 22., 23. und 25. Mai die Anstalt einer gründlichen Revision. Er besuchte in jeder Klasse mehrere Unterrichtsgegenstände, liess die Lehrer prüfen und prüfte selbst, liess sich die Arbeitshefte aus den oberen Klassen in seiner Wohnung zur Durchsicht vorlegen, wohnte zu wiederholten Malen dem Gymnasial-Gottesdienste bei, revidirte das mit der Anstalt verbundene Alumnat und hielt am Schlusse mit dem Lehrer-Kollegium eine längere Konferenz ab, in welcher er sich über die wahrgenommenen Erfolge der religiösen und sittlichen Erziehung im Allgemeinen, sowie insbesondere des Unterrichts in den verschiedenen Lehrobjecten der einzelnen Klassen, unter Berücksichtigung der aus dem Gebrauche zweier Unterrichts-Sprachen nothwendig hervorgehenden Schwierigkeiten, ausführlich aussprach. Das Lehrer-Kollegium wird an diese Konferenz stets freudig zurückdenken, in welcher ihm durch den Hochverehrten Vorgesetzten auf die freundlichste und einnehmendste Art ebensovieler Belehrung als Aufmunterung zu Theil wurde.

Der Königliche Geheime Regierungsrath, Ritter pp. Herr Dr. Wiese, welcher etwas später eine Revision der evangelischen höheren Anstalten der Provinz vornahm, hatte die Gewogenheit, die ihm vom Direktor vorgetragene Bitte, auch das Marien-Gymnasium zu besuchen, am 18. Juni zu erfüllen, wofür wir ihm unseren lebhaftesten Dank ausdrücken, indem wir bedauern, dass er wegen Mangel an Zeit nur in Prima und zwar auch nur Homer und Horaz vornehmen lassen konnte.

An der Frohnleichnamsp procession in der Stadt theilten sich in üblicher Weise Schüler und Lehrer in geordnetem Zuge.

Die katholischen Schüler der Anstalt empfingen vier Male im Schuljahre die heiligen Sakramente der Busse und des Altars, wobei mehrere hiesige Geistliche sehr dankenswerthe Hilfe leisteten. Die jüngeren Schüler gingen den 28. Juni zum ersten Male zum Tische des Herrn, nachdem sie hierzu von dem Religionslehrer Kantorski in besonderen Unterrichts-Stunden die nöthige Vorbereitung erhalten hatten.

Im Monat April wurde dem Direktor als Provinzial-Schulrath auch wieder ein Decernat bei der Königlichen Regierung übertragen und in Folge dessen eine Erleichterung in den Directorial-Geschäften durch Einrichtung eines dem Oberlehrer Dr. Rymarkiewicz am 20. Juni c. übertragenen Inspektorats gewährt.

III. Kronika Gimnazjum.

Zgłaszali się i zdawali egzamin uczniowie z miasta Poznania w Sobotę 11. Października; zamiejscowici zaś w Poniedziałek d. 13. Października r. p. Nowy rok szkolny rozpoczął się we Wtorek dnia 14. Października uroczystym nabożeństwem o 9 godzinie w kościele pojezuickim.

Mowę na obchód urodzin Najjaśniejszego Pana miał w sali popisowej, ozdobionej kwiatami, nauczyciel gimnazjalny Laskowski. Przed i po niej uczniowie odśpiewali pieśni zastósowane do uroczystości dnia tego. Podniosło tę uroczystość i to jeszcze, że na końcu Władysławowi Rivoli, uczniowi kl. III. niższej, za ocalenie życia człowiekowi tonącemu, medal wręczono, przyczem stosownie do okoliczności przemówili dyrektor i radca policyjny pan Niederstätter, który był z medalem owym na uroczystość obchodu urodzin Najj. Pana przybył.

Królewski tajny rejencyjny nadradzca referujący w Ministeryum spraw duchownych, szkolnych i medycznych, kawaler kilku ord., Pan Dr. Brüggemann, dnia 22., 23. i 25. Maja gruntownie zrewidował instytut. Był przytomnym na kilku lekcjach w każdej klasie, przysłuchiwał się egzaminowi nauczycieli i sam uczniów egzaminował, przejrzał u siebie w pomieszkaniu swoim wypracowania uczniów klass wyższych, był po kilkakroć na gimnazjalnym nabożeństwie, przejrzał alumnat połączony z instytutem i w końcu powołał grono nauczycielskie na konferencyą dłuższą, w której się rozwiódł obszernie nad dostrzeżonymi skutkami religijnego i moralnego wychowania w ogóle, jako też w szczególe nad postępiami w pojedynczych przedmiotach naukowych, uwzględniając trudności, jakie wynikają z używania dwóch języków wykładowych. Grono nauczycielskie żywo w pamięci zachowa tę konferencyą, w której od Czcigodnego Przełożonego w ujmujący i przyjacielski sposób tyleż rad pouczających, ile zachęty usłyszało.

Królewski tajny regencyjny radzca, kawaler kilku ord., Pan Dr. Wiese, który nieco później ewangelickie wyższe zakłady prowincyi przeglądał, był tyle łaskawym, że na prośbę dyrektora, aby i gimnazjum St. Maryi Magdaleny odwiedził, dnia 18. Czerwca to uczynił, za co mu najżywsze wyrażamy podziękowanie, żałując jedynie, że dla braku czasu tylko w kl. I. i to Homera i Horacyusza mógł kazać tłumaczyć.

Do Prócessyi w dzień Bożego Ciała według zwyczaju uczniowie i nauczyciele w szeregach się przyłączyli.

Uczniowie katolicy zakładu cztery razy w roku przystąpili do Sakramentów Św. Pokuty i Ołtarza, w czem kilku księży miejscowych chętnie z pomocą pospieszyło, za co im dzięki składamy. Młodszy uczniowie na dn. 28. Czerwca pierwszy raz przystępowali do Stołu Pańskiego, przez nauczyciela religii X. Kantorskiego w osobnych godzinach do tego dokładnie przygotowani.

W miesiącu Kwietniu Dyrektorowi instytutu, jako radzcy prowincjonalnemu, nowy decernat przy królewskiej regencyi poruczono, a w skutek tego ulżono pracy w dyrektoryalnych zatrudnieniach tym sposobem, że na dniu 20. Czerwca naucz. wyższego Dr. Rymarkiewicza mianowano Inspektorem gimnazjum.

Im Lehrer-Kollegium fanden im Laufe des Schuljahres folgende Veränderungen statt: Mit dem Anfange des Schuljahres traten die beiden Kandidaten Dr. Szule und Dr. Wolfram behufs Ableistung ihres Probejahres in das Lehrer-Kollegium ein. — Am 1. November übernahm der Vicarius Kantorski die Stelle des zweiten Religionslehrers und Subregens des mit unserer Anstalt verbundenen Alumnats. — Mit dem Neujahr trat der Kandidat Dr. Łazarewicz sein Probejahr an. — Am 21. Februar verliess Dr. Wolfram unsere Anstalt, um an der Stadtschule zu Inowracław eine etatsmässige Stelle einzunehmen.

Der Gesundheitszustand der Schüler war zufriedenstellend; doch verlor die Anstalt durch den Tod einen braven Schüler, den Obersekundaner Reinhold Hadasch, welcher d. 23. März am Nervenfieber starb. Auch bei den Lehrern kamen nur kürzere Unpässlichkeiten vor; mehrere mussten indessen während der Ferien zu ihrer Stärkung theils Bäder besuchen, theils Erholungsreisen machen.

IV. Statistik des Gymnasiums.

A. Lehrpersonal } siehe die Tabelle am Ende dieses Abschnittes.
B. Frequenz }

C. Abiturienten: a) die drei Oberprimaner, welche zu Ostern zur Universität übergehen wollten, konnten wegen ungenügender schriftlicher Arbeiten zur mündlichen Prüfung nicht zugelassen werden.

b) Jetzt am Schlusse des Schuljahres haben sich 31 Oberprimaner zur schriftlichen Prüfung gestellt, von denen wegen Betrugs 5 von der Prüfung ganz entfernt, 8 wegen ungenügender schriftlicher Arbeiten zur mündlichen Prüfung nicht zugelassen wurden, und 3 in Folge ungenügender Leistungen in der mündlichen Prüfung das Zeugniss der Reife nicht erhalten konnten. Die übrigen, zu den Universitätsstudien für reif erklärten, sind:

1. Anton Choński aus Posen, kath.	18 J. alt, 6 J. a. d. Gymn., 2 J. i. Prima,
2. Leon Dominik aus Schwerin a. d. W., kath.	20 dito 9 dito 2 dito
3. Hugo Jaekel aus Posen, evang.	19½ dito 5½ dito 2 dito
4. Ludwig Jażdżewski aus Posen, kath.	19½ dito 10 dito 2 dito
5. Bolesław Kłossowski aus Wreschen, kath.	20½ dito 6 dito 2 dito
6. Eduard Likowski aus Wreschen, kath.	21 dito 3½ dito 2 dito

Er war von der mündlichen Prüfung befreit.

7. Eduard Schortau aus Posen, kath.	19½ dito 9 dito 3 dito
8. Mathias Moraczewski aus Chwałkowo, kath.	17½ dito 8 dito 2 dito
9. Roman Müller aus Schrimm, evang.	20½ dito 7 dito 2 dito
10. Alexander Popliński aus Posen, kath.	20 dito 4 dito 2 dito
11. Franz Rakowicz aus Golejewko, kath.	18 dito 9 dito 2 dito

Er war von der mündlichen Prüfung befreit.

12. Bronislaus Reyzner aus Posen, kath.	20½ dito 10 dito 2 dito
13. Boleslaus Rost aus Moschin, kath.	20½ dito 9 dito 2 dito
14. Anastasius Mizerski aus Borowo, kath.	20 dito 8 dito 2 dito
15. Stanislaus Terczewski aus Buk, kath.	22½ dito 9 dito 2 dito

Theologie wollen studiren: Choński, Dominik, Jażdżewski, Likowski, Terczewski; Medicin: Kłossowski, Rost, Mizerski; Philologie: Reyzner, Müller; Naturwissenschaften:

W gronie nauczycielskiem w biegu roku szkolnego następujące zaszły odmiany: Z początkiem roku szkolnego dwaj kandydaci Dr. Szule i Dr. Wolfram rozpoczęli rok próby. Na dniu 1. Listopada p. r. X. Wikar. Kantorski objął posadę drugiego nauczyciela religii i sub-regensa połączonego z gimnazjum alumnatu. Na dniu 1. Stycznia b. r. kandydat Dr. Łazarewicz wstąpił do grona nauczycielskiego, aby odbyć rok próby. Na dniu 21. Lutego b. r. Dr. Wolfram opuścił instytut nasz, aby przy szkole miejskiej w Inowrocławiu objąć stałą posadę.

Stan zdrowia pomiędzy uczniami zadowolniał; stracił jednakże instytut ucznia zanego, Reinholda Hadascha z kl. II. wyższej, który na dniu 23. Marca b. r. w skutek febry nerwowój umarł. Nauczyciele li na krótszy czas zapadali na zdrowiu; kilku przecie musiało podczas feryi pokrzepić siły u wód lub na podróżach.

IV. Statystyka Gimnazjum.

A. Nauczyciele }
B. Uczniowie } patrz na końcu tego rozdziału.

C. Abiturjenci: a) Trzej uczniowie klasy I. wyższej, którzy na Wielkanoc chcieli udać się na uniwersytet, dla niedostatecznych prac piśmiennych do ustnego popisu nie mogli być przypuszczeni.

b) Teraz na końcu roku szkolnego przystąpiło do popisu piśmiennego uczniów 31 kl. I. wyższej, z których dla oszukaństwa pięciu oddalono zupełnie od egzaminu, 8 dla niedostatecznych prac piśmiennych do ustnego egzaminu nie przypuszczono, a 3 dla niezadowolniającego egzaminu ustnego świadectwa dojrzałości nie otrzymało. Pozostali, których za dojrzałych do udania się na uniwersytet uznano, są:

1. Antoni Choiński, z Poznania, katolik	ma lat 18, był 6 l. na gimn. 2 l. w kl. I.
2. Leon Dominik z Skwierzyny n. W., katol.	20 . 9 . 2
3. Hugo Jaekel z Poznania, ewang.	19½ . 5½ . 2
4. Ludwik Jażdżewski z Poznania, katol.	19½ . 10 . 2
5. Bolesław Kłossowski z Wrześni, katol.	20½ . 6 . 2
6. Edward Likowski z Wrześni, katol.	21 . 3½ . 2
który od ustnego popisu był uwolniony.	
7. Edward Schortau z Poznania, katol.	19½ . 9 . 3
8. Maciej Moraczewski z Chwałkowa, katol.	17½ . 8 . 2
9. Roman Müller z Śremu, ewang.	20½ . 7 . 2
10. Alexander Popliński z Poznania, katol.	20 . 4 . 2
11. Franciszek Rakowicz z Golejewka, katol.	18 . 9 . 2
który od ustnego egzaminu był uwolniony.	
12. Bronisław Reyznier z Poznania, katol.	20½ . 10 . 2
13. Bolesław Rost z Mosiny, katol.	20½ . 9 . 2
14. Anastazy Mizerski z Borowa, katol.	20 . 8 . 2
15. Stanisław Terczewski z Buku, katol.	22½ . 9 . 2

Mają zamiar poświęcić się teologii: Choiński, Dominik, Jażdżewski, Likowski, Terczewski; nauce lekarskiej: Kłossowski, Rost, Mizerski; filologii: Reyznier, Müller; naukom

Moraczewski; Mathematik; Rakowicz; endlich wollen dem Baufache sich widmen: Jackel, Schortau und Popliński.

Da seit der durch den Oberlehrer *Schweminski* im Schulprogramme von 1847 gegebenen Zusammenstellung sämtlicher Abiturienten dieser Anstalt jetzt gerade ein Decennium verstrichen ist, so erscheint die Fortsetzung jenes Verzeichnisses für die eben verflossenen 10 Jahre hier nicht unangemessen. Seit dem Jahre 1848 wurden folgende Abiturienten entlassen:*)

1848.

Gustav Blumenthal aus Krotoschin.
Michael Kauss aus Górzewo.
Władysław Majewski a. Pszczółczyn.
Otto Nitschke aus Wollstein.
Bernhard Preibisch aus Kobylin.
Władysław Szuldrzyński a. Gutowy.
Carl Kubicki aus Posen.
Sylvester Suszczyński aus Krotoschin.
Bronislaus Żochowski.

1849.

270 Joseph Poszwiński aus Pakosław.
Joseph Zegarowicz aus Posen.
Thomas Berwiński aus Posen.
Theodor Alex. Czwalińska aus Posen.
Johann Działyński aus Kurnik.
Leon Kostecki aus Posadowo.
Oscar Kupke aus Posen.
Julius Röhr aus Fraustadt.
Vincent Szramkowski aus Buk.
Anton Studniarski aus Meseritz.
280 Sigism. Szuldrzyński a. Gutowy.
Ludwig Żółtowski aus Damosławek.
Joseph Hebanowski aus Mur. Gostin.
Władysław Grabowski aus Łukowo.

1850.

Johann Adolph Wendland aus Bnin.
Franz Andrzejewski aus Pleschen.
Casimir Bórakowski aus Zawidowice.
Valentin Gimzleki aus Czempin.
Thomas Hertmanowski aus Kosten.
Max Jagielski aus Gnesen.
290 Joseph Jerzykowski aus Posen.
Eduard Kempfer aus Posen.
Laurent. Ławiczak aus Pakszyn.
Władysław Nering aus Kłocko.
Stanislaus Okoniewski aus Grylewo.
Joseph Preibisch aus Rawicz.
Ignatz Reyznier aus Posen.
Joseph Rymarkiewicz aus Fraustadt.
Hilarius Rzepnicki aus Schneidemühl.
Stanislaus Szenie aus Bieczyn.
300 Otto Warmiński aus Bentschen.

Joseph Węclewski aus Posen.

Władysław Wierzbicki aus Sciborze.

1850 im December:

Edmund Elsner aus Gnesen.
Julian Gołaś aus Kroeben.
Leon Kasproicz aus Posen.
Ludwig Klein aus Peisern.
Julius Lizak aus Borowo.
Philipp Mirucki aus Posen.
Joseph Szulc aus Kornaty.
310 Franz Sempicki aus Bnin.
Silvester Stojanowski aus Tarnowo.
Franz Nietrzepkowski.

1851.

Joseph Brutkowski aus Posen.
Leon Bukowiecki aus Wirsitz.
Władysław Dziembowski a. Łagiewnik.
Michael Gintrowicz aus Opalenica.
Xaver Jasiński aus Posen.
Albert Kaffler aus Blesen.
Julius Kirscht aus Semmritz.
320 Władysław Koperski aus Posen.
Johann Kozłowski aus Jecznik.
Adolph Paluszyński aus Rakowo.
Emil Rosenberg aus Posen.
Stanisl. Rymarkiewicz aus Fraustadt.
Ludwig Rzepecki aus Wypalanki.
Fedor Spiller aus Gross-Glogau.
Roman Studniarski aus Czerniejewo.
Anton Trzaska aus Mańkowo.
Constantin Wróblewski aus Posen.
330 Theofil Zawadzki aus Posen.
Ceslaus Karwowski.

1852.

Nepomuk Biegański aus Potulice.
Heinrich Brettner aus Leobschütz.
Joseph Krzyżański aus Góra.
Robert Samberger aus Buk.
Joseph Syniewicz.
Valentin Antkowiak aus Komorniki.
Michael Antoniewicz aus Pawłowice.
Roman Binder aus Neuzatum.
340 Julian Bukowiecki aus Wirsitz.

Ignatz Jakubowski aus Sokołowo.

Cyprian Jaróchowski aus Sokolniki.

Wład. Jażdżewski aus Posen.

Wład. Klepaczewski aus Nowawieś.

Felix Kuczkowski aus Wreschen.

Bonifacy Łazarewicz aus Posen.

Roman Leszczyński aus Posen.

Leonhard Ostrowicz aus Gostyń.

Nepomuk Romanowski a. Śmielowo.

350 Michael Rydlewski aus Schroda.

Joseph Suszczyński aus Krotoschin.

Franz Wache aus Posen.

Oscar Zingler aus Posen.

Adalbert Kulesza.

Fr. Dobrzycki a. Baborowo Realabitur.

Wład. Jagielski aus Posen. dito.

Johann Mielecki aus Karna. dito.

1853.

Franz Brutkowski aus Posen.
Ignatz Kubalak aus Komorniki.
360 Laurentius Chybiński a. Tarnówko.
Peter Galdyński aus Kostrzyn.
Stanislaus Lekszyci aus Posen.
Valerian Mrowiński aus Góra.
Valentin Popławski aus Kurnik.
Paul Roszak aus Borowo.
Joseph Wieczorkiewicz aus Gürchen.
Joseph Hubert.
Vinc. Studniarski.
Anton Wyderkowski.
370 Stan. Laskowski a. Pleschen. Realab.
Stan. Lizak aus Noskowo. Realabit.
St. Miszewski aus Demblowo. Realab.
Theod. Mukulowski a. Kotlin. Realab.
Vlad. Wierzbicki a. Tuskowo. Realab.
Johann Dopierała aus Jurkowo.
Carl Hadasch aus Taraczewo.
Ignatz Klarowicz aus Krotoschin.
Joseph Pędziński aus Odra.
Casimir Thiel aus Posen.
380 Ludwig Thiel aus Posen.
Const. Wannowski aus Posen.

*) Das vorige Verzeichniss, von 1805 bis 1847 incl., schliesst mit der Gesamtzahl 260.

przyrodzonym: Moraczewski; Matematyce: Rakowicz; a budownictwu nakoniec: Jaekel, Schortau i Popliński.

Ponieważ od owego czasu, kiedy Naucz. Wyższy p. Schweminski w programie szkolnym na rok 1847/48. podał spis wszystkich abiturientów, właśnie dziesiąty rok mija, przeto dalszy ciąg owego spisu na upłyniony właśnie lat dziesiątek zamieszczamy niniejszem. Od r. 1848. następnii abiturienti otrzymali świadectwo dojrzałości.*)

1848.

261 Gustaw Blumenthal z Krotoszyna.
Michał Kauss z Górzewa.
Władysław Majewski z Pszczółczyna.
Otto Nitschke z Wolsztyna.
Bernh. Preibisch z Kobylina.
Władysław Szuldrzyński z Gutów.
Karól Kubiński z Poznania.
Sylw. Suszczyński z Krotoszyna.
Bronisław Żochowski.

1849.

270 Józef Poszwiński z Pakosławia.
Józef Zegarowicz z Poznania.
Tomasz Berwiński z Poznania.
Teodor Aleks. Czwaliński z Poznania.
Jan Działyński z Kurnika.
Leon Kostecki z Posadowa.
Oscar Kupke z Poznania.
Juliusz Röhr z Wschowy.
Wincent Szramkowski z Buku.
Antoni Studniarski z Międzyrzecza.
280 Zygmunt Szuldrzyński z Gutów.
Ludwik Żółtowski z Damosławka.
Józef Hebanowski z Mur. Gośliny.
Władysław Grabowski z Łukowa.

1850.

Jan Adolf Wendland z Bnina.
Franciszek Andrzejewski z Pleszewa.
Kazimierz Bórakowski z Zawidowic.
Walenty Gimziński z Czempinia.
Tomasz Hertmanowski z Kościana.
Max Jagielski z Gniezna.
290 Józef Jerzykowski z Poznania.
Edward Kempfer z Poznania.
Laurent. Ławniczak z Pakszyna.
Władysław. Nering z Kłecka.
Stanisław Okoniewski z Grylewa.
Józef Preibisch z Rawicza.
Ignacy Reyznier z Poznania.
Józef Rymarkiewicz z Wschowy.
Hilary Rzepnicki z Piły.
Stanisław Szenic z Bieczyn.
300 Otto Warmiński z Zbąszynia.

Józef Węclewski z Poznania.
Władysław Wierzbicki z Ściborza.

1850 w Grudniu:

Edmund Elsner z Gniezna.
Julian Gołaś z Krobi.
Leon Kasproicz z Poznania.
Ludwik Klein z Pyzdr.
Juliusz Lizak z Borowa.
Filip Mirucki z Poznania.
Józef Szulc z Kornat.
310 Franciszek Sempicki z Bnina.
Sylwester Stojanowski z Tarnowa.
Franc. Nietrzepkowski.

1851.

Józef Brutkowski z Poznania.
Leon Bukowiecki z Wyrzyska.
Władysław Dziembowski z Łagiewnik.
Michał Gintrowicz z Opalenicy.
Xawer Jasiński z Poznania.
Albert Kaffler z Bledzewa.
Juliusz Kirscht z Semmritz.
320 Władysław. Koperski z Poznania.
Jan Kozłowski z Jęcznik.
Adolf Paluszyński z Rakowa.
Emil Rosenberg z Poznania.
Stan. Rymarkiewicz z Wschowy.
Ludwik Rzepecki z Wypalanek.
Fedor Spiller z Głogowy.
Roman Studniarski z Czerniejewa.
Antoni Trzaska z Mańkowa.
Konstanty Wróblewski z Poznania.
330 Teofil Zawadzki z Poznania.
Cesław Karwowski.

1852.

Nepomucen Biegański z Potulic.
Henryk Brettner z Leobschütz.
Józef Krzyżński z Góry.
Robert Samberger z Buku.
Józef Syniewski.
Walenty Antkowiak z Komornik.
Michał Antoniewicz z Pawłowic.
Roman Binder z Neuzatum.
340 Julian Bukowiecki z Wyrzyska.

Ignacy Jakubowski z Sokołowa.
Cyprian Jaróchowski z Sokolnik.
Wład. Jażdżewski z Poznania.
Wład. Klepaczewski z Nowejwsi.
Felix Kuczkowski z Wrześni.
Bonifacy Łazarewicz z Poznania.
Roman Leszczyński z Poznania.
Leonard Ostrowicz z Gostynia.
Nepomuc. Romanowski z Śmiełowa.
350 Michał Rydlewski z Środy.
Józef Suszczyński z Krotoszyna.
Franciszek Wache z Poznania.
Oscar Zingler z Poznania.
Wojciech Kulesza.
Fr. Dobrzycki z Baborowa. Abit. real.
Wład. Jagielski z Poznania. dito.
Jan Mielecki z Karny. dito.

1853.

Franciszek Brutkowski z Poznania.
Ignacy Kubalak z Komornik.
360 Wawrz. Chybiński z Tarnówka.
Piotr Gałdyński z Kostrzyna.
Stanisław Leksycki z Poznania.
Walerian Mrowiński z Góry.
Walenty Popławski z Kurnika.
Paweł Roszak z Borowa.
Józef Wieczorkiewicz z Górki.
Józef Hubert.
Vincent Studniarski.
Antoni Wyderkowski.
370 Stan. Laskowski z Plesz. Abit. real.
Stan. Lizak z Noskowa. dito.
Stan. Miszewski z Dembłowa. dito.
Teod. Mukułowski z Kotlina. dito.
Wład. Wierzbicki z Tuskowa. dito.
Jan Dopierała z Jurkowa.
Karól Hadasch z Taraczewa.
Ignacy Klarowicz z Krotoszyna.
Józef Pędziński z Obry.
Kazimierz Thiel z Poznania.
380 Ludwik Thiel z Poznania.
Konst. Wannowski z Poznania.

*) W przeszłym spisie, od r. 1805 — 1847. incl. summa wszystkich abiturientów wynosiła 260.

1854.

Emil Fliess aus Posen.
 Felix Hahn aus Żnin.
 Franz Iwaszkiewicz aus Czempin.
 Jakob Walkowiak aus Pigłowice.
 Vincent Zaleski aus Dąbrowa.
 Michael Zbierski aus Kostrzyn.
Emil Polcin.
 Jakob Dolny aus Lipówka
 390 Joseph Grabowski aus Wronke.
 Adolph Herzog aus Posen.
 Franz Kwilecki aus Kobelnik.
 Ignatz Maj aus Kosten.
 Eduard Maryański aus Birnbaum.
 Carl Mizgalski aus Zirke.
 Martin Nożewnik aus Młynkowo.
 Nicodem Sieg aus Naramowice.
 August Szamarzewski aus Bromberg.
 Roman Szulc aus Schwiebus.

1855.

400 Casimir Chlapowski aus Turwia.

Georg Kleinow aus Posen.
 Constantin Platen aus Śnieciska.
 Adolph Wettstein aus Posen.
 Richard Brettnier aus Posen.
 Stanislaus Jaksiewicz aus Popowo.
 Thomas Kędziński aus Posen.
 Carl Koczorowski aus Witosław.
 Nepomucen Kowaliński aus Rogasen.
 Wróciław Krzyżanowski aus Posen.
 410 Conrad Kubicki aus Xions.
 Ignatz Laskowski aus Pudewitz.
 Joseph Lipiński aus Posen.
 Felix Nawrocki aus Posen.
 Casimir Nowak aus Mądre.
 Carl Peikert aus Liebenthal.
 Bartholom. Piszczysłowa aus Konin.
 Joseph Stasiński aus Mrozowo.
 Peter Stremmler aus Wiry.
 Felix Studniarski aus Posen.
 420 Franz Szymański aus Posen.
 Telesphor Wegner aus Posen.

Leon Mukutowski.
Thadäus Karczewski.

1856.

Władysław Starczewski aus Różanna.
 Anton-Andrzejewicz aus Kościelec.
 Boleslaus Antoniewicz aus Staniewo.
 Max Dalkowski aus Komornik.
 Laurent. Dolny aus Kubeczki.
 Franz Gabryel aus Posen.
 430 Hieron. Görtz aus Posen.
 Carl Kessler aus Glogau.
 Joseph Kolszewski aus Posen.
 Joseph Kucharzewicz aus Posen.
 Wilhelm Lemon aus Posen.
 Leo Raatz aus Posen.
 Franz Redner aus Birnbaum.
 Ludwig Rohden aus Hovestadt.
 Anton Stachowiak aus Kosten.
 Joseph Śmierchalski aus Opalenica.
 440 Max Szaal aus Posen.
 Stephan Thiel aus Posen.

D. **Sammlungen.** 1. Die Gymnasial-Bibliothek wurde durch folgende Werke vermehrt:

- a) Geschenke, wofür wir hier im Namen der Anstalt den ehrerbietigsten Dank sagen: Przegląd półr. I. posz. I., von der Redaction des Przegląd. — M. Haupt: Zeitschr. f. d. Alterth. XI, 1; vom Hohen Ministerium. — Plinius: Naturgesch. übersetzt v. Strack; vom Königl. Prov.-Schul-Colleg. — J. Kayser: griechische Wörter etc. von dems. — D. Mettenleiter: Hymnus S. Casimiri etc., v. Hochw. Herrn Erzbischof.
- b) durch Kauf: Die Fortsetzungen von Ersch u. Grubers Encycl.; Poggend. Annal.; Grimms Wörterb.; u. s. w. Müller — Pouillet: kosmische Physik; Marquardt: röm. Alterthümer IV.; Miklosich: Vergleichende Gramm. d. slav. Spr. III.; Plauti Comoediae ed. Ritschl; Ettinghausen: Physik; Quintus Icilius: Experimental-Physik; Zinkeisen: Geschichte des osmanischen Reichs, IV, u. s. w.

2. Die Schüler-Lesebibliothek ist in diesem Jahre durch neue Ankäufe ansehnlich vermehrt worden, so dass sie jetzt 1220 Bände umfasst. Unter Anderen sind angeschafft: II Bd. der Geschichte der deutschen Kaiserzeit von Giesebrecht; Auerbachs Dorfgeschichten; Eichen-dorffs Werke; Hoffmanns Phantasiestücke; Simplicissimus; dzieła Felińskiego, Naruszewicza, Niemcewicza, Kremera listy i t. d.

3. Für das physikalische Kabinet sind mehrere neue physikalische Instrumente bestellt, welche aber erst im nächsten Schuljahre eintreffen können.

E. **Unterstützungen.** Der fünfte Theil der Schüler war vom Schulgelde befreit. — In dem mit dem Marien-Gymnasium verbundenen Aluminate fanden sechzig Schüler aus den oberen Klassen, welche sich dem Studium der Theologie zu widmen beabsichtigen, freie Aufnahme. Ferner erhielten in dem v. Szoldrskischen Convicte 11 und in dem v. Lubrańskischen ebenfalls 11 Schüler freien Unterhalt. — Die Gesellschaft zur Unterstützung der studirenden Jugend zahlte für mehrere Schüler das Schulgeld und unterstützte sie ausserdem durch Beköstigung, Kleider und Bücher. Das v. Mielżyńskie Stipendium bezog Ludwig Rzepecki, ein ehemaliger Schüler der Anstalt.

1854.

Emilian Fliess z Poznania.
 Felix Hahn z Żnina.
 Franc. Iwaszkiewicz z Czempina.
 Jakób Walkowiak z Pigłowie.
 Wincenty Zaleski z Dąbrowy.
 Michał Zbierski z Kostrzyna.
Emilian Polcin.
 Jakób Dolny z Lipówki.
 390 Józef Grabowski z Wronek.
 Adolf Herzog z Poznania.
 Franc. Kwilecki z Kobelników.
 Ignacy Maj z Kościana.
 Edward Maryański z Babimostu.
 Karól Mizgalski z Sierakowa.
 Marcin Nożewnik z Młynkowa.
 Nikodem Sieg z Naramowie.
 August. Szamarzewski z Bydgoszczy.
 Roman Szule z Świebocia.

1855.

400 Kazimierz Chłapowski z Turwi.

Grzegórz Cleinow z Poznania.
 Konstanty Platen z Śniecisk.
 Adolf Wettstein z Poznania.
 Richard Brettner z Poznania.
 Stan. Jaksiewicz z Popowa.
 Tomasz Kędzierski z Poznania.
 Karól Koczorowski z Witosławia.
 Nepomucen Kowaliński z Rogoźnia.
 Wróciśław Krzyżanowski z Poznania.
 410 Konrad Kubicki z Xiąza.
 Ignacy Łaskowski z Pobiedzisk.
 Józef Lipiński z Poznania.
 Felix Nawrocki z Poznania.
 Kazimierz Nowak z Mądre.
 Karól Peikert z Liebenthal.
 Bartł. Piszczygłowa z Konina.
 Józef Stasiński z Mrozowa.
 Piotr Stremleir z Wirów.
 Felix Studniarski z Poznania.
 420 Franc. Szymański z Poznania.
 Tadeusz Wegner z Poznania.

Leon Mukulowski.

Tadeusz Karczewski.

1856.

Wład. Starczewski z Różanny.
 Antoni Andrzejewicz z Kościelca.
 Bolesław Antoniewicz z Staniewa.
 Max. Dalkowski z Komornik.
 Wawrz. Dolny z Kubeckzi.
 Franc. Gabryel z Poznania.
 430 Hieron. Görtz z Głogowy.
 Józef Kolszewski z Poznania.
 Józef Kucharzewicz z Poznania.
 Wilh. Lemon z Poznania.
 Leon Raatz z Poznania.
 Franc. Redner z Babimostu.
 Ludwig Rohden z Hovestadt.
 Antoni Stachowiak z Kościana.
 Józef Śmierczalski z Opalenicy.
 440 Maxym. Szaal z Poznania.
 Stefan Thiel z Poznania.

D. Zbiory: 1.) Biblioteka gimnazjalna pomomnożyła się następującymi dziełami:

- a) Złożono w podarku, za co niniejszemu w imieniu instytutu winne składamy podziękowanie: Przegląd półr. I. posz. I. od redakcyi Przegl. — M. Haupt. Zeitschrift für das Alterth. XI, I. od Wysokiego Ministerstwa. — Plinius: Naturgesch. übers. v. Strack, od królewskiej prowinc. rady szkolnej. — J. Kayser: griech. Wörter i t. d. od tegoż. D. Mettenleiter: Hymnus S. Casimiri, od Najprzewielebniejszego X. Arcybiskupa.
- b) Nabyto przez kupno: Ciąg dalszy: Ersch i Grub. Encyclop. Poggend. Annal.; — Grimm: Wörterb. — Marquardt: röm. Alterthum. IV. — Miklosich: Vergleich. Gram. der slaw. Sprach. III. — Plauti Comoediae ed. Ritschl. — Ettinghausen: Physik. — Quintus Icilius: Experimental-Physik. — Zinkeisen: Gesch. des osmanischen Reich's. itd.

2. Bibliotekę Uczniów i w tym roku znacznie powiększono nowym zakupem, tak iż liczba książek dochodzi teraz do 1220. Pomiedzy innemi dziełami zakupiono: Gesch. der deutsch. Kaiserzeit v. Dr. Giesebrecht. II. Th. Auerbach's Dorfgeschichten. Hoffmann's Phantasiestücke; Simplicissimus; dzieła Felńskiego, Naruszewicza, Niemcewicza, Kremera listy itd.

3. Dla fizykalnego gabinetu zamówiono kilka nowych fizykalnych instrum., które jednak dopiero w następnym roku nadejść mogą.

E. Wsparcia: Piąta część uczniów od opłaty szkolnej była uwolnioną. W Alumnacie, połączonym z gimnazjum St. Maryi Magdal. 60 uczniów z wyższych klass, którzy mają zamiar poświęcać się teologii, miało pomieszczenie bezpłatne. Nadto w konwikcie Lubrańskich 11 i w konwikcie Szółdrskich także 11 uczniów bezpłatnie utrzymywano. Towarzystwo pomocy naukowej za kilku uczniów dosyłało opłatę szkolną i wspierało ich nadto jeszcze, placąc za ich stół, stancję, odzienie i książki. Stypendyum Mielżyńskiego uzyskał Ludwik Rzepecki, były uczeń instytutu.

F. Prämien. Die ausgezeichnetsten Schüler, der Regel nach 2—4 aus jeder Klasse, erhalten Bücher, oder Bilder- und Kartenwerke, oder Globen zu Prämien, wozu die etatsmässigen 40 Rthlr. und die Zinsen des v. Kamiński'schen Prämienfonds von 200 Rthlrn. verwendet werden. Im vorigen Jahre erhielten folgende Schüler Prämien:

aus Oberprima: *Andrzejewicz, Kessler, Rhoden*; aus Untertertia: *Manicki, Wieczorek*;
 aus Unterprima: *Likowski*; aus Quarta: *Gronkowski, Nowacki*;
 aus Obersecunda: *Kielczyński, Mehlhose*; aus Quinta: *Celichowski, Laskowski, Stefanski*;
 aus Untersecunda: *Treplin*; aus Sexta: *Cybichowski, Degurski, Gładysz*,
 aus Obertertia: *Borowski, Hoffmann*; *Sucharski*.

G. Gymnasialbau. Der den 4. September 1855 begonnene Bau des neuen Gymnasialgebäudes ist soweit gediehen, dass der Umzug in 2—3 Monaten wird stattfinden können.

I. Allgemeiner Lehrplan bis z. d. gr. Ferien 1857.

II. Zahl der Schüler und Abiturienten.

Lehrfächer.	Klassen und Stunden.											Schüler				Abiturienten.			
	Ob.-I.	Unt.-I.	Ob.-II.	Unt.-II.	Ob.-III.	Unt.-III.	IV. a. b.	V.	VI.	Summa.	In	W.-S. 1856/57	S.-S. 1857.	Es wurden entlassen:	Studiren: wo? was?				
Religion kath....	2	2	2	2	2	2	2	2	3	3	20	Ober-I.	35	32	mit dem	in Berlin..	4	Theol.	5
- evang....	(2)		(2)		(2)		(2)		(2)		(6)	Unter-I.	17	18	Zeugnisse	in Breslau	6	Philol.	2
Deutsch.....	2	2	2	2	3	3	4	4	4	4	30	Ober-II.	43	39	der Reife	in Posen..	5	Natwis	2
Polnisch.....	1	1	1	2	2	2	2	2	2	2	19	Unt.-II.	45	44	zu Micha-			Medic.	3
Latein.....	2	6	2	10	10	10	10	10	10	10	90	Ob.-III.	40	44	eli.....	15		Bauf...	3
Griechisch.....	1	5	1	6	6	6	6	—	—	—	31	Unt.-III.	52	53					
Hebräisch.....	(2)		(2)		—	—	—	—	—	—	(4)	IV. a.	46	46					
Französisch..	1	1	1	2	2	2	2	4	4	—	19	IV. b.	47	47					
Phil. Prop.....	1		—	—	—	—	—	—	—	—	1	V.	71	75					
Mathematik.....	1	3	1	4	4	3	3	3	3	3	32	VI.	63	67					
Physik.....	2		1	1	—	—	—	—	—	—	4	Summa...	459	465		15		15	15
Naturgeschichte..	—	—	—	—	1	1	—	2	2	6	4	Dazu VII.	27	36					
Gesch. u. Geogr.	3		3	3	3	3	4	4	2	2	27		486	501					
Kalligraphie.....	—	—	—	—	—	—	—	2	2	4	4	Darunter:	463	478					
Gesang.....	(2)		(2)		(2)		(2)		(2)		4(2)	kathol....	22	22					
Zeichnen.....	(2)		(2)		(2)		(2)		(2)		8(2)	evang.....	1	1					
Turnen.....	(4)		(4)		(4)		(4)		(4)		8	jüdisch....	486	501					
Summa...	32	32	32	32	32	32	31	31	32	32	265	Am Schlusse d. vor. Jahr. zählte die Anstalt . . .	458	von welchen	296	promovirt,	162	zurückgeblieben.	

An dem Unterricht im Hebräischen nahmen nur die künftigen Theologen Theil. — Die allgemeinen Zeichen und Gesangstunden werden von den geübteren Schülern der mittleren und oberen Klassen besucht. — Die eingeklammerten Stunden liegen ausserhalb der eigentlichen Schulzeit.

F. Nagrody: Celujący uczniowie, zwykle 2—4 z każdej klasy, otrzymują książki, obrazy, mapy lub globusy geograficzne jako nagrody, na których zakupienie obraca się stała kwota 40 tal. i procenta funduszu nagrodowego X. Kamińskiego 200 talarów wynoszącego. W przeszłym roku odebrali nagrody następujący uczniowie:

z kl. I. wyż.: *Andrzejewicz, Kessler, Rohden*;

z kl. I. niż.: *Likowski*.

z kl. II. wyż.: *Kielczyński, Mehlhose*;

z kl. II. niż.: *Treplin*;

z kl. III. wyż.: *Borowski, Hoffmann*;

z kl. III. niż.: *Manicki, Wieczorek*;

z kl. IV.: *Gronkowski, Nowacki*;

z kl. V.: *Celichowski, Laskowski, Stefanski*;

z kl. VI.: *Cylichowski, Degurski, Gładysz, Sucharski*.

G. Budowa Gimnazjum nowego rozpoczęta dnia 4. Września 1855. tak daleko postąpiła, że za 2—3 miesięcy przenieść się do niego będzie można.

I. Ogólny plan nauk aż do wielk. wakacyi 1857.

II. Liczba uczniów i abiturientów.

Przedmioty.	Klasy i ilość godzin.										Summa.	Uczniowie.			Abituryceni.				
	I. wyż.	I. wyż.	II. wyż.	II. niż.	III. wyż.	III. niż.	IV. a. b.	V.	VI.	W klasie		Zim. p. 1856/57	Lat. p. 1857.	Opuścili Instytut:		Poświęcają się: gdzie? czemu?			
Religia katol.....	2	2	2	2	2	2	2	2	3	3	20	I. w.	35	32	z świadec- twem doj- rzałości: na Św. Mi- chał..... 15	w Berlinie	4	Teol...	5
- ewang....	(2)		(2)		(2)		(2)		(6)	I. n.	17	18	w Wrocl.	6		Filol...	2		
Jęz. Niemiecki...	2	2	2	2	3	3	4	4	4	4	30	II. w.	43	39		w Poznan.	5	Nauk. p.	2
- Polski.....	1	1	1	2	2	2	2	2	2	2	19	II. n.	45	44				Medyc	3
- Łaciński.....	2	6	2	10	10	10	10	10	10	10	90	III. w.	40	44				Bud....	3
- Grecki.....	1	5	1	6	6	6	6	—	—	—	31	III. n.	52	53					
- Hebrajski....	(2)		(2)		—	—	—	—	—	—	(4)	IV. a.	46	46					
- Francuzki...	1	1	1	2	2	2	2	4	4	—	19	IV. b.	47	47					
Phil. Prop.....	1		—	—	—	—	—	—	—	—	1	V.	71	75					
Matematyka.....	1	3	1	4	4	3	3	3	3	3	32	VI.	63	67					
Fizyka.....	2		1	1	—	—	—	—	—	—	4	Summa...	459	465	15	15	15	15	
Hist. naturalna...	—	—	—	—	1	1	—	2	2	6	Do tego VII.	27	36						
Hist. pow. i jeogr.	3		3	3	3	3	4	4	2	2	27	Pomiędzy	486	501					
Kalligrafia.....	—	—	—	—	—	—	—	2	2	4	tymi:	463	478						
Śpiewy.....	(2)		(2)		(2)		(2)		2	2	4(2)	katol.....	22	22					
Rysunki.....	(2)		(2)		(2)		(2)		2	2	8(2)	ewang.....	22	22					
Turnieje.....	(4)		(4)		(4)		(4)		(8)	(8)	żyd.....	1	1						
Summa...	32	32	32	32	32	32	31	31	32	32	265	486 501		z których 296	uzyskało 162	pozostało w swych kl.			
												486 501							
												458							
												zestłego liczył zakład		458					

Na lekcye Hebrajskiego języka uczęszczają tylko ci uczniowie, którzy poświęcić się zamyszlają Teologii i Filologii. Na godziny powszechne rysunków i śpiewów chodzą biegli uczniowie średnich i wyższych klas. — Liczby nawiasami zamknięte oznaczają godziny przypadające po za klasą.

V. Ordnung der öffentlichen Prüfung,

zu welcher die hohen Vorgesetzten, die Gönner und Freunde der Anstalt, so wie die Eltern, Vormünder und Angehörigen unserer Schüler ehrerbietigst und ergebenst eingeladen werden.

Donnerstag den 24. September.

SEXTA von 8—9 Uhr. Religion: Subr. Kantorski. — Latein: Dr. Wituski.

Hierauf Vorträge der Sextaner:

Jacob Ciesielski: Zufriedenheit, von Martin Miller.

Alexius Brzeski: Wiosna, von Lenartowicz.

QUINTA von 9—10 Uhr. Latein: Laskowski. — Rechnen: Dr. Ustymowicz.

Hierauf Vorträge der Quintaner:

Mieczyslaus Neymann: Das Lied vom braven Mann, v. Bürger.

Wladislaus Figurski: Trzech Budrysów, v. Mickiewicz.

QUARTA A. u. QUARTA B. von 10—11 Uhr. Geschichte: Dr. Lazarewicz. — Mathematik:

Dr. Wituski. — Französisch: Szulc.

Hierauf Vorträge der Quartaner:

Adolph Czamański: Adieux de Marie Stuart, v. Béranger.

Casimir Szóldrski: Zgon Acerna, v. Syrokomla.

Nach der Prüfung jeder der drei unteren Klassen wird der Inspector die Prämien vertheilen und die Namen der nach der höheren Klasse versetzten Schüler verlesen. Darauf findet in dem Klassenzimmer die Austheilung der Zeugnisse durch den betreffenden Ordinarius statt.

UNTER u. OBER-TERTIA von 11—12. Latein: Figurski. — Griechisch: v. Przyborowski. — Latein: Węclewski.

Hierauf Vorträge:

des Unter-Tertianers Jarosław Żółtowski: Marya v. Malczewski I. 1—3.

des Ober-Tertianers Ludw. Chłapowski: Monol. a. Schiller's Jungfrau v. Orleans.

UNTER-SECUNDA von 2½—3¼ Uhr. Religion: Dr. Cichowski. — Latein: Dr. Steiner.

Hierauf Vorträge der Unter-Secundaner:

Theodor Reszke: der Glockenguss in Breslau, v. W. Müller.

Stanislaus Januszewski: Le désert. Chant V. du poème: Napoléon en Égypte, par Barthélemy et Méry.

OBER-SECUNDA von 3¼—4 Uhr. Latein: Schweminski. — Mathematik: Spiller.

Hierauf Vortrag des Ober-Secundaners:

Herrmann Riedel: Die Sonne bringt es an den Tag, v. Chamisso.

PRIMA von 4—4¼ Uhr. Griechisch: Wannowski. — Französisch: Dr. Rymarkiewicz. — Geschichte: Czarnecki.

Freitag den 25. September

beginnt um 9 Uhr Vormittags die Schlussfeierlichkeit, welche in folgender Ordnung stattfinden wird:

- 1) Gesang.
- 2) Lateinische Rede des Abiturienten Eduard Likowski: Cur philosophiae studia apud Romanos minus viguerint.
- 3) Deutsche Rede des Abiturienten Franz Rakowicz: Schillers Flucht aus Stuttgart.
- 4) Polnische Rede des Abiturienten Math. Moraczewski: O zaletach nauk przyrodzonych.
- 5) Gesang.
- 6) Vertheilung der Prämien und Bekanntmachung der Promotion in den oberen Klassen, sowie Entlassung der Abiturienten durch den Director.
- 7) Gesang.

Nach der Feierlichkeit werden den Schülern der drei oberen Klassen von den Ordinarien die Zeugnisse eingehändigert werden.

V. Porządek popisu publicznego,

na który Wysokich Przełożonych, dobrodziejów i przyjaciół instytutu, jako też rodziców, opiekunów i krewnych uczniów naszych zaprasza się uniżenie.

W Czwartek dnia 24 Września.

KLASSA VI. od 8—9. Religia: X. Subr. Kantorski. — Język łaciński: Dr. Wituski.

Poczem deklamować będą uczniowie klasy VI.:

Jakób Ciesielski: Zufriedenheit, Marcina Miller.

Alexy Brzeski: Wiosna, Lenartowicza.

KLASSA V. od 9—10. Rachunki: Dr. Ustymowicz. — Język łaciński: Laskowski.

Poczem deklamować będą uczniowie klasy V.:

Mieczysław Neymann: Das Lied vom braven Mann, Bürgera.

Władysław Figurski: Trzech Budrysów, Mickiewicza.

KLASSA IV. A. i B. od 10—11. Historia powszechna: Dr. Łazarewicz. — Matematyka: Dr.

Wituski. — Język francuzki: Szulc.

Poczem deklamować będą uczniowie klasy IV.:

Adolf Czamański: Adieux de Marie Stuart, Béranger'a.

Kazimierz Szółdrski: Zgon Acerna, Syrokomli.

Po odbytych popisach każdej z trzech niższych klas Inspektor rozda nagrody i odczyta nazwiska uczniów do wyższej klasy przesadzonych; poczem w klassach Ordynaryusze uczniom wręczą świadectwa.

KLASSA III. niższa i wyższa od 11—12. Język łaciński: Figurski. — Język grecki: Przybowski. — Język łaciński: Węclewski.

Poczem deklamować będą:

Uczeń klas. III. niższ. Jarosław Żółtowski: Marya, Malczewskiego I, 1—3.

Ucz. kl. III. w. Ludw. Chłapowski: Monol. aus Schiller's Jungfrau v. Orleans.

KLASSA II. niższa 2½—3½. Religia: Dr. Cichowski. — Język łaciński: Dr. Steiner.

Poczem deklamować będą uczniowie klas. II. n.

Teodor Reszke: Der Glockenguss in Breslau, W. Müller'a.

Stan. Januszewski: Le désert. Chant V. du poème „Napoléon en Égypte“ par

Barthélemy et Méry.

KLASSA II. wyższa od 3½—4. Język łaciński: Schweminski. — Matematyka: Spiller.

Poczem deklamować będzie uczeń tej klasy:

Herrmann Riedel: Die Sonne bringt es an den Tag, p. Chamisso.

KLASSA I. od 4—4½. Język grecki: Wannowski. — Język francuzki: Dr. Rymarkiewicz. —

Historia powszechna: Czarnecki.

W Piątek dnia 25. Września,

poczyna się o godzinie 9. z rana uroczystość zakończenia roku szkolnego, która się w następującym porządku odbędzie:

1) Śpiew.

2) Mowa w języku łacińskim abiturienta Edwarda Likowskiego: Cur philosophiae studia apud Romanos minus viguerint.

3) Mowa w języku niemieckim abiturienta Franciszka Rakowicza: Schiller's Flucht aus Stuttgart.

4) Mowa w język. polsk. abit. Macieja Moraczewskiego: O zaletach nauk przyrodzonych.

5) Śpiew.

6) Rozdzielenie nagród i ogłoszenie promocyi w wyższych klassach jako też pożegnanie abiturientów przez Dyrektora.

7) Śpiew.

Po zakończeniu uroczystości ordynaryusze trzech wyższych klas uczniom wręczą świadectwa.

An frühere Schüler des Königlichen Marien-Gymnasiums.

Schon seit längerer Zeit habe ich die Absicht für unsere Anstalt eine Bibliothek von Werken, die ehemalige Schüler des Marien-Gymnasiums herausgegeben haben, anzulegen. In diesem Vorhaben hat mich ein unerwartetes Geschenk von mehreren Werken des um die Wissenschaft hoch verdienten und zu früh verstorbenen Dr. Gumprecht, eines ehemaligen Schülers des Marien-Gymnasiums bestärkt. Indem ich seiner hochgeehrten Wittwe, als Übergeberin dieser schätzbaren Bücher gebührendst danke, erkläre ich durch dieselben die Anlage der Bibliothek von Werken ehemaliger Schüler des Marien-Gymnasiums als begonnen und füge an alle ehemaligen Schüler unserer Anstalt, welche auf irgend einem Gebiete als Schriftsteller, sei es auch nur durch eine einzelne Abhandlung oder Dissertation, aufgetreten sind, die Bitte hinzu, dem Institute, auf dem sie ihre ganze oder theilweise Gymnasial-Bildung genossen haben, ihre Werke als Zeichen dankbarer Erinnerung zum Geschenk zu übersenden.

Was die Schüler früherer Zeiten durch ihre Gaben aus Anhänglichkeit an das Gymnasium fest begründen werden, das werden auch ihre Nachfolger gewiss gern erweitern.

Zur Beachtung in Bezug auf das künftige Schuljahr.

Die neu aufzunehmenden Schüler haben bei ihrer Anmeldung einen Taufschein, einen Impfungsschein und ein Zeugniß über den zuletzt erhaltenen Unterricht vorzulegen. Die Anmeldung und Prüfung der Schüler aus der Stadt Posen findet Montag den 5. October, dagegen die der auswärtigen Schüler erst Dienstag den 6. October statt. Mittwoch den 7. Octob. wird der Unterr. mit Gottesdienst um 9 Uhr in der Pfarrkirche begonnen werden.

Besonderer Aufmerksamkeit werden Ältern und Vormündern folgende Bestimmungen empfohlen:

- 1) Von denjenigen gegenwärtigen Schülern, welche beim Beginn des neuen Schuljahres, den 7. October, sich Vormittags nicht in ihren Klassen eingefunden haben, wird, wenn sie ihre, durch wichtige Gründe veranlasste spätere Zurückkunft nicht vorher dem Director angezeigt haben, angenommen, dass sie die Anstalt verlassen haben. Eine Annahme derselben könnte nur dann noch erfolgen, wenn die für jede Klasse bestimmte feste Zahl von Schülern — VI und V 70, IV 60, sonst 50 — durch die neu aufgenommenen noch nicht erreicht wäre.
- 2) Knaben, welche das 12. Jahr vollendet haben, können nach Sexta nur dann aufgenommen werden, wenn nicht durch jüngere Knaben schon die für diese Klasse bestimmte Normalzahl erreicht ist; dasselbe gilt für Quinta und Quarta in Bezug auf Knaben, die das 13. und resp. 14. Jahr erreicht haben.
- 3) Von einem nach Sexta aufzunehmenden Knaben werden besonders folgende Kenntnisse mit Strenge gefordert: Bekanntschaft mit den Lehren des Elementar-Katechismus; geläufiges und logisch-richtiges Lesen in polnischer, sowie geläufiges und wenigstens mechanisch-richtiges Lesen in deutscher Druckschrift; Vermeidung grober orthographischer Fehler beim Dictiren in deutscher, besonders aber in polnischer Sprache; Geläufigkeit in den vier Species mit unbenannten ganzen Zahlen.
- 4) Von einem nach Septima aufzunehmenden Knaben werden gefordert: wenigstens mechanisch-richtiges Lesen in beiden Landessprachen, besonders in der polnischen; Befähigung kurze Sätze in beiden Sprachen in leserlicher Handschrift niederzuschreiben; Bekanntschaft mit der Addition und Subtraction in unbenannten ganzen Zahlen und mit dem Einmaleins.

Dr. Brettner.

Director.

Do byłych uczniów królewskiego Gimnazjum ad St. Mariam Magdalenam.

Już od dawna powziąłem był myśl założenia w naszym instytucie biblioteki z dzieł, wydanych przez byłych uczniów gimnazjum ad St. Mariam Magdalenam. W tém postanowieniu utwierdził mnie niespodziany dar, złożony z kilku dzieł, których autorem jest zasłużony dobrze naukom a wczesnie zgasły Dr. Gumprecht, niegdyś uczeń gimnazjum naszego. Dziękując niniejszém szanownej Jego małżonce owdowiałej za przesłanie tych szacownych książek, ogłaszam zarazem, że tém samém biblioteka dzieł wydawanych przez byłych uczniów Gimnazjum ad St. Mar. Magdal. wzięła początek, i załączam prośbę do wszystkich niegdyś uczniów naszego instytutu, którzy na jakimś polu, choćby w jednej rozprawie lub dyssertacyi, jako pisarze wystąpili, by instytutowi, na którym zupełne lub częściowe gimnazyalne wykształcenie odebrali, dzieła swe w dowód pamięci i wdzięczności w podarunku nadesłali.

Spodziewać się należy, że uczniowie dawniejsi, przez dary swe z przywiązania do gimnazjum założywszy i byt zapewniwszy tej bibliotece, znajdą w następnych swych chętnych naśladowców i rozkrzewicieli.

Uwiedomienie dotyczące przyszłego roku szkolnego.

Uczniowie nowi, zgłaszając się do egzaminu, winni mieć z sobą metrykę, świadectwo szczepionej ospy, i zaświadczenie z nauk w ostatnim czasie pobieranych. Uczniowie z miasta Poznania będą egzaminowani w Poniedziałek dnia 5. Października, zamiejscowi zaś uczniowie dopiero we Wtorek dnia 6. Paźdz. W Środę dnia 7. Paźdz. rozpocznie się nowy rok szkolny nabożeństwem o godzinie 9. z rana w kościele pojezuickim.

Szczególniej zwraca się uwagę rodziców i opiekunów na następne rozporządzenia:

- 1) Jeżeli z uczniów obecnie w instytucie będących ci, którzy przy rozpoczęciu nowego roku szkolnego, t. j. 7. Października, do klass swych nie powrócą, o powodach uzasadnionego opóźnienia swego poprzednio Dyrektora nie zawiadomią, przyjmie się, że instytut opuścili. Później przyjęci byliby mogli w takim tylko razie, gdyby liczba uczniów dla klasy każdej przeznaczona (dla klasy VI i V 70, IV 60, a dla klass wyższ. 50) nie była jeszcze dopełnioną przez nowo przyjętych.
- 2) Chłopcy, mający lat 12 skończonych, do klasy VI. wtenczas tylko będą przyjęci, jeżeli ilość uczniów młodszych nie dosięgnie liczby dla tej klasy przeznaczonej. Tudzież do kl. V. i IV. pod tym samym warunkiem przyjmie się tylko chłopców, którzy skończyli rok 13. resp. 14. życia.
- 3) Od chłopca, który chce być przyjęty do kl. VI, żąda się koniecznie, aby dokładnie był obeznany z naukami elementarnego katechizmu; biegle i loicznie-dobrze czytał po polsku, jako téż biegle i przynajmniej mechanicznie-dobrze po niemiecku, aby pisał bez błędów ortograficznych po niemiecku, a mianowicie po polsku — i dokładnie umiał cztery działania z ilościami nieoznaczonemi.
- 4) Od chłopca, który chce być przyjęty do kl. VII. żąda się, aby przynajmniej czytał mechanicznie-dobrze w obudwóch językach krajowych, mianowicie w polskim; aby umiał krótkie zdania w obudwóch językach czytelnie napisać i znał dodawanie i odciąganie liczbami całemi nieoznaczonemi i tablicę mnożenia.

Dr. Brettner,

Dyrektor.

Do pływów uczniów Królewskiego Gimnazjum ad St. Mariam Magdalenam

Wszystko, co się dzieje w Królewskim Gimnazjum ad St. Mariam Magdalenam, jest przedmiotem szczególnej uwagi i troski państwa. W tym miejscu, gdzie kształcą się młodzi ludzie, którzy mają być przyszłością państwa, należy być szczególnie uważnym. W tym celu, aby zapewnić, że wszyscy uczniowie otrzymają odpowiednie wykształcenie, należy podjąć pewne kroki. W tym celu, aby zapewnić, że wszyscy uczniowie otrzymają odpowiednie wykształcenie, należy podjąć pewne kroki. W tym celu, aby zapewnić, że wszyscy uczniowie otrzymają odpowiednie wykształcenie, należy podjąć pewne kroki.

Winniesienie dozwolone przez prawo z roku szkolnego

Wszystko, co się dzieje w Królewskim Gimnazjum ad St. Mariam Magdalenam, jest przedmiotem szczególnej uwagi i troski państwa. W tym miejscu, gdzie kształcą się młodzi ludzie, którzy mają być przyszłością państwa, należy być szczególnie uważnym. W tym celu, aby zapewnić, że wszyscy uczniowie otrzymają odpowiednie wykształcenie, należy podjąć pewne kroki. W tym celu, aby zapewnić, że wszyscy uczniowie otrzymają odpowiednie wykształcenie, należy podjąć pewne kroki.

Specjalniej uwagi są w tym roku szkolnym na następujące rozporządzenia:

- 1) Jeżeli z powodu choroby lub innego powodu, który przyczynił się do tego, że uczeń nie mógł uczęszczać do szkoły, należy przedłożyć odpowiednie zaświadczenie. W tym celu, aby zapewnić, że wszyscy uczniowie otrzymają odpowiednie wykształcenie, należy podjąć pewne kroki. W tym celu, aby zapewnić, że wszyscy uczniowie otrzymają odpowiednie wykształcenie, należy podjąć pewne kroki.
- 2) Jeżeli uczeń, który uczęszczał do szkoły, nie mógł uczęszczać do szkoły, należy przedłożyć odpowiednie zaświadczenie. W tym celu, aby zapewnić, że wszyscy uczniowie otrzymają odpowiednie wykształcenie, należy podjąć pewne kroki. W tym celu, aby zapewnić, że wszyscy uczniowie otrzymają odpowiednie wykształcenie, należy podjąć pewne kroki.
- 3) Jeżeli uczeń, który uczęszczał do szkoły, nie mógł uczęszczać do szkoły, należy przedłożyć odpowiednie zaświadczenie. W tym celu, aby zapewnić, że wszyscy uczniowie otrzymają odpowiednie wykształcenie, należy podjąć pewne kroki. W tym celu, aby zapewnić, że wszyscy uczniowie otrzymają odpowiednie wykształcenie, należy podjąć pewne kroki.
- 4) Jeżeli uczeń, który uczęszczał do szkoły, nie mógł uczęszczać do szkoły, należy przedłożyć odpowiednie zaświadczenie. W tym celu, aby zapewnić, że wszyscy uczniowie otrzymają odpowiednie wykształcenie, należy podjąć pewne kroki. W tym celu, aby zapewnić, że wszyscy uczniowie otrzymają odpowiednie wykształcenie, należy podjąć pewne kroki.

Dr. Brettners

Rektor